

LES COL·LECTIVITZACIONS D'EMPRESSES DURANT LA GUERRA CIVIL A CATALUNYA (1936-1939)

TREBALL DE RECERCA

Adrià Menéndez Molist

IES Icària. Barcelona

Segon de Batxillerat B

Tutora del treball: Rosa Domingo

Data de presentació: 9 de gener de 2013

Vull expressar el meu agraïment al Servei Didàctic de l'Arxiu Nacional de Catalunya, per l'orientació que m'han ofert en tot moment i l'amable atenció rebuda per part del seu personal, als valuosos consells, suggeriments i correccions dels meus pares i als records aportats per la meva àvia Mercè, tant útils per conèixer la història de la meva família. Sense ells no hagués pogut realitzar aquest treball.

SUMARI

1	Presentació del treball	4
	1.1 Metodologia emprada	6
	1.2 Estructura del treball	7
2	Antecedents i context	8
	2.1 Context històric	9
	2.2 Context econòmic	11
	2.3 Context socio-polític	13
3	Primera etapa	18
	3.1 La revolució obrera seguida al Cop d'Estat	19
	3.2 Un procés espontani	20
	3.3 Posada en marxa de la col·lectivització	22
	3.4 La intervenció de la Generalitat	27
	3.5 La creació del Consell d'Economia	27
4	Segona etapa	30
	4.1 El Decret de col·lectivitzacions i control obrer	31
	4.2 La Junta de Control Sindical Econòmic	35
	4.3 La Nova Economia	36
5	Tercera etapa i fi de les col·lectivitzacions	40
	5.1 Declivi de les col·lectivitzacions	41
	5.2 Les empreses requisades	42
	5.3 La repressió franquista	46
6	Organització i funcionament	48
	6.1 Estatuts de la col·lectivització industrial	49
	6.2 Funcions del Comitè Obrer de Control	53
	6.3 Cooperatives: entre el cooperativisme i la col·lectivització	54
7	Organització externa	56
	7.1 La socialització de l'economia	57
	7.2 Les agrupacions industrials	58
	7.3 Creació i legalització de les agrupacions	60
	7.4 Nombre i distribució de les agrupacions	64

8	Problemes i dificultats	69
	8.1 Dificultats i factors determinants	70
	8.2 Problemes interns	72
	8.3 El capital estranger	73
9	Resultats	78
	9.1 Volum de les col·lectivitacions	79
	9.2 Resultats econòmics	79
	9.3 Resultats de les agrupacions	84
10	Conclusions	88
11	Bibliografia	93
	11.1 Publicacions	93
	11.2 Internet	94
	11.3 Premsa	94
	11.4 Butlletí Oficial de la Generalitat	95
	11.5 Arxiu Nacional de Catalunya (ANC)	96
	11.6 Fons Familiar	104
	ANNEX A. L'empresa Val-Menéndez S.A.	105
	ANNEX B. Decret de col·lectivitacions i control obrer	112
	ANNEX C. Estatuts tipus per a l'establiment d'agrupaments industrials	117

1 PRESENTACIÓ DEL TREBALL

Sempre que havia pensat quin tema escolliria per a fer el treball de recerca havia tingut clar que havia d'estar enfocat en temes d'història, política i economia, doncs són matèries que a mi m'agraden i que trobo molt atractives. Volia analitzar algun esdeveniment històric que enriquís el meu coneixement i alhora em permetés adquirir una formació política, a més d'ampliar els pocs coneixements que tinc sobre economia. De fet, trobar una temàtica que englobés aquests tres aspectes no era gaire complicat, ja que existeix una forta relació entre ells, però durant un temps, no se m'acudí cap.

Fer el treball de les col·lectivitzacions d'empreses va ser un suggeriment del meu pare, que m'explicà que la fàbrica del meu besavi (Val-Menéndez S. A.) havia estat col·lectivitzada i que per tant, seria un esdeveniment interessant d'investigar. No vaig vacil·lar gaire a l'hora de triar aquest tema perquè creia que em donava tot el que buscava: podria investigar un procés històric molt lligat a l'economia i la política i a més, podria conèixer la història de la meva família a partir de l'anàlisi concret de la col·lectivització de l'esmentada fàbrica, la qual cosa era un gran al·licient.

Un cop triat el tema, havia de decidir l'aspecte que estudiaria d'aquest procés històric, decisió que vaig anar prenent a mesura que anava avançant en la recopilació d'informació: la falta de documentació existent sobre la fàbrica del meu besavi em va fer renunciar a la idea inicial de basar el treball en l'exemple d'aquesta fàbrica i explicar el procés de col·lectivització a partir d'aquest¹. Aleshores vaig pensar en centrar-ho en l'anàlisi d'aquest procés al meu barri, el Poblenou de Barcelona, per tal de conèixer i fer conèixer la seva història. Però, un cop avançada la recerca d'informació, vaig veure que el procés al conjunt de Catalunya era molt complex i alhora es feia de forma homogènia, pel que vaig decidir que per arribar a entendre'l havia de parlar del procés experimentat globalment a Catalunya.

D'aquesta manera, el treball tracta, definitivament, de "*les col·lectivitzacions d'empreses durant la Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*". Abans de comen-

---

¹ Tot i això, he inclòs al treball un annex per exposar el cas de Val-Menéndez S.A., a partir de la documentació disponible.

çar, cal esmentar el significat del títol del treball i el contingut d'aquest, començant pel terme "col·lectivització":

Col·lectivització [econ i hist i polít] Acte pel qual la propietat dels béns de producció (terres, indústries, mines, etc.) és transferida a la col·lectivitat.

És el mètode propugnat pel socialisme per tal d'eliminar les diferències entre les classes socials; la propietat col·lectiva suprimeix la competència i permet d'orientar la producció cap a les autèntiques necessitats col·lectives. Hom manté l'existència del mercat d'intercanvi, però els objectes produïts no són sotmesos a la llei de l'oferta i la demanda².

La col·lectivització experimentada a Catalunya durant la Guerra Civil, va ser un procés en què els obrers van fer-se amb el control de les empreses i van desenvolupar l'activitat econòmica de forma autogestionària.

Per abordar aquest treball, calia prèviament acotar el seu abast. En primer lloc, vaig decidir des d'un bon principi parlar de les col·lectivitzacions industrials, incloent també la del sector serveis i del transport, però deixant al marge les col·lectivitzacions agràries, ja que aquestes van seguir una lògica diferent a les industrials i, degut a la seva complexitat, no hagués pogut estudiar-ho tot. I en segon lloc, calia centrar el treball en un marc territorial concret. Tot i que les col·lectivitzacions de d'empreses també es donaren a altres regions espanyoles (destaquen el País Valencià i Astúries), creia necessari enfocar l'anàlisi del fenomen a Catalunya degut a la seva importància i al nivell superior de desenvolupament que experimentà.

En aquest treball vull estudiar el procés de col·lectivització que van dur a terme els obrers a Catalunya durant la Guerra Civil. Vull entendre les causes i l'origen d'aquest, així com el seu desenvolupament al llarg de la guerra. Un cop recopilada la informació referent al procés històric, vull estudiar els seus aspectes econòmics: el funcionament de les empreses pel que fa a la seva direcció, activitat, relacions laborals, etc. i finalment, analitzar els seus resultats.

Per tant, la hipòtesi de partida prèvia a la realització del treball era analitzar si les col·lectivitzacions dutes a terme pels obrers catalans durant la Guerra Civil havien resultat econòmicament eficients i socialment positives.

---

² Gran Enciclopèdia Catalana, 1987, volum 7, pàgina 445.

1.1 Metodologia emprada

Per tal d'estudiar les col·lectivitzacions de d'empreses m'he basat majoritàriament en la recerca d'informació escrita, la qual es pot classificar en dos tipus de fonts.

D'una banda, per conèixer d'una forma àmplia l'esmentat procés, he buscat informació en fonts secundàries, majoritàriament en format bibliogràfic, per tal de tenir una visió àmplia del context en que es desenvoluparen les col·lectivitzacions i de la seva evolució, a partir de la lectura de treballs ja escrits sobre el tema.

D'altra banda, he buscat la informació en fonts primàries per tal de contrastar i exemplificar la informació extreta de les fonts secundàries, i per tal d'estudiar els aspectes més concrets de la investigació: el funcionament intern de les empreses, la regulació legal de les col·lectivitzacions i els resultats econòmics de les empreses. Les fonts primàries emprades es classifiquen en quatre:

- Diari La Vanguardia: mitjançant l'hemeroteca (digital) d'aquest diari, en mans sindicals des del Cop d'Estat, he pogut accedir a les notícies i reportatges del moment, els quals em permeten tenir una aproximació amb molta fiabilitat dels esdeveniments succeïts en relació al procés que estudio.
- Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (DOGC) (consulta digital): al butlletí oficial de la Generalitat es publicaven tots els decrets referents a l'establiment de normes legals referents a la col·lectivització, i per tant, mostra totes les disposicions legals que es van fer en aquell moment per tal d'estructurar i encabir dins la legalitat el procés col·lectivista.
- Arxiu Nacional de Catalunya (ANC): a l'arxiu nacional he trobat un gran nombre de documents referents a les col·lectivitzacions que m'han servit de gran ajuda. Entre aquests documents es troben:
  - Correspondència de la Generalitat: les cartes enviades i rebudes de sindicats, empreses, departaments i consolats són una gran font d'informació molt útil sobretot en temes com els problemes amb el capital estranger.
  - Paperassa burocràtica de la Generalitat: ordres d'incautació, de legalització de col·lectivitzacions, de nomenaments de càrrecs, certificats, qüestionaris, actes, etc.
  - Fons d'empresa: documents interns de diferents empreses que mostren la col·lectivització d'aquestes i exemplifiquen molt bé el procés: actes d'assemblees generals i de comitès

d'empresa, estatuts, inventaris i balanços, correspondència, etc. He consultat principalment la documentació de la Farga Lacambra i de la Maquinista Terrestre y Marítima.

- Documents familiars: l'Annex dedicat a l'empresa Val-Menéndez, la del meu besavi, l'he basat en la informació extreta dels pocs documents conservats per la meua família i d'algunes informacions provinents de fonts orals, concretament les aportades per la meua àvia Ma. Mercè Pablo.

1.2 Estructura del treball

He trobat de vital importància fer una contextualització, tant històrica com política, social i econòmica, per tal d'iniciar la lectura del treball amb la corresponent exposició dels antecedents previs a les col·lectivitzacions el 1936 i així poder entendre millor el perquè d'aquest procés.

Seguidament, el cos del treball l'he estructurat en set capítols que analitzen tots els aspectes de les col·lectivitzacions: els tres primers tracten de la seva evolució històrica, i cada un d'ells analitza cada fase del procés³. Els següents dos capítols tracten el aspectes organitzatius i tècnics: el funcionament intern i l'organització externa. El capítol següent té com objecte d'estudi les dificultats i problemes derivats de la col·lectivització. D'aquesta manera s'arriba al darrer capítol, on a partir de la informació de l'anterior, es mostren els resultats econòmics i socials de la col·lectivització. A l'apartat següent exposo les conclusions a les que he arribat després de l'elaboració del treball, a més de fer una valoració de la metodologia i dels resultats obtinguts en realitzar-lo. Finalment, he inclòs un apartat d'annexos on, a més d'explicar el cas de l'empresa familiar Val-Menéndez S.A., es mostren els documents més importants per tal de que el lector els pugui conèixer de primera mà.

A més, el treball va acompanyat d'un CD on es mostra la versió escrita en format digital i on s'inclou una gran part dels documents emprats en la recopilació d'informació del treball i on es poden veure de forma detallada els esdeveniments, exemples específics d'empreses i decrets que no he posat al treball escrit per evitar-ne l'excessiva extensió.

---

³ Castells 1993, 21-22. Castells divideix el procés de la col·lectivització en quatre etapes, però jo he trobat més convenient unir les últimes dues en una última etapa degut a les poques diferències que entre elles s'estableix.

2 ANTECEDENTS I CONTEXT

L'experiència col·lectivista a Catalunya durant els anys de la Guerra Civil va ser un fet únic a tot el món per les seves característiques i magnitud, situada en un marc històric en què el capitalisme liberal havia arribat al col·lapse i apareixien alternatives totalment oposades entre elles: l'intervencionisme del New Deal d'Estats Units, la planificació de l'economia a la URSS i les experiències feixistes corporativistes d'Itàlia i Alemanya. Totes aquestes, tot i les seves abismals diferències, tenien en comú l'augment de la intervenció estatal en l'economia per tal d'eliminar o atenuar els defectes derivats de l'aplicació dels mecanismes de mercat (dogma del liberalisme econòmic). L'experiència col·lectivista catalana es diferenciava de totes aquestes per ser una revolució produïda pels obrers a partir dels principis d'autogestió i sense autoritarisme. Per això és oposada a les polítiques de la col·lectivització agrària i industrial de la URSS, les quals van ser organitzades per l'Estat. I és que l'experiència catalana esdevé un procés únic en el segle XX, el gran segle de les transformacions socials, per les raons següents: l'esmentada crisi del capitalisme, l'afebliment de l'estructura de l'estat al produir-se l'aixecament militar i l'hegemonia de l'anarquisme entre els treballadors catalans.

Tot seguit faré un breu resum dels antecedents i del context històric, social, polític i econòmic, en que es desenvoluparen les col·lectivitzacions per tal d'entendre les causes que van originar aquest procés.

2.1 Context històric

Per entendre el procés històric que desembocà en la Guerra Civil és necessari tenir en compte l'evolució de la política espanyola durant el segle XIX. Aquest va ser un segle convuls i complex en què les ànsies de modernització i europeïtzació del país van xocar amb els interessos dels sectors privilegiats de la societat. Així, durant el segle XIX hi hagué una transformació radical de la mateixa, un canvi de fase històrica en què la burgesia va prendre el relleu polític a la noblesa privilegiada. Amb el regnat d'Alfons XIII i en plena Restauració, ja entrat el segle XX, la conflictivitat social va augmentar i les organitzacions obreres van començar a adquirir molta força. A més, a les pèrdues colonials de finals del XIX es va sumar la desastrosa campanya del Marroc, la qual cosa va debilitar molt la imatge de l'exèrcit. Per tal de controlar aquesta situació, el general Primo de Rivera va fer un cop d'Estat i governà dictatorialment el país del 1923 al 1930.

A les eleccions municipals del 14 d'abril del 1931 els partits republicans van sortir guanyadors a les ciutats i, enmig d'una eufòria general, el rei abdicà i es proclamà la Segona República Espanyola. Es creà un govern provisional, presidit per Alcalá Zamora, que convocà corts constituents per redactar la Constitució. La nova carta magna declarà el sufragi universal masculí i femení i es reconegué la pluralitat nacional d'Espanya. Per altra banda, Espanya passà a ser un Estat laic i s'obligà als latifundistes a conrear les terres sota pena d'expropiació.

Entre els anys 1932 i 1933 es van succeir tres intents revolucionaris de la CNT. El més destacat fou la Revolta de l'Alt Llobregat, on els obrers de les fàbriques de la conca d'aquest riu es van aixecar en armes i van proclamar el comunisme llibertari, fins que l'exèrcit, al cap de pocs dies, la sufocà. Al novembre del 1933, les dretes van guanyar les eleccions donant pas al Bienni Negre on les reformes socials i les autonomies es van frenar. Tot això va portar a un clima de tensió que es desfermà al 1934 amb gran violència a Catalunya i Astúries. A

FIGURA 1 Cartell electoral del Front Populat

*Autor: Bas i Blasi, Martí. Barcelona. Sindicat de Dibujants Professionals UGT, 1937
Font: Parlament de Catalunya 2006, 82*

les eleccions del febrer del 1936 el Front Popular, unió dels republicans, socialistes i comunistes, va sortir guanyador i Manuel Azaña es convertí en president. Però les forces conservadores, entre elles monàrquics, tradicionalistes i feixistes, van promoure un cop d'estat militar entre els dies 17 i 19 de juliol de 1936, aturat en part gràcies a la mobilització de les masses populars i a la lleialtat a la República per part d'alguns sectors de l'exèrcit. Va començar la Guerra Civil.

FIGURA 2 Mapa de l'evolució de la Guerra Civil Espanyola

Font: mapas.owje.com/11042_evolucion-de-la-guerra-civil-espanyola-1936-1939.html

El territori espanyol es va dividir aleshores en dos zones, la part rebel, amb Marroc, Canàries, Galícia, Castella i Lleó i Navarra, i la part republicana, amb Astúries i el País Basc, Madrid, Catalunya, València, Castella la Manxa i la major part d'Andalusia⁴. Al principi de la guerra els rebels es van llançar en ofensiva per capturar Madrid, però la ciutat va resistir l'avenç feixista. L'exèrcit franquista, recolzat per l'Alemanya de Hitler i la Itàlia de Mussolini, era molt més fort que el republicà, organitzat precàriament en milícies sindicals (fins que es constituí l'Exèrcit Popular a partir de l'octubre) i que tenia a més un escàs suport exterior, limitat a la URSS i als voluntaris de les Brigades Internacionals (les democràcies europees com França i el Regne Unit s'havien declarat neutrals). D'altra banda, la guerra s'estancà al front d'Aragó, que protegia Catalunya, mentre que els nacionals guanyaven terreny i el Front del Nord queia a

⁴ Vegeu Figura 2.

l'octubre de 1937. L'Exèrcit Popular no va poder fer front a un exèrcit feixista que trencava el Front d'Aragó a mitjan 1938 i es preparava per entrar a Catalunya. La contraofensiva republicana a la Batalla de l'Ebre iniciada el juliol de 1938, la més sagnant de la guerra, va ser ineficaç i el 26 de gener del 1939 Franco entrà a Barcelona, arribant a la frontera francesa el 9 de febrer. El 28 de març va caure Madrid, tres dies més tard ho feia Alacant i l'1 d'abril Franco va declarar el final de la guerra, la qual havia comportat la destrucció del país, un gran nombre de morts i quaranta anys de dictadura i repressió franquista.

A Catalunya, l'aixecament militar del 19 de juliol de 1936 va ser frustrat gràcies a la resistència de la Guàrdia Civil i a la reacció decisiva de les forces polítiques i sindicals populars. Els obrers van sortir al carrer per defensar la República i iniciaren una revolució, van perseguir a aquells que consideraven feixistes i van prendre el control de les empreses. El setembre es va formar un govern de la Generalitat, d'unitat, presidit per Lluís Companys, format per ERC, CNT, PSUC, POUM i ACR, i es van realitzar reformes judicials, militars, econòmiques, etc., per tal de fer front a la situació. La voluntat de guanyar la guerra va suscitar dues estratègies diferents: d'una banda, posar ordre a la rereguarda i reforçar els vincles amb les classes mitjanes (opció defensada per PSUC, ERC i UGT), i d'altra, aprofundir en les transformacions revolucionàries (tal com pretenien CNT i POUM). El maig de 1937, les tensions entre aquestes dues visions estratègiques van esclatar violentament, sobretot a Barcelona, amb un enfrontament que va durar una setmana i que va produir més de 200 morts i importants conseqüències polítiques: el poder de la CNT va disminuir i el POUM va ser dissolt, mentre que va augmentar la influència del PSUC. Degut als Fets de Maig, la Generalitat va quedar molt afeblida. El nou consell executiu presidit per Companys va tenir males relacions amb el govern de la República, ja que aquest intentava delimitar el poder del govern català, situació que es prolongà i s'accentuà fins el final de la guerra.

2.2 Context econòmic

El 1936, a gran part d'Europa hi predominava una estructura productiva industrial, resultat de la transformació de la vella estructura tradicional mitjançant la industrialització, procés iniciat a la Revolució Industrial iniciada a Anglaterra a mitjans del segle XVIII i que es va estendre a l'Europa Continental a mitjan segle XIX. A partir de la dècada de 1870 s'accelerà el ritme de la industrialització a causa de la utilització del petroli i l'electricitat, així com l'aplicació de noves

tecnologies i mètodes de treball; és el que es coneix com Segona Revolució Industrial. Aquesta segona empenta del progrés econòmic va fer que el capitalisme es desenvolupés totalment, augmentés la mà d'obra i es necessités un nombre més gran de capital per invertir en les innovacions tecnològiques. L'economia va continuar creixent durant el primer terç el segle XX, fins que la borsa de Nova York es va esfondrar l'any 1929, provocant una crisi de sobreproducció i creditícia als Estats Units, que en poc temps, es va estendre per tot el món. A Europa, acabada de sortir de la Primera Guerra Mundial (1914-1918), la crisi va ser molt forta, provocant una gran recessió de l'activitat econòmica. Així, ens trobem a l'any 1936 amb un context de crisi econòmica global, amb una indústria molt afectada i un fort conflicte social.

A mitjan segle XIX la industrialització arribà a Catalunya i al País Basc, de manera que el Principat es convertí en el motor industrial d'Espanya (molt endarrerida econòmicament) i començà a desenvolupar una indústria tèxtil derivada de la producció d'indianes (estampació de teixits ja existent a finals del XVIII). Durant el segle XIX la indústria tèxtil va experimentar un fort creixement que va comportar la instal·lació de moltes fàbriques d'aquest tipus. Però Catalunya estava mancada de ferro i carbó (raó per la qual no es va desenvolupar la indústria siderúrgica al país) i això provocà que es busquessin fonts alternatives d'energia, com és el cas de l'aigua. Per aquesta raó s'instal·laren molts complexos industrials a les conques fluvials, anomenats colònies industrials, que aprofitaven l'energia mecànica dels rius. A finals del XIX, les innovacions en energia i mètodes de producció van fer que a Catalunya florissin indústries en nous rams, com el metal·lúrgic i el químic. Amb la Primera Guerra Mundial la indústria catalana va obrir mercats a Europa, fet que va comportar un període de bonança econòmica que s'acabà amb la fi de la guerra. Això comportà una crisi econòmica i social greu fins a mitjans de la dècada dels anys 20, moment en què l'economia es recuperà. Però, a partir del *crack* borsari de 1929, l'economia catalana es va veure afectada per una nova crisi, ara de forma paral·lela al que succeïa a tot el món, tot i que l'afectació va ser menor degut a un cert aïllacionisme de l'economia espanyola.

Al principi de la Guerra Civil, data on se situa aquest treball, Catalunya era la regió d'Espanya més avançada econòmicament. Al 1930, la seva població era de 2.791.000 habitants, dels quals 1.005.565 vivien a Barcelona i el seu nivell d'industrialització era molt elevat: el 54% de la població activa estava ocupada a la indústria, percentatge que a la província de Barcelona arribava fins al 68%. Així doncs, a Catalunya, a diferència de l'Estat espanyol, on un 52% de la població activa treballava al sector primari, la indústria tenia un pes semblant als territoris europeus més avançats. D'altra banda, la indústria catalana estava constituïda majoritàriament per mitjanes i petites empreses (amb unes plantilles de 10 a 30 obrers cadascuna), fet que comportava una gran competència entre els petits empresaris, i a més, tenien generalment unes instal·lacions i una ma-

quinària poc avançades tecnològicament. Cal afegir que l'economia catalana estava caracteritzada per la presència d'intermediaris entre els industrials i els productors, els quals causaven per una banda, la descapitalització dels empresaris, i per l'altra, l'encariment del preu de venda al consumidor⁵.

Tot això, sumat a una estructura empresarial i comercial poc eficaç, la poca especialització de l'activitat productiva i l'obsolescència de la maquinària i les instal·lacions industrials, feia que la productivitat, i en conseqüència, els salaris, fossin baixos; que hi hagués un elevat atur i que la competitivitat a nivell internacional fos dèbil. A més, aquesta indústria era controlada en gran part pel capital estranger, principalment anglès, francès, suís i belga, que era molt present a sectors bàsics com la mineria i la producció d'energia elèctrica, i posseïa un gran percentatge de les empreses més grans i més avançades tecnològicament. A tots aquests factors negatius cal afegir un sector financer català molt dèbil, cosa que va perjudicar molt a l'economia catalana, sobretot després de la fallida del Banc de Barcelona el desembre de 1920 i del Banc de Catalunya el juliol de 1931, entre d'altres bancs.

En conclusió, degut a totes aquestes circumstàncies i en el marc de la crisi del capitalisme a escala internacional, l'economia catalana es trobava el 1936 en una situació de decadència, amb una competitivitat i una eficàcia molt baixes i amb una situació internacional molt desfavorable. D'aquesta manera, molts sectors econòmics, subsistents gràcies a les polítiques proteccionistes espanyoles, estaven a punt de fer fallida.

2.3 Context socio-polític

Arran de la industrialització va aparèixer una nova classe social, el proletariat, que malvivía en ciutats superpoblades i constituïen la mà d'obra de les fàbriques. D'aquesta manera la societat de classes establia un nou ordre on la classe dominant, la burgesia, exercia el poder. Explicat d'altra manera, la classe propietària dels mitjans de producció dominava la classe obrera, sense recursos i propietària de la força de treball, creant una relació fràgil i convulsa, anomenada lluita de classes, que marcaria el transcurs de l'edat contemporània i que faria nàixer les noves ideologies socialistes:

---

⁵ Castells 2006.

Socialisme [econ/sociol/ hist/ polít] Conjunt de doctrines que, en oposició a l'individualisme, propugnen una reforma radical de l'organització de la societat per la supressió de les classes socials mitjançant la col·lectivització dels mitjans de producció, de canvi i de distribució⁶.

Al segle XIX el proletariat es començà a organitzar i a prendre consciència de la seva condició de classe, i van aparèixer els primers teòrics que van intentar solucionar els problemes socials del proletariat, anomenats socialistes utòpics. A partir de Karl Marx i Friedrich Engels aparegué el socialisme científic, que ja no es limitava a denunciar les injustícies socials i a imaginar societats ideals perfectes, sinó que, partint de l'anàlisi dels mecanismes econòmics que regien les societats i d'una visió científica de la història, es proposava de transformar la realitat i d'accelerar el triomf del socialisme. El 1864 s'organitzà la Primera Internacional Socialista, on, degut a l'enfrontament entre diverses faccions, van sorgir les diferents ideologies socialistes:

Una tendència va ser el socialisme marxista, que era partidari de l'acció política i la formació d'un partit obrer. Aquesta tendència, que organitzà la Segona In-

ternacional el 1889, es va dividir en dues corrents, la socialdemocràcia, que propugnava l'acció parlamentària per mitjà d'un partit de masses per aconseguir millores socials (revisionisme), i el comunisme, que defensava la presa del poder per la via de l'acció revolucionària per establir la dictadura del proletariat. Amb l'esclat de la Primera Guerra Mundial, la Segona Internacional es va dissoldre i mentre que els socialdemòcrates donaren suport als seus respectius governs per guanyar la guerra, els comunistes volien transformar-la en una revolució social. D'aquesta manera aconseguiren el poder a Rússia amb la Revolució Bolxevic de 1917, i fundaren la Tercera Internacional (*Komintern*), format per partits comunistes radicals, escindits dels partits socialdemòcrates, amb la finalitat d'aconseguir el poder. Posteriorment, els partits comunistes també va sofrir divisions internes entre stalinistes i antistalinistes (acusats de "trotskistes", que foren expulsats dels partits). A més, a partir de l'ascens del feixisme als anys trenta, produït precisament per la por a l'extensió del comunisme, el *Komintern* va haver d'adoptar la tàctica del Front Popular, aplicada a França i Espanya, degut a la necessitat d'unió amb socialdemòcrates i les altres forces antifeixistes per evitar repetir els errors d'Alemanya i Itàlia.

FIGURA 3 Karl Marx i Bakunin

Font: <http://libcom.org/library/marx-bakunin-question-authoritarianism>

⁶ Gran Enciclopèdia Catalana, 1989, volum 21, pàg. 269.

L'altra tendència sorgida de la Primera Internacional va ser l'anarquisme, defensada per Bakunin, que exigia la col·lectivització dels mitjans de producció, condemnava tota mena d'estat i rebutjava la idea marxista de construir un partit polític de la classe obrera. Bakunin s'enfrontà a les tesis de Marx i els seus partidaris foren exclosos de la Internacional. En el sí de l'anarquisme aparegueren dues corrents: el comunisme llibertari (de caire més individualista i contrari tant a la propietat privada com a la col·lectiva), i l'anarcosindicalisme (que estructurava la lluita revolucionària mitjançant els sindicats).

A Catalunya, on el moviment obrer era molt fort, existien aquestes organitzacions durant la guerra⁷:

Confederació Nacional del Treball (CNT)

Central sindical d'ideologia anarcosindicalista d'àmbit espanyol creada el 1910 a Barcelona que gaudí d'una gran força a Catalunya. La CNT prengué una part molt activa en la lluita contra l'aixecament militar del 19 de juliol de 1936 i organitzà la majoria d'organismes revolucionaris sorgits aleshores, fet que provocà la col·laboració en la política, sobretot a partir de la seva entrada al govern el setembre de 1936. Amb els Fets de Maig perdé l'hegemonia política que havia gaudit fins aleshores.

Federació Anarquista Ibèrica (FAI)

Organització que volgué reunir tots els grups anarquistes de la Península Ibèrica, constituïda clandestinament el juliol del 1927 al Saler, València. Agrupà la Federació de Grups Anarquistes de Llengua Espanyola, la Federació Nacional de Grups Anarquistes d'Espanya i la União Anarquista Portuguesa. Es proposà d'assegurar el contingut àcrata de la CNT mitjançant la creació de comitès amb participació mixta de membres de la FAI i de la CNT. Durant la guerra aquesta organització s'uní de fet amb la CNT, tot i mantenir una estructura autònoma.

Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC)

Partit socialista català (d'orientació comunista) fundat el 22 de juliol de 1936 a partir de la fusió del Partit Comunista de Catalunya, la Federació Catalana del PSOE, la Unió Socialista de Catalunya i el Partit Català Proletari. En va ser nomenat secretari general Joan Comorera. El nou partit s'organitzà seguint els principis del centralisme democràtic, d'acord

FIGURA 4 Cartell CNT/FAI

Autor: Bofarull, 1936

Font: Parlament de Catalunya 2006,

85

⁷ <http://www.buxaweb.com/historia/temes/escat/guerracivil-cat.htm>.

amb el seu caràcter de partit adherit al *Komintern*. El seu creixement durant la guerra fou notable: dels sis o set mil militants del juliol del 1936 a Catalunya passà a prop de 60 000 pel juliol del 1937 (15 000 de Barcelona).

Unió General de Treballadors (UGT):

Central sindical d'ideologia socialista espanyola fundada a Barcelona del 12 al 14 d'agost de 1888. La ideologia socialista estava molt arrelada a Astúries i a Madrid, però gaudia de poca influència a Catalunya. En produir-se la insurrecció militar del juliol del 1936, la UGT, juntament amb la CNT, tingué un paper decisiu en la victòria republicana a les principals ciutats de l'estat espanyol, i formà part dels diversos organismes revolucionaris que es crearen en els primers dies de la guerra civil. Durant aquesta, la influència comunista hi cresqué, i una nova directiva, presidida per Ramón González Peña, donà suport al govern Negrín.

FIGURA 5 Cartell PSUC/UGT

Autor: P.S.U. U.G.T. [1936-1939]
Font: Parlament de Catalunya 2006, 112

Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM):

Partit polític de caràcter comunista, autònom, no integrat a la *Komintern*, nascut a Barcelona el 29 de setembre de 1935 de la fusió del Bloc Obrer i Camperol i de l'Esquerra Comunista. Els seus principis bàsics foren la lluita per la revolució mitjançant la presa del poder per la classe obrera i la instauració transitòria de la dictadura del proletariat. S'oposà a la política de front popular, tot i que signà els pactes electorals de Front Popular i de Front d'Esqueres de Catalunya pel qual obtingué acta de diputat el seu secretari general, Joaquim Maurín. Iniciada la Guerra Civil i fins a mitjan 1937 participà en tots i cadascun dels organismes polítics i administratius de la Catalunya autònoma i en el govern de la Generalitat amb la figura del seu secretari polític, Andreu Nin. La creixent i mútua oposició entre el POUM i el

FIGURA 6 Cartell del POUM

Autor: Siwe. 1936
Font: Parlament de Catalunya 2006, 273

PSUC-PCE inclinaren el POUM, antistalinista declarat, cap a una aliança amb la CNT-FAI, que mai no arribà a ésser estable. Aquest aïllament progressiu s'accelerà en prendre posicions extremistes en pro d'una organització miliciana de l'exèrcit i de la socialització de la indústria i del transport. Amb aquest programa xocà obertament amb el PSUC-PCE, que amb els fets de Maig del 1937, va desencadenà una forta ofensiva contra el POUM sota la falsa acusació de trotskisme i de feixisme, que significà la seva pràctica desaparició.

A part de les organitzacions obreres, d'altres forces antifeixistes, republicanes i d'esquerres que defensaven la legalitat republicana i la identitat catalana eren:

Esquerra Republicana de Catalunya (ERC)

Partit del Principat de Catalunya creat a la Conferència d'Esquerres celebrada els dies 17-19 de març de 1931 per la unió del Partit Republicà Català, el grup de L'Opinió i Estat Català. Els seus principis polítics foren el reconeixement de la personalitat nacional de Catalunya i la garantia de drets socials per als treballadors. El 1932 guanyà les eleccions al Parlament i Francesc Macià va ser confirmat com a President de la Generalitat, i ho fou fins la seva mort el 1933. Aleshores el rellevà Lluís Companys, que governà fins el final de la guerra.

Acció Catalana Republicana (ACR)

Partit polític nacionalista de Catalunya creat el març de 1931 en fusionar-se Acció Catalana i Acció Republicana de Catalunya, integrat especialment per intel·lectuals, professionals liberals i classe mitjana. Durant la Guerra Civil de 1936-39 es mantingué al costat del règim republicà, tingué representació al Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya i participà en alguns dels governs de coalició de la Generalitat de Catalunya. Fou el partit que mostra més oposició a les col·lectivitzacions.

Unió de Rabassaires (UR)

Sindicat de viticultors no propietaris sorgit a Catalunya l'any 1922, que confederà i coordinà diverses entitats camperoles d'àmbit local o comarcal davant la crisi vinícola de superproducció i la baixa de preus subsegüents a la Primera Guerra Mundial. En fou fundador el dirigent pagès Francesc Riera i Claramunt juntament amb polítics republicans com Lluís Companys. Des del juliol de 1936 estigué present al Comitè de Milícies Antifeixistes, al govern de la Generalitat i a tots els òrgans de poder a Catalunya, i s'oposà al col·lectivisme de la CNT, seguint la línia política marcada per ERC. Al gener del 1937, fosa amb les altres entitats agràries del país, esdevingué la Federació de Sindicats Agrícoles, única de Catalunya.

3 PRIMERA ETAPA

De juliol a octubre de 1936

En la primera etapa de la col·lectivització, que s'estengué des de l'alçament feixista del 19 de juliol fins a la promulgació del Decret de Col·lectivitzacions i Control Obrer del 24 d'octubre, es posà en marxa una transformació social i econòmica protagonitzada pels treballadors i liderada pels sectors anarcosindicalistes, amb l'anhel de realitzar una economia col·lectivista de signe llibertari. En aquest període es va desenvolupar sense entrebancs l'autogestió obrera, mentre que paral·lelament els partits i sindicats van començar a formar organismes amb la finalitat de limitar aquesta autogestió, com és el cas del Consell d'Economia.

FIGURA 7 Comitè Central de Milícies Antifeixistes

Hi apareixen Lluís Companys (al centre), Josep Tarredellas i Joan García Oliver, entre d'altres.

Font: <http://www.fideus.com/bayo%20-%20genesi%20-%20memoria.htm>

3.1 La revolució obrera seguida al cop d'Estat

La derrota de l'alçament militar a Catalunya el dia 19 de juliol de 1936 va donar lloc a una profunda transformació econòmico-social duta a terme pels treballadors que, al haver estat els protagonistes de la seva desfeta a Catalunya, van prendre el poder durant els dies següents al cop d'estat. Aquesta presa de poder va ser degut a l'ensorrament de l'aparell de l'estat i la pèrdua del seu poder, recolzats en el seu pilar bàsic, l'exèrcit, que es va desfer degut a l'alçament. A Catalunya, el Govern de la Generalitat es trencà aquells dies degut a la falta de recursos institucionals, que el privava de disposar de competències en Defensa; la manca d'empenta d'alguns consellers (només el president Lluís Companys i el conseller de Governació Josep Maria Espanya es trobaven en el seu lloc) i la dispersió dels diputats, ja que es trobaven en període de vacances parlamentàries⁸. Aquest buit de poder va ser ocupat per la mobilització de les forces populars, que empenya pels comitès dels sindicats i partits obrers, van actuar conjuntament amb les forces de l'Ordre Públic per lluitar contra els rebels. Així es va formar el Comitè Central de Milícies Antifeixistes (CCMA), que tenia la tasca d'aixecar columnes de milícies voluntàries, organitzant-les entorn dels partits o sindicats i enviar-les a combatre al front d'Aragó.

FIGURA 8 Barricada a Barcelona el 19 de juliol de 1936

Autor: Juan Guzmán, 1936

Font: Parlament de Catalunya 2006, 6

Un cop aturat l'alçament, l'acció anarquista es basà en l'expropiació de la propietat immobiliària i els mitjans de producció, i l'actitud hostil vers els propietaris i els seus aliats, concentrant la ràbia revolucionària contra el clergat i les seves institucions. De fet, mai van prendre el poder perquè van deixar de banda l'apropiació d'institucions financeres, el control de la radiodifusió i les relacions polítiques, econòmiques i internacionals, que va conservar la Generalitat; i per tant, no es pot parlar d'una pèrdua de poder de la Generalitat, ja que mai va ser així, sinó d'una pèrdua de la iniciativa política durant els primers mesos de la guerra, la qual, però, va recuperar més endavant: el CCMA es va dissoldre el

⁸ Bonamusa 2004, 54.

setembre del 1936, donant pas a un govern de la Generalitat unitari sota la presidència delegada de Tarradellas. Prova d'això, és que el CCMA mai va estar relacionat amb Economia i Finances. Víctor Alba, del POUM, defineix molt bé aquell període:

“Ni la CNT regional de Catalunya, ni la seva federació local, ni la FAI exposaren en les seves primeres declaracions els objectius de la nova estructura econòmica... fou una obra de completa espontaneïtat”⁹.

3.2 Un procés espontani

Un cop derrotat l'alçament feixista, els obrers es van disposar a realitzar la citada transformació social, procés dut a terme sobretot pels sectors anarcosindicalistes, ja que eren els que tenien una influència majoritària sobre els treballadors. Així, el moviment obrer va prendre el poder i va assumir el control de les fàbriques. Degut a la desaparició d'alguns patrons, uns assassinats per haver recolzat el "Movimiento"; d'altres amagats o fugits per por a les ràtzies dels obrers "incontrolats", i d'altres per haver-se trobat fora de Catalunya en el moment de l'alçament, les fàbriques i negocis d'aquests van quedar abandonats. Així ho expliquen testimonis de treballadors que ho van viure:

“Els fabricants van marxar. Perquè aquí a Catalunya els fabricants més importants no van esperar a que els detinguessin, van marxar abans. I els va anar molt bé perquè com que era juliol, l'època de les vacances, aquell any tots aquells homes, els grans empresaris, sobretot de teixits, van marxar a Suïssa o a França, perquè ja sabien el que passaria i van allunyar-se del foc”¹⁰.

“Els amos se'n van anar, els mateixos encarregats que hi havia varen continuar treballant a la fàbrica, però als amos ja no els vam veure més”¹¹.

Els treballadors, un cop represa l'activitat econòmica després del 19 de juliol, van procedir per pròpia iniciativa a la posada en marxa del procés col·lectivitzador. Van assumir el control i direcció de la majoria de les empreses, tal i com s'explica al mateix preàmbul del Decret de Col·lectivitzacions del

---

⁹ Bonamusa 2004, 56.

¹⁰ Laia Berenguer citada a Pagès, Puyal, 2003, 145.

¹¹ Lluïsa Alemany citada a Pagès, Puyal, 2003, 145.

24 d'octubre de 1936¹². Ho exemplifiquen molt bé les paraules d'un treballador d'una sastreria:

“Quan van veure que no hi havia ningú es van repartir els llocs: ‘tu fes això, tu fes això, tu puja al despatx que saps una mica de números...’ I quan els sindicats van veure al cap d’unes 48 hores com estaven organitzades les feines, els treballadors ja les havien organitzat¹³”.

El fet que la col·lectivització de la producció fos causada per l'acció espontània dels obrers no significa ni que fos sobtada, ni que la idea de dur-la a la pràctica sorgís per generació espontània. Si aquest procés va ser possible va ser gràcies a que des de la segona meitat del segle XIX la majoria dels treballadors catalans havia interioritzat les idees llibertàries i col·lectivitzadores a través de la formació i la propaganda anarcosindicalista, duta a terme en ateneus, sindicats, cooperatives, etc. Els anhels d'aquests treballadors eren els de crear una nova societat sense classes i sense explotació, una societat socialista o llibertària que acabés amb els mals del capitalisme. Per aconseguir realitzar el seu projecte social consideraven indispensable la substitució de la propietat individual per la col·lectiva i l'establiment d'un nou tipus de poder, basat en l'exercici de la democràcia directa a partir dels centres de treball, organitzant-se en successius nivells de coordinació sectorial i territorial fins abastar el conjunt de la societat.

Així, un cop acabada la Vaga General Revolucionària convocada en motiu del Cop del 19 de juliol, els obrers cridats de nou al treball es van trobar en aquesta situació extraordinària, de desgovern, a les fàbriques. Les empreses van ser incautades pels obrers, amb l'empenta dels sindicats, d'una manera totalment espontània i desorganitzada en un primer moment. Començà així la primera fase de la col·lectivització, que s'estengué del juliol al novembre de l'any 1936. Aquestes circumstàncies provocaren una multiplicitat de comitès que van fer caòtica la vida empresarial. La primera fàbrica col·lectivitzada a Catalunya, segons el periòdic de la CNT-FAI *Solidaridad Obrera* (20 de novembre del 1936), va ser la berguedana fàbrica de Ciments Asland¹⁴. Moltes altres més van seguir la mateixa sort: les empreses més grans van ser els tramvies de Barcelona col·lectivitzats (amb 3.442 empleats), les companyies de ferrocarrils, la CAMP-SA (petroli), La España Industrial (tèxtil), la Rivièra, la Hispano Suiza i la Maquinista Terrestre y Marítima (totes tres metal·lúrgiques), les Cerveseries DAMM (begudes), i moltes més¹⁵. I és que la majoria d'empreses van ser col·lectivitzades en aquell període. Però aquestes es van trobar des d'un primer moment condicionades per una sèrie de factors interns i externs que van limitar el desenvolupament de l'experiència col·lectivista, als quals els sindicats van

---

¹² Vegeu annex B.

¹³ Enric Marco citat a Pagès, Puyal, 2003: 146.

¹⁴ Bonamusa 2004, 56.

¹⁵ <http://www.vientosur.info/articulosweb/noticia/index.php?x=1203>.

haver-se d'adaptar per tirar endavant un projecte ambiciós dins d'unes condicions molt desfavorables¹⁶.

3.3 Posada en marxa de la col·lectivització

En la majoria de les empreses col·lectivitzades des del primer moment es va seguir un patró més o menys igual: el control va ser exercit en un principi pel comitè sindical, els quals van convocar en assemblea als treballadors per decidir el nou status de l'empresa i el comitè que la dirigiria. D'aquesta manera, l'òrgan de decisió bàsic era l'Assemblea General de Treballadors, en la qual es determinarien les línies generals d'actuació, així com la nova titularitat i gestió de l'empresa, els seus estatuts, remuneracions, temps de treball, etc., i era on s'escollia el Comitè d'Empresa.

“Però a totes les empreses es va fer un comitè d'empresa i aquest comitè d'empresa és el que es feia cura de l'empresa... i generalment es va constituir amb la gent, representants de teixidors i així, però de la gent que estava a les oficines, de gent que ja sabia com funcionava perquè ja ho havia fet funcionar¹⁷”.

Entre les primeres accions que es dugueren a terme es troben:

- La depuració dels antics càrrecs i comandaments dirigits. Alguns van ser acomiadats i d'altres van ser desproveïts de la seva antiga autoritat.
- L'establiment d'una nova estructura organitzativa i d'un nou tipus de funcionament, caracteritzat per la formació de nous òrgans de direcció i gestió i l'eliminació de la jerarquia i l'autoritarisme.
- L'anivellament de salaris, la fixació de la jornada laboral i un conjunt de mesures orientades a la protecció del treballador (malaltia, embaràs, jubilació, etc.).
- Establiment de nous preus pel producte o servei, procurant reduir-los per poder beneficiar el consumidor o usuari.

---

¹⁶ Vegeu Apartat 8.

¹⁷ Laia Berenguer citada a: Pagès, Puyal, 2003: 146-147.

La Farga Lacambra

L'empresa de Francesc Lacambra, una de les més importants del sector metal·lúrgic català i per tant indústria estratègica per a la guerra, fou una de les empreses que es col·lectivitzà des dels primers dies de la contesa. Aquesta empresa era de grans dimensions: tenia una fàbrica i les oficines a Barcelona i una colònia industrial a les Masies de Voltregà, al costat de Manlleu. El testimoni d'aquesta fàbrica, que continuarà més endavant, és molt important degut al procés que patí, el qual exemplifica molt bé cada etapa en què es divideix la col·lectivització.

FIGURA 9 Vista actual de la Farga Lacambra, a Masies de Voltregà

Actualment l'empresa continua produint fils de coure a la fàbrica de Masies de Voltregà, al costat del Ter. A la imatge s'observen les instal·lacions de la Farga i al fons, la Serra de Bellmunt.

Autor: Adrià Menéndez, 29 de desembre de 2012

Així explica els primers dies de guerra la propietària de l'empresa, viuda de Lacambra¹⁸. Ella i els seus fills estaven al seu pis de Barcelona el dia 19 de juliol de 1936 quan per telèfon les van avisar que estaven en la llista de persones condemnades a mort per les “*hordas marxistas*”, fet que les va obligar a amagar-se per no caure en les seves mans. Havent fracassat a Barcelona el “*movimiento salvador*” i quedant aquesta ciutat en poder dels revolucionaris, el gerent va poder adonar-se del canvi radical que havien impulsat els empleats i obrers de les indústries, i també va fugir, ajudat per un dels seus empleats, el qual va ser acusat de la falta de 160.000 pessetes a la caixa de l'empresa (hom sospitava que haurien estat lliurats a la causa feixista) i condemnat a tornar-les. Es va formar un Comitè d'Incautació format pels sindicats CNT i UGT que

¹⁸ ANC fons “Farga Lacambra”, Arxivador 3, Carpeta 92.

s'encarregà d'apropiar-se de totes les possessions de l'empresa i que acomiada als empleats que eren de les mateixes idees que els propietaris, entre ells el que havia deixat marxar al gerent. Un grup d'obriers va anar a buscar-lo per fer-lo "desaparèixer", però a l'adonar-se que se'ls havia escapat (propietària i gerent ja havien marxat a França), van decidir incautar-se de tots els seus béns i "robar" els seus objectes. A més, els obrers també van anar a la casa de camp d'aquesta dona, robant-li tots els mobles, objectes, obres d'art, etc. i es van incautar de totes les finques i propietats. Fins i tot van posar a disposició els seus pisos per als refugiats, que segons paraules textuais eren "*personas evadidas de la zona liberada por nuestro glorioso ejército y desproporcionada en su modo de ser y vivir*". El 10 d'agost del 1936 els membres del Comitè de Control van robar-li –sempre segons el document de la mateixa vídua Lacambra– els diners de la caixa i van "obligar" a tots els obrers de la fàbrica a signar la creació d'un Consell d'Empresa.

Efectivament, el dia 10 d'agost de 1936, els empleats de la casa Francisco Lacambra van acordar nomenar un Comitè de Control, el qual, segons l'acta de la seva formalització, era "*l'encarregat de fer complir les Bases de Treball vigents i totes les disposicions dictades que millorin les condicions de treball*"¹⁹. Es van assignar a aquest comitè dos treballadors, un del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI) i l'altre de la CNT. Dues setmanes després, la firma de talons bancaris per part dels representants de la col·lectivitat ja s'havia legalitzat, el mateix dia que els obrers trobaven que a la caixa hi faltaven aquelles 160.000 pessetes.

Al 24 del mateix mes els treballadors van signar una carta on s'establien els acords que havien empleat²⁰:

La totalitat d'obriers i empleats dels negocis de Francesc Lacambra, en vista que la propietària ha desaparegut després del 19 de juliol, sense ni deixar tan sols instruccions i en vista que el dia 22 d'agost es van trobar que a la caixa d'efectiu hi faltaven unes 200.000 pessetes de les quals només es van justificar 40.000; els obrers acorden:

- 1. La incautació de tots els negocis per tal de donar-los continuïtat, amb posterior desenvolupament i floriment, en benefici d'obriers, classe obrera i de la indústria nacional, ja que un dels negocis és una especialitat única a Espanya i és altament necessària.*
- 2. Considerar responsables de la falta de diners a la Caixa als ex-patrons, són deutors, han de reintegrar la suma a la caixa per tal que la indústria es desenvolupi i continuï endavant.*

---

¹⁹ ANC fons "Farga Lacambra", inventari 285, arxivador 1, carpeta 18.

²⁰ ANC fons "Farga Lacambra", inventari 285, arxivador 1, carpeta 8.

3. *Les organitzacions sindicals poden incautar-se dels béns mobles i immobles dels ex-patrons, caixer i apoderat, per haver donat recolzament moral i econòmic al moviment facciós.*
4. *Desposseir del càrrec al caixer i a l'apoderat general, per allò justificat a dalt i per ser una feina ara innecessària i substituïble per un obrer de la causa.*
5. *Designar els membres del Comitè de Control i Incautació [figuren els noms de 9 membres de la CNT i 6 de la UGT, un dels quals del CADCI].*
6. *Designar els delegats del Comitè: 3 pel despatx i magatzem, 2 per la fàbrica de Barcelona i 2 per la fàbrica de Voltregà. Designar el President i el Secretari [ambdós de la UGT].*
7. *Que la denominació passi a ser "Industrias Lacambra", antiga Casa F. Lacambra, incautada pel Comitè Obrer i incautada pels sindicats CNT i UGT.*
8. *Que als efectes de la representació i firma sigui sempre indispensable la firma de dos dels quatre següents: [2 de la CNT i 2 de la UGT].*
9. *Que a totes les reunions que celebri el Comitè de Delegats s'aixequi acta en que figurin de forma clara i concisa els acords presos.*
10. *Reunir-se aquests forçosament un cop al mes, sempre que sigui necessari o si ho demanen 2 delegats.*

Aquest document, acompanyat de la firma del Delegat de la Generalitat, els 15 membres del Comitè i un nombre aproximat de 160 treballadors més, és un clar exemple de la forma espontània i autogestionada en què es dugué a terme la col·lectivització.

Can Rivièrè

Un altre cas d'empresa col·lectivitzada espontàniament després de l'esclat de la Guerra Civil és el de la fàbrica tèxtil i metal·lúrgica Rivièrè, una de les més importants del barceloní barri del Poblenou, el patró del qual va fugir després del Cop d'Estat²¹.

El 21 de juliol els obrers van tornar al treball i quatre dies més tard es van apropiar de les torres que tenia el patró a Sarrià i a la Bonanova. El 30 de juliol es nomenà un Comitè Obrer de Control, però no va ser fins al 13 de setembre quan es convocà a tots els obrers de la fàbrica al cinema Catalunya en Assemblea General de Treballadors, on es decidí la confiscació de la fàbrica i dels despatxos de l'empresa i el nomenament d'un Comitè Provisional. Al 30 de setembre es va fer la segona Assemblea General on es votaren els estatuts de la col·lectivitat.

---

²¹ Arxiu Històric del Poblenou 1992 i <http://fabricasdelpoblenou.blogspot.com.es/2010/06/can-riviere-y-la-colectivizacion-de.html>.

Aquesta empresa va ser una de les empreses metal·lúrgiques que la Generalitat controlà a amb el Decret del 7 d'agost de 1936²², pel qual les fàbriques susceptibles de dedicar-se a la producció bèl·lica eren intervingudes per la Generalitat. Justament per pertànyer a la indústria de guerra, sofrí algun bombardeig que afectà a les instal·lacions.

Un treballador de la fàbrica explicava en una entrevista que, tot i els sous baixos i les llargues jornades de treball imposades per ells mateixos, es feren millores a la fàbrica:

"Se mejoró la industria todo lo que se pudo. toda la modernización de la maquinaria que instalamos... cuando volvieron [els patrons] se encontraron con muchas ganancias. y el pago de ellos fueron las denuncias..."²³

FIGURA 10 Vista aèria del Poblenou, 1928

Font: http://www.adm.cat/Vistes_catalunya/Vistes_Catalunya.htm

²² Vegeu apartat 5.

²³ Arxiu Històric del Poblenou 1992, 60.

3.4 La intervenció de la Generalitat

Després del cop d'Estat i de forma simultània a la presa del control de la producció per part dels treballadors, la Generalitat va assumir nous poders que sobrepassaven les competències autonòmiques que marcava l'Estatut, degut a la fallida de les estructures estatals dels primers dies de guerra. Entre aquests es trobaven funcions d'intervenció i control sobre la banca privada²⁴, les institucions d'estalvi i les companyies d'assegurances, per tal de facilitar crèdits per regularitzar el pagament de salaris, descomptar lletres comercials i per atendre les necessitats derivades de la col·lectivització. També es van dictar normes per evitar l'atresorament de monedes, lingots d'or i plata, divises i bitllets per tal de facilitar la liquiditat bancària i proveïment de matèries primeres. A partir del setembre de 1936 la Generalitat emeté bitllets de 2'5, 5 i 10 pessetes de curs obligatori, en circulació fins la seva retirada pel Govern de la República, el febrer del 1938. En la mateixa línia, assumí el control sobre les sucursals del Banc d'Espanya i les delegacions d'Hisenda de l'Estat a Catalunya. Així, el Departament de Finances, dirigit per Tarradellas, jugà un paper fonamental en la nova situació econòmica en acumular facultats excepcionals en l'ordre fiscal, financer i administratiu, amb les quals va poder realitzar una política d'intervenció²⁵.

3.5 La creació del Consell d'Economia

Davant d'aquesta situació revolucionària i de desorganització industrial, la Generalitat va crear ja des de bon principi organismes per recuperar la gestió empresarial, el més important d'ells, el Consell d'Economia. Aquest es regulà pel Decret de l'11 d'agost del 1936, després d'un canvi de govern que deixava fora al PSUC i que configurava un executiu majoritàriament format per homes d'ERC. El Decret, firmat pel president Companys i el conseller d'Economia Tarradellas, servia per crear un Consell que, segons l'exconseller de Treball Martí Barrera, tenia "*l'objecte d'estructurar i normalitzar l'economia catalana i donar solució als greus problemes de caràcter econòmic que, lògicament, s'han plantejat*". Es disposà que aquest Consell estigués format per delegats dels partits i sindicats que havien lluitat conjuntament el 19 de juliol, els quals eren propo-

---

²⁴ La Vanguardia 25/7/1936.

²⁵ Bonamusa, 2004: 54-56.

sats per la seva organització corresponent però nomenats pel conseller d'Economia, càrrec que dirigia l'organisme, i que s'establiren en aquesta proporció: 3 vocals per a ERC, UGT i CNT, dos per a la FAI i un per ACR,UR, PSUC i POUM, formant un total de 15 delegats²⁶.

Però, a finals de setembre, la formació d'un nou govern que unia totes les forces antifeixistes i en el qual Tarradellas passava a ocupar la posició de primer conseller en detriment de Casanovas, va fer que el consell quedés subordinat al Departament d'Economia i a un govern que assumí totes les facultats normatives en matèria econòmica. Així el Consell va quedar com un organisme deliberatiu

que informava dels projectes que havien debatut al Govern per tal que els aprovés, i recíprocament, estudiava els projectes que el Govern li presentava. El Consell havia d'assistir a les reunions dels Consells d'Empresa que s'anaven creant a mesura que la col·lectivització afectava a més empreses.

El Consell d'Economia va començar a treballar en l'encaminament de forma legal i institucional dels anhels transformadors de la classe treballadora, ambiciós projecte que pretenia construir la Nova Economia, amb la qual s'havia de regir l'activitat industrial catalana.

El mateix fet que la CNT formés part del Consell d'Economia entrava en contradicció amb els seus principis: per tal d'explicar aquesta nova estratègia, aquest sindicat organitzà el dia 24 de setembre de 1936 un Ple Regional al teatre Olympia de Barcelona. Allà parlà Joan P. Fàbregas sobre les aspiracions que tenien els llibertaris i la relació amb l'altra central sindical: "*Cuando se estableció el Consejo Regional de Economía, surgió la pugna entre las dos tendencias representadas por las dos centrales sindicales: La C. N. T. propuso el sistema de la colectivización de todo lo que fuera posible, frente al concepto sustentado por la otra central, la U. G. T., que sostenía el propósito marxista de la nacionalización*". També observà que ambdues centrals sindicals haurien pogut caminar juntes una gran part del camí, "*pero, nosotros no podemos transigir con la economía marxista, por estar en pugna con nuestros propios fundamentos*". Afirmà seguidament que "*la C. N. T. no es partidaria de la naciona-*

FIGURA 11 Composició inicial del Consell d'Economia (11/8/1936)

President:	Josep Tarradellas
ERC:	Martí Barrera Vicenç Bernades Joan B. Soler
UGT:	Joan Fronjosà Joan Grijalbo Joaquim Puig i Pidemunt
CNT:	Eusebi C. Carbó Joan P. Fàbregas Cosme Rofes
FAI:	Antoni García Birlan Diego Abad de Santillan
PSUC:	Estanislau Ruiz i Ponseti
ACR:	Ramon Peipoch
UR:	Joaquim Pou i Mas
POUM:	Andreu Nin

Font: Bonamusa 2004, 80

²⁶ Vegeu Figura 10.

lización, sino de la colectivización". *"Hemos de matar el espíritu burgués de mucha gente. No puede ser apoderarse de una fábrica para poseer como poseía su dueño. Si vamos contra la burguesía no hemos de crear nuevos burgueses"*. *"Todos los beneficios han de ser para los obreros. El beneficio extraordinario ha de ir a la colectividad y porque se trabaja a beneficio de todos y no de unos pocos"*. Aquestes paraules donen una idea molt clara de quines eren les aspiracions anarquistes i la seva estratègia política a seguir: en un moment en que gaudien d'un pes polític extraordinari, estaven a disposats a pactar per tal de mantenir unides les forces antifeixistes sempre que no anés contra els seus principis²⁷.

---

²⁷ La Vanguardia, 26/9/1936.

4 SEGONA ETAPA

D'octubre de 1936 a maig de 1937

La segona etapa va començar amb la promulgació del Decret de Col·lectivitzacions i Control Obrer del 24 d'octubre de 1936. Aleshores va transcórrer un període protagonitzat per l'aplicació d'aquest Decret i la legalització del procés col·lectivista. En aquests mesos on el predomini polític era en mans dels col·lectivistes va continuar avançant la transformació socialista de l'economia, però d'una manera més controlada per un Govern de la Generalitat que augmentava cada cop més la seva intervenció. A més, les forces contràries a la col·lectivització van anar prenent més poder i l'Estat Republicà va exercir més influència, de manera que va créixer una tensió que explotà de forma violenta els primers dies de maig de 1937.

FIGURA 12 Barricada a la Rambla durant els Fets de Maig

Autor: Pérez de Rozas

Font: Arxiu Fotogràfic de Barcelona

4.1 El Decret de col·lectivitzacions i control obrer

Des del moment que es constituí el Consell d'Economia, aquest es va posar a redactar les ponències que constituïrien les bases del decret de col·lectivitzacions i control obrer. Mentre que aquest decret no fos aprovat, el mateix conseller d'Economia, el cenetista Joan P. Fàbregas, demanà que se suspenguessin les col·lectivitzacions fins a tenir la reglamentació acabada, i tot i que va ser majoritàriament acceptada, hi va haver alguna excepció, com és el cas de la col·lectivització dels cafès i restaurants de Lleida²⁸. L'avantprojecte del Decret fou presentat, després d'uns quants esborranys, al Consell d'Economia i després al Govern, sent aprovat i signat, no sense fortes tensions, el 24 d'octubre del 1936 per Joan P. Fàbregas i Josep Tarradellas, conseller primer. Entre les diferències més importants cal destacar les diverses posicions en relació a les petites empreses. ERC, ACR, PSUC, UGT i UR volien la col·lectivització d'empreses a partir dels 250 obrers i la regulació d'una indemnització, mentre que CNT, FAI i POUM la defensaven per a totes les empreses a partir dels 50 treballadors, amb una indemnització limitada. En el text definitiu desaparegué la creació de la Caixa de Crèdit Industrial i Comercial (CCIC), organisme que proporcionaria ajut financer a les empreses col·lectivitzades, proposada pel PSUC i prevista en el projecte, i que s'esmentava com un projecte de futur en el preàmbul. Un cop signat el Decret, el Govern encarregà al Consell que estudiés la formació de la CCIC i l'agrupació de la indústria en grans concentracions, per tal d'assegurar el màxim rendiment i facilitar el comerç exterior i la creació d'un organisme d'investigació i assessorament tècnic a la indústria.

El Decret constava d'un preàmbul on s'exposaven els motius de la transformació social de Catalunya, la posada en marxa de les col·lectivitzacions i la necessitat de canalitzar-les de forma legal per tal d'enfortir l'economia; seguit d'un total de 39 articles organitzats en sis apartats²⁹. Vegem tot seguit les principals disposicions del decret.

I. Empreses col·lectivitzades

El Decret establia la classificació de les empreses en dos tipus: per una banda les empreses col·lectivitzades on la direcció requeïa en els obrers, representats aquests per un Consell d'Empresa; i les empreses privades on el Comitè Obrer de Control (COC) controlava i fiscalitzava el propietari o gerent, que continuava sent el director de l'empresa (art. 1). A partir d'aquesta classificació, el decret

---

²⁸ Bonamusa 2004, 60.

²⁹ Vegeu l'Annex B per consultar el text íntegre del Decret publicat al DOGC.

establia la tipologia d'empreses i els criteris a seguir a l'hora de dur a terme la col·lectivització(art. 2):

- Les empreses que el 30 de juny del 1936 tenien més de 100 treballadors, i les que havien estat abandonades pels seus propietaris o aquests havien estat declarats facciosos pels Tribunals Populars (Art. 3), eren col·lectivitzades obligatòriament.
- Les empreses que comptaven entre 50 i 100 treballadors eren col·lectivitzades si tres quartes parts dels treballadors ho demanaven.
- Les empreses de menys de 50 obrers restaven sota el control del seu propietari, però eren fiscalitzades per un consell obrer.
- Aquelles empreses que el Consell d'Economia acordés col·lectivitzar per raons estratègiques o necessàries.

El Decret marcava els passos que havia de fer l'empresa a l'hora de dur a terme la col·lectivització. Per exemple, a l'article 7, es decretava que els antics propietaris o gerents havien de ser adaptats a la nova empresa, "els quals seran destinats al lloc on, per llur aptituds de gestió o de tècnics, sigui més convenient llur col·laboració"; i a l'article 8 es prohibia l'acomiadament de cap obrer, tot i que permetia canviar-los de lloc sempre que es mantingués la seva categoria. A l'article 13 es reglamentava la formalització de la col·lectivització: el Consell d'Empresa havia d'enviar en un període de 15 dies a la Secretaria General del Consell d'Economia l'acta de constitució, segons el model que es facilitaria a les oficines corresponents³⁰.

II. Dels Consells d'Empresa

La direcció de les empreses recaigué en un Consell d'Empresa nomenat per l'assemblea de treballadors. Aquesta havia de decidir el nombre de membres del consell, que oscil·lava entre cinc i quinze, els quals es repartien la representació de les diferents funcions de la direcció (producció, administració, serveis tècnics i intercanvi comercial). Aquests càrrecs, que havien d'estar proporcionalment repartits entre els diferents sindicats i que no donaven dret a una remuneració extra, tenien una duració de dos anys, renovant-se cada any la meitat i sent reelegibles (art. 10). Aquest Consell tenia l'obligació d'adaptar la producció a la marcada al pla general establert pel Consell General d'Indústria (CGI) corresponent i a les directrius de la branca industrial a què pertanyien. El Consell d'Empresa també tenia la funció de garantir la salut física i moral dels treballadors i dur a terme tasques culturals (art. 12). El Consell nomenava un director que assumia totalment o parcialment les funcions del Consell. Aquest director havia de ser aprovat pel Consell d'Economia si l'empresa superava els 500 treballadors, disposava d'un capital de més d'un milió de pessetes o estava

---

³⁰ Vegeu l'Annex C per consultar els documents requerits per a legalitzar la col·lectivització.

relacionada amb la defensa nacional (art. 14). A més, en totes les empreses col·lectivitzades hi havia d'haver obligatòriament un interventor de la Generalitat que formaria part del Consell d'Empresa, el qual era nomenat pel Conseller d'Economia d'acord amb els treballadors (art. 15).

III. Dels Comitès de Control de les empreses privades

En les indústries o comerços privats s'havia de crear un Comitè Obrer de Control (COC) en el qual hi havia representats totes les parts (productors, tècnics i administratius). El seu nombre era decidit pels treballadors i la representació sindical era proporcional al cens d'afiliats a l'empresa (art. 21). El COC tenia la missió de controlar (art. 22):

- Les condicions de treball: marcava i controlava els sous, els horaris, les assegurances, la higiene, la seguretat, etc.
- La disciplina en el treball.
- La producció: mitjançant la col·laboració amb el propietari i els tècnics.

FIGURA 13 Classificació de les branques industrials a partir de la constitució dels CGI

1. Indústries de Combustibles i Lubrificants
2. Producció Metal·lúrgica i Mecànica
3. Indústries Tèxtils i annexes
4. Indústries de l'alimentació
5. Indústries Agrícoles
6. Indústries Químiques
7. Indústries de la Construcció
8. Arts Gràfiques
9. Serveis de Transport
10. Serveis d'Electricitat i Gas
11. Serveis de Comunicacions
12. Serveis Generals de Regadiu
13. Serveis d'Higiene i Sanitat
14. Comerç, Crèdit i Assegurances

Font: Decret del 26 de desembre 1936

decretava a l'article 25 del Decret, els CGI tenien la missió entre d'altres, de formular els plans de treball, regular la producció total, eliminar la competència mitjançant la unificació de preus de cost i l'organització de centrals de venda i

D'altra banda, el propietari havia de presentar al COC els balanços i les memòries anuals per trametre-les posteriorment al Consell General d'Indústria (CGI) respectiu (art. 23).

IV. Dels Consells Generals d'Indústria

Els CGI es van crear per coordinar els programes de producció de les noves empreses, i se'n va formar un per cadascuna de les 14 branques industrials³¹. Aquests estaven formats pels següents representants (art. 24): quatre dels Consells d'Empresa, vuit de les centrals sindicals (en número proporcional al dels afiliats a cada una d'elles), quatre tècnics i un vocal nomenats pel Consell d'Economia, aquest últim exercint com a president del CGI corresponent. Així, segons el que es

³¹ Vegeu Figura 13.

distribució, fer estudis de mercat i estadístiques de la producció, exercir funcions de gestió bancària, proposar supressions, augments o fusions de fàbriques, etc. Així doncs, el CGI era l'encarregat d'establir un marge de beneficis en l'activitat econòmica i de repartir-los posteriorment entre les diferents empreses.

Els acords que adoptaven els CGI eren executius i tenien la força d'obligar. Els Consells d'Empresa estaven subordinats a aquests acords i no els podrien desatendre. Només podien recórrer contra aquests davant del Consell d'Economia, la decisió del qual seria inapel·lable (art. 26).

V. De les Agrupacions d'Indústries

En aquest petit apartat format pels articles 29, 30 i 31, el Decret deixava quinze dies de marge per a que el Consell d'Economia formulés la classificació de les diferents indústries per a dur a terme les agrupacions, i un cop formulades, definir la seva estructuració³².

VI. Obligacions industrials

Els propietaris o accionistes d'aquestes empreses tenien el dret de rebre una compensació social de la Generalitat valorada en moneda nacional i registrada al Departament d'Economia. Aquest retorn, una de les qüestions més discutides a l'hora de gestar el Decret, havia de ser aprovat pel Consell d'Economia (art. 33), i en última instància pel Conseller d'Economia (art. 34), després de que es fes una valoració del inventari-balanç de l'empresa, on també hi figurava la relació de béns mobles i immobles que posseïa aquesta (art. 32). Un cop establert l'actiu social inventariat i deduït el passiu, i sempre que la resta resultant donés positiva (art. 35), la Generalitat reconeixeria la compensació social a retornar. Finalment, en relació a aquelles empreses que haguessin estat col·lectivitzades amb anterioritat al Decret, el Consell d'Economia estudiaria i proposaria una justa compensació social (art. 39).

El Decret establí un període d'informació que acabaria el 30 de novembre del mateix any per a que les empreses col·lectivitzades poguessin fer les peticions que creguessin convenientes.

---

³² Vegeu apartat 7.

4.2 La Junta de Control Sindical Econòmic

Per tal de dur a terme la regulació de les col·lectivitzacions, es creà, per Ordre de la Conselleria d'Economia del 29 d'octubre de 1936, la Junta de Control Sindical Econòmic³³. Aquest era l'organisme encarregat de tramitar les col·lectivitzacions, atendre a les consultes i efectuar les negociacions corresponents amb empreses o organismes sindicals. A més, havia de proporcionar el model de documents necessaris a les empreses sol·licitants, per després rebre'ls degudament omplerts i gestionar així els diversos tràmits, com el de nomenament de l'Interventor Delegat de la Generalitat o el de la legalització les signatures dels representants legals de l'empresa. En resum, la missió d'aquesta Junta, que a partir del 14 de juliol de 1937 s'anomenà Negociat de Col·lectivitzacions, era la de deixar les indústries col·lectivitzades en situació legal per tal que puguin complir normalment tot el que disposava el Decret.

Després de la publicació del Decret, totes aquelles empreses que estiguessin interessades en tramitar la legalització de la col·lectivització, havien de presentar la sol·licitud seguint uns passos burocràtics: el Consell d'Empresa havia de presentar els documents escaients a la Junta de Control Sindical Econòmic, el model dels quals canviaven segons el cas de la col·lectivització.

En el moment en què una empresa era col·lectivitzada i els obrers s'incautaven de les propietats del patró, van sorgir diferents dubtes sobre l'abast de les propietats particulars del patró que havien de ser objecte de col·lectivització. A partir del Decret de Col·lectivitzacions, el Consell d'Economia va posar ordre en aquest sentit i va decretar que els comptes corrents particulars del patró no es podien incloure dins les empreses col·lectivitzades³⁴. Les finques particulars d'aquests tampoc passaven a ser propietat de l'empresa ja que les terres urbanes es van municipalitzar, és a dir, que van ser incautades pels ajuntaments³⁵.

Un altre punt conflictiu va ser el reconeixement dels deutes de les empreses col·lectivitzades, ja que moltes van negar-se a fer-se càrrec dels deutes que tenia l'antiga empresa abans del 19 de juliol. La resposta del Consell d'Economia va ser molt rotunda: les empreses havien de complir els seus compromisos per tal d'evitar el col·lapse de l'economia. La nova empresa s'encarregava tant de l'actiu com del passiu de l'antiga empresa³⁶.

---

³³ DOGC núm. 305 del 31/10/1936, pàg. 421.

³⁴ ANC1-1-T-5087. *Ponència d'Interpretació del Decret de Col·lectivitzacions*. Núm. 13.

³⁵ ANC1-1-T-5087. *Ponència d'Interpretació del Decret de Col·lectivitzacions*. Núm. 14.

³⁶ ANC1-1-T-5087. *Ponència d'Interpretació del Decret de Col·lectivitzacions*. Núm. 19.

4.3 La Nova Economia

El projecte de la Nova Economia va ser aprovat pel Consell d'Economia el dia 18 d'agost del 1936, una setmana després de la formalització d'aquest. El seu objectiu era transformar gradualment el model de producció capitalista en un nou sistema igualitari mitjançant la intervenció de l'economia i la col·lectivització del camp i la indústria mitjançant la realització d'un programa econòmic comú, conegut com a *Pla de transformació socialista del país*, el qual es presentava amb aquests onze punts³⁷ :

- 1) Regular la producció amb les necessitats de consum, sacrificant indústries o produccions sobreres.
- 2) Monopolitzar el comerç exterior per evitar escomeses contra el nou ordre econòmic.
- 3) Col·lectivitzar la gran propietat agrària per ésser explotada pels sindicats de pagesos amb l'ajut de la Generalitat i sindicació obligatòria dels productors agrícoles de petita i mitjana propietat.
- 4) Desvaloritzar parcialment la propietat urbana mitjançant rebaixes de lloguers o establiment de taxes.
- 5) Col·lectivitzar les grans indústries, serveis públics i transports.
- 6) Incautar i col·lectivitzar els establiments abandonats pels seus propietaris.
- 7) Estendre el règim cooperatiu a la distribució de productes.
- 8) Control obrer de les operacions bancàries fins a aconseguir la nacionalització de la Banca.
- 9) Control sindical de les empreses privades.
- 10) Ràpida absorció dels aturats amb la revalorització dels productes del camp, el retorn al camp i l'electrificació integral de Catalunya.
- 11) Supressió dels impostos diversos per arribar a implantar un impost únic.

Així, per tal d'establir un "*programa d'ordenació de la vida econòmica catalana*", en paraules del mateix President Companys³⁸, la Generalitat regularia producció, preus i consum, monopolitzaria el comerç exterior, nacionalitzaria la banca i efectuarià una gran despesa pública, entre d'altres polítiques intervencionistes. Durant els mesos següents al Decret de Col·lectivitzacions la Conselleria decretà un conjunt de mesures per tal de fer avançar el *Pla de transformació socialista del país*, entre elles la creació de diferents organismes controladors de l'economia, com la Comissió Reguladora de Preus, la Comissió Reguladora de Salaries i la Caixa de Crèdit Industrial i Comercial de Catalunya (CCIC); les polí-

---

³⁷ Bonamusa 2004, 60.

³⁸ ANC1-1-T-7868. *Crònica diària de les activitats del president Companys*, 18 d'agost de 1936.

tiques d'aprofitament industrial de les riqueses de Catalunya (CAIRN) i d'electrificació total de Catalunya; la nacionalització de les indústries de guerra, la municipalització dels serveis, etc.³⁹

Plantejats aquests reptes, se celebrà els dies 5 i 6 de desembre del 1936 un gran acte al Palau Nacional de Montjuïc per presentar la Primera Jornada de la Nova Economia. Aquestes van ser unes sessions informatives sobre col·lectivitzacions i control obrer presidides per Companys, que van comptar amb la intervenció d'Estanislau Ruiz i Ponseti pel part del Consell d'Economia; Josep Giménez per la Junta de Control Sindical Econòmic i Joan P. Fàbregas, aleshores conseller d'Economia. En aquest acte hi assistiren delegats i representants de Consells d'Empresa i de Control de fàbriques i tallers, els membres del Consell d'Economia i de la Junta de Control Sindical Econòmic, entre d'altres. Una setmana abans van esgotar-se les invitacions, fet que va comportar l'encàrrec de 10.000 invitacions més i l'habilitació d'un local més gran; a més, membres de Consells d'Empresa, COC, interventors, directors i delegats de la Conselleria d'Economia no necessitaven invitació⁴⁰.

Pel dia de la presentació s'havien repartit 40.000 invitacions, a les quals s'han de sumar aquelles persones que no en necessitaven per assistir-hi i aquelles altres que van demanar invitacions a la Conselleria d'Economia un cop esgotades les invitacions, a les que van dir que entrarien si quedava lloc al local. Tot això fa pensar en un acte multitudinari d'una gran importància, doncs els dirigents i representants més importants de la vida econòmica de Catalunya van exposar davant de desenes de milers de persones el camí que seguiria la Nova Economia catalana. El discurs inaugural de la primera sessió va ser ofert per Ruiz Ponseti⁴¹.

La segona sessió d'aquesta gran assemblea es va fer l'endemà sota la presidència de Lluís Companys, amb la participació de Joan P. Fàbregas, Martí Barrenera (en representació del Parlament), el president de l'Assemblea Municipal en representació de l'Ajuntament, Josep Giménez (per part de la Junta de Control Sindical), i Andreu Capdevila (representant del Consell d'Economia). El primer en parlar va ser Josep Giménez, que va defensar que la revolució s'havia de fer de forma progressiva, ja que seguint el principi de Kropotkin de que tota transformació brusca difícilment pot ser fructífera, s'havia de dur a terme *“la realització d'una obra que, per la seva magnitud, ha de ser feta forçosament a cada minut, a cada hora, però en el transcurs d'un mes, d'un any”*. Ruiz Ponseti intervingué a continuació dient que el Decret és l'interregne entre l'estat econòmic burgès desaparegut i l'ordre econòmic socialista de demà. Afirmà que el problema de Catalunya era el dualisme entre autonomia política i autonomia

---

³⁹ <http://www.buxaweb.com/historia/temes/escat/guerracivil-cat.htm> consulta juliol 2012.

⁴⁰ La Vanguardia 1/12/1936, 2.

⁴¹ La Vanguardia, 6/12/1936, 1 i 2.

pressupostària de Catalunya, que provocava la falta de disposició del control de la banca central, ja que sense la nacionalització de la banca no era possible la socialització de la indústria. També va anunciar que es crearia la Caixa de Crèdit Industrial i Comercial de Catalunya, amb la missió de canalitzar els possibles beneficis o pèrdues de les empreses, en tres passos: recollir beneficis, concedir xecs a les indústries que ho necessitessin i subvenir les pèrdues d'aquelles que les patissin. Joan P. Fàbregas, a continuació, declarà que *“el Decret és un instrument i no un fi, una base inicial per al progrés i la civilització”*. En el seu discurs s'oposà als impacients i fent un paral·lelisme amb la derrota d'Alemanya a la Gran Guerra, que mobilitzant un gran exèrcit va perdre degut a l'enfonsament de la seva economia, va dir que per a que les forces antifeixistes guanyessin, la rereguarda s'havia de mantenir disciplinada i organitzada. El discurs de clausura va ser oficiat pel President de la Generalitat Lluís Companys, el qual va ser molt ovacionat. Va parlar d'un esforç conjunt de tota la societat per tal de guanyar la guerra i fer triomfar la revolució⁴².

FIGURA 14 Celebració de la segona sessió de la Primera Jornada de la Nova Economia

Font: ANC1-42-N-14601, Fons Brangulí

⁴² La Vanguardia 8/12/1936, 2; La Vanguardia Suplement, 8/12/1936, 4.

FIGURA 15 Cartell de la 1ª Jornada de la Nova Economia

1ª
JORNADA
DE LA NOVA ECONOMIA

Dissabte dia 5 de Desembre del 1936, a les 7 de la tarda, al PALAU DE LA MÚSICA CATALANA
Sessió oficial amb els Delegats Regionals i Sub-delegats Comarcals de la Conselleria d'Economia i els Consellers Regidors d'Economia dels Municipis Catalans.

PARLARA sobre el
NOU REGIM ECONOMIC-SOCIAL DE LA INDUSTRIA I EL COMERÇ DE CATALUNYA
el Conseller d'Economia
Joan P. Fabregas

Diuenge 6 de Desembre 1936, a les 11 del matí al PALAU DE LA MÚSICA CATALANA
SESSIÓ INFORMATIVA SOBRE COL·LECTIVITZACIONS I CONTROL OBRER

PODRAN ASSISTIR A LA SESSIÓ
Els consells d'Empresa. Els interventors de la Generalitat. Els comitès obrers de Control. Els directors d'Empresa. Els treballadors en general, proveïts d'invitació. Els delegats i sub-delegats de la Conselleria d'Economia, de les regions i comarques. Els Consellers Regidors d'Economia dels Municipis Catalans.

PARLARAN
Josep Giménez
Per la Junta del Control Sindical Econòmic
Estanislau Ruiz i Ponseti
Pel Consell d'Economia de Catalunya
Clourà l'acte el Conseller d'Economia de Catalunya
Joan P. Fabregas
Presidirà la Sessió l'Honorable **Lluís Companys**
PRESIDENT DE CATALUNYA

CONSELLERIA D'ECONOMIA
GENERALITAT DE CATALUNYA

Per invitacions: a la Conselleria, als Ajuntaments i als Sindicats.

GRAP. NITRA S.A. COL·LECCIÓ 220. 89167

Font: ANC1-151-N-39

5 TERCERA ETAPA I FI DE LES COL·LECTIVITZACIONS

De febrer de 1938 a gener de 1939

La tercera i última etapa del procés col·lectivista començà amb els Fets de Maig. Amb la victòria dels anticol·lectivistes, el POUM va quedar completament esborrat del mapa polític i la CNT-FAI va perdre el seu predomini. A partir d'això la Generalitat, amb el PSUC al costat, augmentà el seu poder i va fer retrocedir el caràcter autogestionari de les col·lectivitzacions, procés que s'accentuà a partir del 1938, amb la intervenció del Govern de la República com agent centralitzador i l'estatalització de l'economia, essent fins i tot reprivatitzades algunes empreses.

El procés acabà finalment amb l'arribada de les tropes nacionals al Principat i la ràpida supressió de les col·lectivitats per part de l'administració franquista. A més, s'engegà una gran persecució contra aquells que havien participat en la transformació social, inclosos també els treballadors que havien participat en la col·lectivització de la seva fàbrica, els quals van ser investigats i, segons els seu grau d'activisme, depurats, acomiadats o fins i tot empresonats.

FIGURA 16 Desfilada de les tropes nacionals a Barcelona, 27 de gener de 1939

Font: <http://rayosycentellas.net/guerracivil/?p=289>

5.1 Declivi de les col·lectivitzacions

Després dels Fets de Maig s'accentuaren la intervenció del Govern i el signe consultiu del Consell d'Economia. A més, a partir de l'agost del 1937, aquest va a passar a dependre més del Govern al ser introduïts sis vocals delegats dels departaments de Finances, Economia, Agricultura, Proveïments i Obres Públiques; alhora que el POUM n'era exclòs, el PSUC doblava la vocalia i se n'incorporava una de la Confederació de Cooperatives. Aquest període va estar caracteritzat per la pèrdua de poder dels col·lectivistes, que es van resignar a mantenir aquelles conquestes que ja havien fet. De forma paral·lela, la Generalitat va anar perdent poder respecte el Govern de la República, i moltes empreses col·lectivitzades van passar a mans de l'Estat, mitjançant intervencions i requisos.

El creixent control de l'economia catalana per part de l'Estat espanyol sotmeté a les empreses col·lectivitzades a una pressió constant. La burocratització, el creixent protagonisme de la figura de l'Interventor i el desenvolupament negatiu de l'economia provocaren la pèrdua de l'autogestió obrera, i fins i tot, moltes d'aquestes indústries col·lectivitzades foren transformades en estatals o reprivatitzades. El Departament de Finances protestà a finals de març de 1938 davant el Ministerio de Hacienda y Economía espanyol perquè la Direcció General de Duanes de manera insistida ignorava les disposicions de la Generalitat regulant la indústria catalana, no reconeixent la personalitat de les empreses col·lectivitzades constituïdes pel Decret de 24 d'octubre del 1936. La Generalitat considerava que es tractava d'una violació constant al règim econòmic de Catalunya ja que la Direcció General de Duanes obligava a les empreses col·lectivitzades catalanes de transport, duanes, consignació de vaixells i altres, a sotmetre's al govern central i a la Direcció General de Indústria⁴³. Aquest fet demostra com l'Estat republicà va actuar contra les col·lectivitzacions, primer estatitzant aquelles indústries destinades a la guerra i després posant traves a l'activitat de les restants.

La centralització per part del govern de València del comerç exterior representà una confrontació d'interessos. Amb la guerra, la balança comercial era molt negativa per a Catalunya, i l'exportació clandestina només feia que agreujar el problema. A més, l'aprofitament de les fonts econòmiques de riquesa de Catalunya no tenien prou efectivitat i calia buscar solucions a aquest problema, ja que Catalunya era deficitària en la gairebé totalitat d'articles bàsics de consum. L'Estat comprava el blat caríssim a l'estranger degut a falta de producció i a les ocultacions, s'acumulaven productes com ametlles, avellanes o vi, per a ésser

---

⁴³ ANC1-1-T-7502, *Expedient sobre empreses col·lectivitzades. Resistència a reconèixer-les per la Direcció General de Duanes.*

objecte d'acapament i d'encariment, etc., el que provocava l'encariment dels preus i l'escassetat de productes. Aquests factors van fer que la situació al final de la guerra fos de complet col·lapse econòmic⁴⁴.

5.2 Les empreses requisades

Per raons d'eficiència i per poder controlar la indústria de guerra, la Generalitat començà una política de control d'aquelles fàbriques dedicades a la producció bèl·lica ja des d'un bon principi. Així, moltes empreses van ser requisades per part de la Comissió d'Indústries de Guerra de la Generalitat, i més endavant, per la Subsecretaria de Armamento de la República. Moltes d'aquestes empreses havien estat col·lectivitzades anteriorment, fet que comportà la pèrdua de l'autogestió obrera i la subordinació total a les decisions de l'administració.

Durant les dues primeres setmanes de guerra, va ser el CCMA qui s'encarregà d'incuitar les fàbriques que fossin susceptibles de produir armament. Així, empreses com Elizalde, Hispano-Suïssa o Vulcano es posaren a fer als primers dies bombes, explosius o blindats, empreses pels sindicats. El 7 d'agost de 1936 es creà la Comissió d'Indústries de Guerra, òrgan al que se li atribuï les potestats úniques de fabricació, distribució, adquisició, control i experimentació de material bèl·lic. Dies després de la seva constitució anuncià la intervenció de les 17 principals firmes industrials metal·lúrgiques, siderúrgiques i químiques. La CIG va posar a cada empresa un vocal-delegat que fes de nexa entre les dues parts, però no va intervenir en l'estructura interna de l'empresa, és a dir, que no diferenciava entre empreses privades o col·lectivitzades. D'aquesta manera les empreses estaven subordinades a l'administració, però conservant un cert grau d'autonomia: és el que es podria qualificar de *seminacionalització*.

D'altra banda, la duplicitat que implicava la presència de dos organismes amb les mateixes funcions, un de la Generalitat i l'altre de la República, van provocar un conflicte entre ambdues parts, fet que va fer caòtica la producció de material bèl·lic. Després dels Fets de Maig i sobretot a partir del juny de 1937, moment en que la Generalitat s'havia debilitat, el govern Negrín va impulsar el domini de la Subsecretaria de Armamento sobre la producció catalana, per tal d'ordenar la indústria bèl·lica de tota la zona republicana. Aleshores, les fàbriques de material bèl·lic passaren a estar controlades pel Govern de la República, fet que va ser nefast, doncs modificà l'estructura industrial d'aquest sector,

---

⁴⁴ ANC1-1-T-7502, *Situació de Catalunya en relació al comerç exterior*.

fent baixar la productivitat. El CGI va continuar controlant un total de 15 fàbriques que la Generalitat havia traspassat al sector públic. En les empreses més importants requisades pel govern espanyol, la Subsecretaria de Armamento designava dos nous càrrecs: un Director Tècnic i un Cap Administratiu, encarregats de supervisar i intervenir en la producció i administració de les indústries de guerra.

FIGURA 17 Fàbriques sota control de la CIG

Font: Bonamusa 2004, 92

La requisita no alterava, en principi, l'estructura col·lectiva de l'empresa, però sí que la delimitava. A més, calia diferenciar entre aquelles empreses intervingudes, on sí que era possible la col·lectivització, tot i que de forma controlada; i

les incautades, on la col·lectivització no era possible⁴⁵. Així ho indicava la resolució que prengué el 16 de maig de 1938 el Departament d'Economia responnent a l'escrit que els treballadors de la Farga Lacambra⁴⁶:

La requisita per part de la Sotssecretaria d'Armament de l'empresa no altera la condició d'aquesta empresa col·lectivitzada, que haurà d'abstenir-se a les prescripcions legals que la regulin en tot allò que no estigui en contradicció amb les necessitats de la Defensa Nacional.

La Farga Lacambra

La Lacambra va ser una de les primeres empreses en ser intervinguda per la Generalitat de Catalunya (Decret del 7 d'agost de 1936), però aquest fet no suposà cap altre condicionant per a que es desenvolupés la col·lectivització que la presència d'un Delegat Interventor. D'aquesta manera es desenvolupà la col·lectivització d'aquesta empresa: de manera autònoma però amb un control de la producció i la distribució per part de la Generalitat.

El 29 de setembre de 1937 va ser emès un ordre del Ministeri de Defensa en què es requisava la fàbrica per part de la Subsecretaria de Armamento. En aquest ordre es deixava un període de 60 dies (donava un ampli espai temporal degut a l'extraordinari volum d'elements, efectes i matèries primeres que tenia l'empresa) per a elaborar l'inventari i la relació de personal d'aquesta. A més, durant aquest termini també s'havien de liquidar totes les obres que estiguessin en execució. El 24 d'octubre del mateix any va ser formalitzada la requisita, per tant, la producció passà a dependre del Govern de la República⁴⁷. El dia 7 de gener del 1939, un mes abans de la caiguda total de Catalunya i en un moment de desesperació republicana, l'ara anomenat Ministerio de Defensa Nacional va decretar una nova requisita, aquest cop total, per tal de controlar i reorganitzar les indústries que encara quedaven a la zona republicana catalana, en aquells moments aïllada⁴⁸. Aquesta requisita no es va dur a terme degut a la falta de temps i a la desorganització dels últims dies de guerra.

---

⁴⁵ ANC1-1-T-5087. *Ponència d'Interpretació del Decret de Col·lectivitzacions*. Núm. 17.

⁴⁶ ANC fons "Farga Lacambra", inventari 285, arxivador 1, carpeta 11.

⁴⁷ ANC fons "Farga Lacambra", inventari 285, arxivador 1, carpeta 10.

⁴⁸ ANC fons "Farga Lacambra", inventari 285, arxivador 1, carpeta 12.

FIGURA 18 Ordre d'intervenció de la indústria MTM

O R D R E

Per estimar-ho d'indispensable necessitat pública i d'urgentíssima conveniència per al manteniment de la legalitat republicana, donades les circumstàncies anormals del moment i fins i tant a es creí l'alt organisme regulador de l'economia del nostre país, fent ús de les atribucions que n'han estat conferides:

He resultat :

Primer. — Procedir a la intervenció de la indústria La Maquinista Terrestre i Marítima, S. A.

Segon. — És nomenat Delegat de la Generalitat de Catalunya en la dita indústria el senyor Joan Denlofen i Quer.

Barcelona, 11 d'agost del 1936.

El Conseller
d'Economia i Serveis
J. TARRADELLAS

La MTM era una fàbrica metal·lúrgica dedicada a la construcció de maquinària per als transport, com locomotores i calderes de vapor que tenia una gran importància en l'economia catalana, amb fàbriques a la Barceloneta i a Sant Andreu del Palomar. Amb el cop d'Estat els propietaris havien fugit i s'inicià la seva col·lectivització⁴⁹, però fou intervinguda des d'un primer moment per la Generalitat⁵⁰. Així, la seva col·lectivització es va fer des del control de la CIG per ser considerada primordial per a l'economia de guerra. En aquest període, en que es compartia l'autogestió obrera amb el control de la Generalitat, l'empresa va haver de renunciar a la finalitat lucrativa de la seva activitat per concentrar-se en l'abastiment de material bèl·lic, tot i que continuava fent encàrrecs privats.

Posteriorment, els tallers de l'empresa van ser requisats per la Subsecretaria de Armamento el 4 de novembre de 1937. Amb aquesta requisita el Consell d'Empresa va perdre molt poder: el Comitè Permanent va disminuir de tres a dues persones perquè ja no tenien tantes competències i la Subsecretaria va designar un Director Tècnic i Cap Administratiu. A més, ja no se'ls va deixar produir per a particulars, doncs només podien fer-ho per a l'exèrcit⁵¹.

⁴⁹ ANC fons "Maquinista Terrestre y Marítima". Arxivador 1, carpeta 16.

⁵⁰ Vegeu Figura 18.

⁵¹ ANC fons "Maquinista Terrestre y Marítima". Arxivador 1, carpeta 17.

5.3 La repressió franquista

La victòria feixista anà acompanyada d'una forta repressió contra el moviment republicà i especialment, contra l'obrer. Totes aquelles transformacions iniciades tres anys abans van ser suspeses, les fàbriques col·lectivitzades van ser retornades als seus amos, es suspengueren les agrupacions i s'inicià una persecució dels seus responsables, a través de la Ley de Responsabilidades Políticas, promulgada el 13 de febrer de 1939. Aquesta llei, que penalitzava la pertinença a les organitzacions del Front Popular, omplí presons i camps de concentració, obligà a molta gent a exiliar-se i tancà la porta al retorn d'aquests a la fi del conflicte. A tots aquells individus acusats d'haver participat en la mobilització obrera, la llei els imposava tres tipus de sancions: inhabilitació, desterrament o sanció econòmica. Per exemple, a la fàbrica Rivière del Poblenou van ser depurats el 18% dels treballadors⁵².

Les indústries van ser reprivatitzades i retornades als antics amos o accionistes que, per recuperar les seves propietats, havien de sol·licitar-ho a la Comisión de Incorporación Industrial y Mercantil nº 2, la qual autoritzava la represa de l'activitat econòmica si el demandant complia dues condicions indispensables: haver estat amo legítim al juliol del 1936 i ser totalment addicte al Movimiento. D'aquesta manera, aquesta comissió rebé, fins la seva dissolució el 24 de gener de 1941, unes 34.000 sol·licituds d'incorporació⁵³.

La situació econòmica de les fàbriques tendí a millorar sobretot pel fet que es necessitava molta producció per reconstruir un país sotmès a una duríssima postguerra, i per tant, es necessitava molt treball. Però aquesta activitat es veié frenada per les mesures repressives franquistes: els productes bèl·lics elaborats o en curs de fabricació, a més de part de la maquinària, van ser automàticament confiscats. Es van expropiar les matèries primeres a aquelles indústries que havien treballat per la Comissió d'Indústries de Guerra de la Generalitat o per la Subsecretaría de Armamento de la República, cosa que comportà una gran dificultat per a aquestes.

Així tornà l'estructura de producció capitalista a Catalunya, eliminant del tot l'autogestió obrera i implantant un sistema polític autoritari i repressiu amb un sistema econòmic autàrquic.

---

⁵² Vilanova 1995.

⁵³ Castells 1993.

El 28 de gener de 1939, dos dies després de l'entrada de les tropes feixistes a Barcelona, es reuniren a la casa de Francesc Lacambra un membre del Consell d'Empresa i l'antic Interventor amb representants de la Comisión de Incorporación Industrial y Mercantil: en ella els obrers van fer entrega de claus i el saldo en caixa que quedava (41.000 pessetes republicanes) i una camioneta amb documentació⁵⁴. Les noves autoritats van retornar la fàbrica a l'antiga propietària, a través d'aquesta carta del 2 de març de 1939:

“El Presidente de la Comisión de Incorporación Industrial y Mercantil, se complace en comunicarle que, vista la petición de ficha de incorporación que nos ha dirigido en fecha de 28 de febrero de 1939, y en mérito a las facultades que a la Comisión confiere el Decreto a que debe su origen, este organismo ha acordado presentarle este documento oficial de incorporación para el ejercicio de sus funciones de propietaria”⁵⁵.”

Les noves autoritats es posaren a investigar, com en tants altres casos, el cas de la Farga Lacambra. A través de l'expedient de col·lectivització i les declaracions de la propietària, feren una llista dels obrers acusats d'haver format part de la incautació de la fàbrica: d'un total d'uns 200 treballadors, apareixien a la llista uns 60 obrers sospitosos i almenys una desena d'ells, sobretot aquells membres del Comitè d'Incautació o del Consell d'Empresa, van ser detinguts (10 abril 1939). A més, alguns d'aquests van desaparèixer i eren buscats per la justícia. Alguns van ser acusats de pertorbadors, altres d'haver robat objectes de l'empresa, d'haver estat promotors dels fets del 6 d'octubre de 1934, de ser de patrulles d'assassins o incendiàries de les esglésies, etc. El patró va demanar que tots aquests fossin separats de l'empresa (ANC fons “Farga Lacambra”, inventari 285, arxivador 2, descripció 64):

“En cumplimiento de lo dispuesto por esa Superioridad, a continuación detallo los obreros que formaron parte de la plantilla del personal e mis fábricas, almacenes y despachos en 18 de julio de 1936, que por su actuación y comportamiento durante el periodo de la dominación rojo-separatista unos, y otros por no haberse presentado dentro del plazo ordenado, me he visto obligado a no admitirlos, al volver a hacerme cargo de mis referidas industrias. Obreros que por su actuación han quedado despedidos”.

Un fet curiós és que una dona anònima, detinguda al fer-ho, es posà a recollir firmes per a que es possessin en llibertat els presos del Comitè d'Incautació perquè eren necessaris per a la normalització del treball en la fàbrica, cosa que el patró reiterà que no era certa⁵⁶.

---

⁵⁴ ANC fons “Farga Lacambra”, inventari 285, arxivador 1, carpeta 13.

⁵⁵ ANC fons “Farga Lacambra”, inventari 285, arxivador 2, carpeta 80.

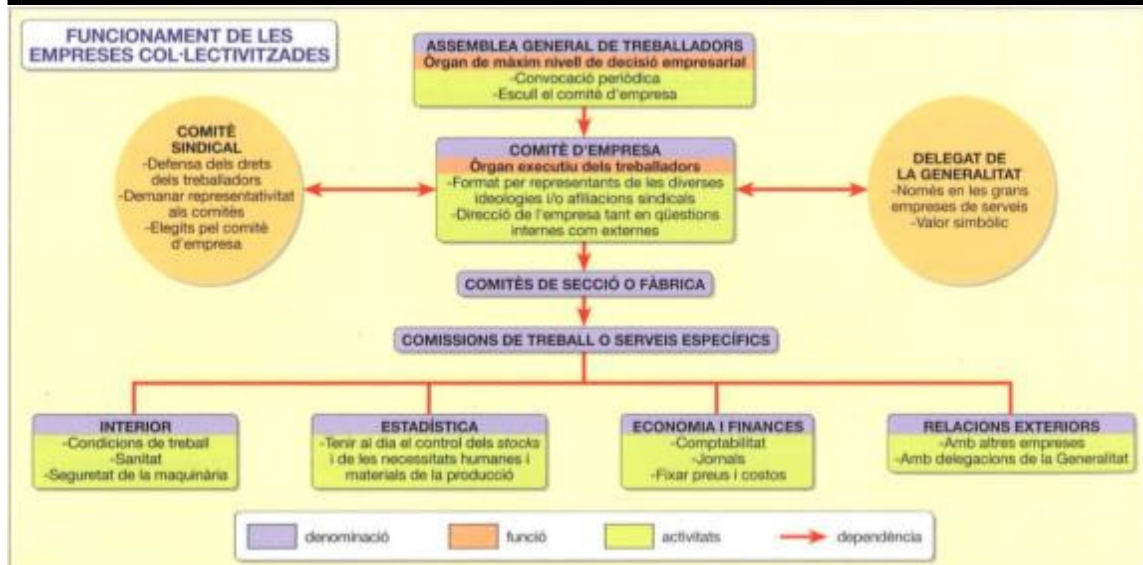
⁵⁶ *Íd.*

6 FUNCIONAMENT INTERN

El procés de col·lectivització de l'economia comportà un canvi en la forma de direcció de l'empresa, en la seva presa de decisions, en la relació entre factors de producció i en la jerarquització del treball. La nova empresa es basava en la direcció col·lectiva de l'activitat empresarial a través d'una democràcia directa de tots els treballadors; les decisions es preien en Assemblea General i s'escollien d'entre la plantilla els treballadors encarregats de dur a terme la direcció i representació de la fàbrica o comerç. A partir del Decret de Col·lectivitzacions i l'aprovació dels Estatuts de la Col·lectivització Industrial, el funcionament i l'organització de les empreses es van reglamentar i generalitzar a totes les indústries col·lectivitzades. Amb aquestes normes la Generalitat augmentà el seu poder sobre la producció, sobretot amb la figura clau de l'Interventor de la Generalitat.

Tot i la col·lectivització de gran part de les empreses, cal tenir en compte que altres tipus d'empreses, com les privades i les cooperatives, van continuar existint com a tals, però no sense alguns canvis significatius que cal esmentar.

FIGURA 19 Organigrama d'una empresa col·lectivitzada

Font: Bonamusa 2006, 62

6.1 Estatuts de la col·lectivització industrial

Un nou Decret de la Conselleria d'Economia, aprovat el 30 de gener de 1937, obligava a totes les empreses col·lectivitzades d'acord amb el Decret de Col·lectivitzacions, a regir-se per uns estatuts tipus. Aquestes directrius tenien la missió de satisfer les necessitat que tenien les empreses d'adaptar la seva ordenació econòmica i funcionament a unes normes de caràcter oficial.

En aquests estatuts cada empresa especificava el nom de l'empresa, la seva activitat, el seu capital i el lloc on es reuniria el Consell d'Empresa i Assemblea General. L'empresa col·lectivitzada s'encarregava de l'actiu i passiu de l'antiga empresa, i s'estructurava de la següent forma⁵⁷:

Personal

El personal de l'empresa el formava la plantilla estricta de l'empresa; no eren considerats membres del personal aquells que prestessin un servei accidental o transitori, com treballs urgents, extraordinaris, obres o estudis, etc. Tot treballador havia de ser absorbit en la nova empresa i realitzar la tasca més semblant possible a la d'abans, i tenia les obligacions i drets inherents establerts en els reglament de personal i lleis del treball, en quant a règim de treball, assistència, educació, esport, vacances, pensions, jubilacions, etc.

Assemblea General de Treballadors

Consistia en una assemblea on tots els treballadors decidien per democràcia directa les resolucions més importants de l'empresa. Allà s'escollien els membres del Consell d'Empresa. En cas de que l'empresa tingués diferents emplaçaments, l'assemblea s'havia de reunir on hi haguessin més treballadors i les diferents seus escollirien fins a 5 delegats per assistir-hi, els quals serien escollits per a cada assemblea. El Consell d'Empresa escollia un secretari que feia l'acta de totes les reunions i assemblees generals, acta que després era enviada al CGI respectiu.

Consell d'Empresa

El Consell d'Empresa era l'òrgan regidor i administrador de l'empresa. A més d'allò estipulat en el Decret, els Estatuts marcaven que aquest, que es reunia

---

⁵⁷ La Vanguardia 12/3/1937, 2 i 3.

mínim un cop al mes i sempre que ho sol·licitessin quatre dels seus membres o dos del Comitè Permanent, tenia les funcions de representació de l'empresa, nomenament del Director, del Subdirector i dels membres del Comitè Permanent, fixació dels deures i retribucions del personal i establir el programa de producció i distribució. El Consell era responsable de la seva gestió davant del CGI i l'assemblea de treballadors i els seus membres podien ser destituïts per aquests en els cas d'incompetència o resistència a les normes imposades.

A més, degut als casos en què els antics gerents o patrons de l'empresa havien estat escollits com a membres del nou Consell d'Empresa, les autoritats van haver de regular aquests fets i van decretar el 22 de gener de 1937 que els antics gerents o propietaris no podien ser elegits per formar part del Consell d'Empresa ni ser nomenats Directors mentre hi hagués un 20% dels treballadors que s'hi oposés⁵⁸.

Comitè Permanent

El Comitè Permanent era el nucli del Consell d'Empresa encarregat de la representació, direcció i administració directa de l'empresa i estava format pel Director i tres Consellers Delegats, els qual es reunien un mínim de dos cops per setmana. Les seves funcions, les quals eren delimitades lliurement pel Consell d'Empresa, eren les d'organitzar, reglamentar, dirigir i inspeccionar les oficines i el funcionament dels serveis de l'empresa, acordar el contracte de compra i venda de primeres matèries, productes o maquinària i informar sobre les operacions realitzades al Consell d'Empresa. A més, tots els documents que significuessin disposició o mobilització de caudals havien de portar la firma del director i dos membres d'aquest Comitè Permanent.

Director i subdirector

El Director era l'encarregat de realitzar les funcions de gerència i gestió de l'empresa. Aquest era un càrrec de duració indefinida i designat pel Comitè d'Empresa, el qual era l'únic que podia destituir-lo. Els seus deures eren els de dirigir, organitzar i inspeccionar els serveis de l'empresa i donar possessió de càrrecs al personal.

Si les circumstàncies ho exigien, el Consell d'Empresa podia nomenar un o dos subdirectors amb la funció de substituir-lo en cas d'absència o de malaltia.

---

⁵⁸ ANC1-1-T-5807 *Decret sobre nomenament de directors d'empreses col·lectivitzades*, 22-1-1937.

El comitè sindical

Un grup de treballadors de l'empresa formava l'anomenat Comitè Sindical, òrgan encarregat de fer d'enllaç entre els treballadors i el Consell d'Empresa, per tal de fer arribar a l'equip directiu les queixes i propostes dels obrers de la fàbrica. Fernando Nuñez, membre del Comitè Sindical de Can Rivièrre, explicava en una entrevista⁵⁹:

“Recibimos órdenes del sindicato [CNT], de que nos hiciéramos cargo de las industrias, como que los dueños habían desaparecido y eso. [...] Yo era del Comité Sindical. [...] El Comité Sindical era el enlace entre los trabajadores y el consejo de empresa. Es decir, llevaba y traía todas las peticiones de los trabajadores o lo que se había de hacer en una sección u otra, que creíamos que sería vial de práctica para desarrollarla mejor y todo eso.”

L'Interventor de la generalitat

L'Interventor era un figura clau del Decret de Col·lectivitzacions, ja que era la persona encarregada de supervisar el desenvolupament de la col·lectivització per part de les autoritats econòmiques i polítiques, per tal de que la producció es dugués a terme de forma correcta i coordinada. D'aquesta manera, les funcions de l'interventor eren les de vetllar pel compliment estricte del Decret de Col·lectivitzacions i totes les altres disposicions oficials, així com les directrius emanades del CGI per tal de que l'empresa actués dins la nova legalitat; servir d'enllaç entre l'empresa i els organismes oficials; exercir el dret a veto a determinats acords del Consell que no s'atenguessin a la normativa; intervenir en la comptabilitat i controlar que aquesta es dugués a terme de forma correcta i verídica; i coordinar tot el que es referís a l'adquisició, col·locació o intercanvi de productes. L'Interventor havia de donar comptes trimestralment al CGI de la marxa de l'empresa. Per tal d'evitar abusos de poder, els Consells d'Empresa podien recórrer davant del CGI corresponent la tasca exercida per l'Interventor si aquest era considerat fora de lloc.

El càrrec d'Interventor era nomenat pel Conseller d'Economia d'acord amb els treballadors de l'empresa, i podia venir de fora de l'empresa o ser escollit entre el personal d'aquesta. En l'últim cas, l'Interventor no podia exercir cap càrrec de l'empresa, ja que era un membre agregat del Consell d'Empresa: podia assistir amb veu i sense vot a les reunions del Comitè Permanent.

---

⁵⁹ Vilanova 1995.

Estructuració interna de l'empresa

L'empresa es separava en diverses unitats que tenien un òrgan de direcció propi anomenats Consells de Fàbrica, format per un director delegat nomenat pel Consell d'Empresa i dos consellers elegits per l'Assemblea general dels treballadors de la pròpia unitat. Era considerada unitat dins de l'empresa tota fàbrica, taller, magatzem, tenda, etc. que hagués de portar una comptabilitat pròpia.

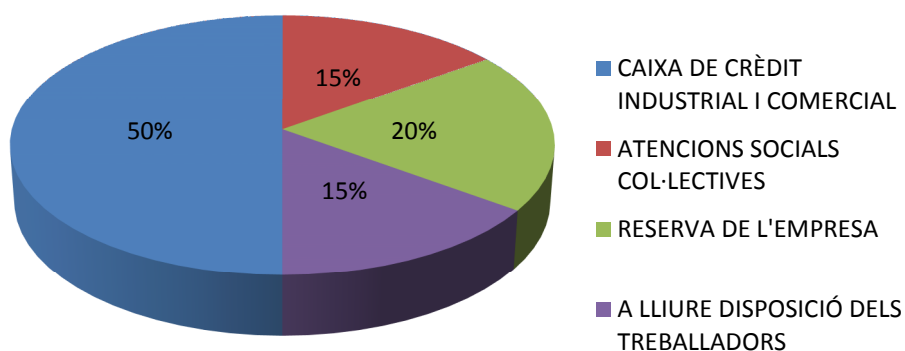
Aquest Consell, el qual s'havia de reunir un mínim de dos cops per setmana, era l'encarregat de vetllar pel compliment dels acords del Consell d'Empresa; organitzar i reglamentar les oficines i el funcionament dels serveis, sempre d'acord amb el Comitè Permanent; i dur a terme les funcions de gerència i gestió de la seva unitat.

Sobre el balanç anual

La formulació del balanç anual corria a càrrec del Comitè Permanent, que al finalitzar cada exercici el sotmetia a l'aprovació del Consell d'Empresa, el qual redactava la memòria explicativa i que juntament amb el balanç es presentaven a l'Assemblea General i al CGI.

Si al resultat del balanç donaven beneficis, el 50% d'aquests havien d'ingressar-se a la Caixa de Crèdit Industrial i Comercial de Catalunya i un 15% més eren destinats a atencions socials de caràcter col·lectiu. Del benefici restant, un 20% anava destinat al fons de reserva de l'empresa, a l'amortització de maquinària i a altres despeses de l'empresa, i un 15% es posava a lliure disposició dels treballadors per a que aquests, en assemblea, decidissin el seu destí.

FIGURA 20 Distribució dels beneficis de l'empresa col·lectivitzada

Elaboració pròpia. Font: Estatuts de la Col·lectivització. 30 de gener de 1937

6.2 Funcions del Comitè Obrer de Control

Les empreses que van romandre sota propietat privada i a les quals s'instituï un Comitè Obrer de Control (COC), anaven regides per un seguit de normes decretades el dia 30 de gener de 1937 per la Conselleria d'Economia⁶⁰:

Era obligatori en tota indústria o comerç privat la constitució d'un COC, el qual s'encarregava de controlar la direcció de l'empresa i establir una comunicació entre patró i treballadors. Aquest òrgan, que es reunia com a mínim un cop per setmana, tenia les funcions d'examinar, discutir i aprovar les qüestions a que li sotmetés la part patronal, proposar a aquesta els canvis en el sistema de producció que creguessin oportuns, vetllar pel compliment de les condicions de treball i controlar que el llibre de comptabilitat es dugués de forma correcta i verídica. El COC estava format per treballadors de l'empresa, elegits en Assembla General de Treballadors. Aquest òrgan havia de ser de tres a nou membres, tot i que en el cas de que l'empresa ocupés menys de sis obrers, només hi calia un sol representant. Els membres del COC es regien pels mateixos drets i obligacions que els membres del Consell d'Empresa, exposades anteriorment.

El patró continuava posseint totes aquelles atribucions que no havien estat traspassades al COC, com són la regulació de contractes, la custòdia de la caixa, l'ús de la firma, etc. La part patronal s'havia de reunir almenys un cop al mes amb el COC per tal de sotmetre a la seva aprovació les normes de treball, llocs, horaris i salaris, el programa de producció i distribució, la quantitat que el patró desitgés retirar per a les seves despeses, la regulació dels llibres de comptabilitat i el balanç final. En cas d'incompetència o mala fe de part del patró es podia convocar una assemblea general extraordinària, presidida per un membre de la Junta de Control Sindical Econòmic, on es podia acordar que la firma social de l'empresa fos mancomunada amb un o dos membres del COC o, fins i tot, la col·lectivització.

---

⁶⁰ La Vanguardia 12/3/1937, 2 i 3.

6.3 Cooperatives: entre el cooperativisme i la col·lectivització

Aquest tipus d'empresa, molt arrelada a Catalunya des de mitjan segle XIX, va ser la primera forma que els obrers utilitzaren per autogestionar-se, posant en comú el poc capital que tenien per formar una empresa. D'aquesta manera, els obrers s'unien per cooperar i desenvolupar una activitat econòmica que els beneficiés a tots. Les cooperatives estaven formades per un conjunt de socis que eren a la vegada treballadors i copropietaris de l'empresa, i podien ser de producció, treball o de consum.

Després del 19 de juliol, moment en que a Catalunya existien entre una seixantena i una setantena de cooperatives de producció, la Generalitat va aprovar un Decret en que es disposava que el Govern intervindria en el funcionament de totes les cooperatives de producció i consum, restant sota control immediat del Consell Superior de Cooperació. Un mes després, el 6 de setembre de 1936, totes aquestes empreses es van fusionar en la Unió de Cooperadors de Barcelona, una unió que tenia el propòsit d'evitar la col·lectivització d'aquestes empreses⁶¹.

S'ha de tenir present que una cooperativa i una empresa col·lectivitzada no eren el mateix, tot i que ambdues fossin entitats controlades i dirigides pels mateixos obrers: les cooperatives eren propietat d'un conjunt de socis que buscaven el benefici dels propis socis, mentre que la col·lectivització era propietat de la societat i buscava un benefici col·lectiu. A més, durant els dies seguits al Cop d'Estat algunes cooperatives de consum van sofrir pillatge o intents d'incautació, cosa que va iniciar un conflicte entre cooperativistes i col·lectivistes; i és que pels revolucionaris, el cooperativisme era una forma d'egoisme que no s'avenia al procés col·lectivitzador, i per tant, empreses que eren necessàries col·lectivitzar. Algunes cooperatives van ser col·lectivitzades indirectament al ser englobades en les concentracions o agrupacions del seu ram⁶², tot i que algunes, com és el cas de la Sociedad Cooperativa Obrera de Tarragona, que va quedar al marge de l'agrupació de la Indústria Flequera de Tarragona al no ser considerada empresa privada⁶³.

També es donà el cas a la inversa: molts industrials van convertir en cooperatives de producció les seves empreses per evitar-ne la col·lectivització. Així, l'antic propietari es convertia en el gerent i mantenia la direcció del seu negoci. Aquesta transformació es donà amb certa freqüència, fet que explica

---

⁶¹ Martín, *et. al.* 2006, 68.

⁶² Vegeu el següent apartat.

⁶³ DOGC núm. 119 del 29/4/1937, pàg. 338.

l'existència, a mitjan 1937, de 300 cooperatives amb uns 12.800 socis⁶⁴; en un any, aquestes empreses s'havien gairebé quintuplicat. Per acabar amb aquesta situació, la Generalitat decretà el 16 de febrer de 1938, moment en que les col·lectivitzacions ja estaven de cap a caiguda, que totes aquelles cooperatives de producció i treball constituïdes després del 19 de juliol de 1936, el capital de les quals no s'hagués format exclusivament amb les aportacions dels socis, serien considerades empreses col·lectivitzades. Per tant, aquells empresaris que s'havien salvat de la incautació mitjançant la formació d'una cooperativa, veien, un any i mig més tard, com era col·lectivitzada la seva empresa. En una ponència d'interpretació del Decret de Col·lectivitzacions del maig de 1937 ja es feia palesa aquesta problemàtica: a la pregunta de si una cooperativa de producció o consum amb més de 100 assalariats havia de ser col·lectivitzada la resposta va ser:

Si es tracta d'una veritable cooperativa, no s'escau la col·lectivització perquè mateixos obrers són els socis. Si es tracta d'una entitat burgesa camuflada, cal aplicar-hi la llei⁶⁵.

D'altra banda, la progressiva davallada de les col·lectivitzacions, sobretot a partir de mitjan 1938, va fer que algunes d'aquestes empreses es reconvertissin en cooperatives, és a dir, que els mateixos obrers reunien en el capital necessari per aconseguir la propietat de l'empresa i obtenir així uns beneficis propis (sobretot en empreses petites on el patró havia desaparegut).

FIGURA 21 La Cooperativa obrera La Flor de Maig, al Poblenou

Autor: L Roisin, 1923 aprox.

⁶⁴ Bonamusa, 2004, 64.

⁶⁵ ANC1-1-T-5087. Ponència d'Interpretació del Decret de Col·lectivitzacions. Núm. 18.

Font: Martín, et. al. 2006, 30

7 ORGANITZACIÓ EXTERNA

Les transformacions socials i econòmiques dutes a terme a Catalunya el 1936 no culminaven en la col·lectivització de l'empresa i l'autogestió obrera, sinó que tenia com a objectiu socialitzar completament l'economia. La col·lectivització només era un primer pas per eliminar el sistema capitalista burgès i establir una economia on tota la riquesa i els béns de producció i distribució fossin propietat de la col·lectivitat i gestionats pels obrers, d'una forma global, és a dir, eliminant les diferències entre totes les empreses del mateix ram; i escalonada, per tal de que el procés de socialització es fes de baix a dalt i sempre fossin els obrers els que dirigissin aquesta transformació.

FIGURA 22 Obreres treballant en una fàbrica col·lectivitzada

Obreres treballant en unes màquines bobinadores d'una fàbrica tèxtil

Aquestes col·lectivitzada, entre octubre i desembre de 1936.

agrupacions

Font: ANC1-1-N-1605

es toparen amb la resistència de la petita burgesia catalana i amb els partits que la van recolzar. Però també trobaren oposició entre aquells obrers de les empreses amb més bon rendiment i que per tant, tenien un sou més alt.

7.1 La socialització de l'economia

La socialització de l'economia es dugué a terme mitjançant tres criteris clau necessaris per dur a terme l'eliminació del sistema capitalista i aconseguir la transformació que els treballadors anhelaven⁶⁶:

- Eliminar la competència entre les diverses empreses i substituir-la per un sistema basat en la col·laboració entre les diferents unitats productives i els diferents sectors de l'economia. La competència, resultat de la concepció capitalista de la unitat productiva privada i el benefici individual, era una realitat que calia eliminar. Ara bé, la col·lectivització de les fàbriques, sense una agrupació exterior, no l'eliminava; només feia que els obrers, propietaris dels seus mitjans de producció, competissin amb els obrers d'una altra empresa del mateix sector productiu. És el que es podria anomenar neocapitalisme obrer. D'aquesta manera, la socialització pretenia una propietat i uns beneficis col·lectius per als obrers de tota la societat i no per als d'una sola fàbrica.
- Eliminar les petites i mitjanes empreses, l'activitat de les quals era ineficient i perjudicial per a l'economia, i substituir-les per unitats econòmiques més grans que permetessin una eficiència i una capacitat productiva més gran, així com més possibilitats en el comerç exterior.
- Tenir la possibilitat d'obtenir unes estadístiques fiables i globals que permetessin conèixer la capacitat productiva, les necessitats energètiques, de primeres matèries i financeres per poder distribuir de forma eficaç els recursos disponibles i planificar l'economia.

Tot i la força amb que s'iniciaren les col·lectivitzacions, el següent pas, la socialització, no va aconseguir tirar endavant de forma tant incisiva degut a l'oposició de la petita burgesia catalana i de les forces polítiques que propugnaven l'estatalització. La CNT-FAI va haver de renunciar a la socialització global de l'economia degut a aquesta oposició, sobretot després de la creació del Consell d'Economia, que el que pretenia era el control de l'economia per part de l'Estat. Malgrat això, els anarcosindicalistes van intentar algunes socialitzacions parcials, sobretot pel que fa a la creació d'agrupacions industrials, que eren una forma intermèdia entre la col·lectivització i la socialització global de l'Economia.

---

⁶⁶ Castells, 1993, 66.

7.2 Les agrupacions industrials

Les agrupacions industrials van consistir en la concentració de totes o part de les empreses d'un mateix sector econòmic i d'una àrea geogràfica determinada en una unitat superior, de propietat col·lectiva, que les englobava. Les empreses que passaven a formar-ne part perdien la seva condició d'empresa i traspassaven el seu actiu, passiu i treballadors a la nova unitat productiva. A "l'Estatut tipus per a establir els agrupaments o concentracions d'empreses d'un mateix ram", del 30 de gener de 1937⁶⁷, on s'establí la reglamentació per a dur a terme aquestes agrupacions, s'especificaven els tràmits que s'havien de dur a terme per a concentrar les indústries.

La constitució d'agrupacions representà la col·lectivització indirecta d'aquelles petites indústries, tallers i comerços que s'havien mantingut sota el control de petits empresaris. El fet que la CNT-FAI pretengués la socialització de l'economia va provocar l'oposició de la petita burgesia, una classe molt nombrosa a Catalunya, i comportà una forta campanya de pressió per part dels anarcosindicalistes a aquesta classe social per a que s'unissin a la causa del proletariat. Al·legaven que la petita burgesia era una classe tant castigada tant pel gran capital com per la classe treballadora, condemnada a viure de forma precària per la necessitat de pagar factures i jornals i tirar endavant el negoci. La realitat d'aquesta classe era que degut a la guerra, la seva situació era econòmicament insostenible, no tenien capital i la seva activitat era, en alguns casos, ineficaç. És per això que alguns petits empresaris, sobretot als primers mesos de guerra, van acceptar i es van sumar a la socialització del seu ram, ja que comportava una racionalitat econòmica al sector i la supervivència de l'activitat de la seva empresa, tot i perdre la seva condició de propietari i la identitat de l'empresa. Emperò, la majoria de la petita burgesia es va oposar frontalment a aquest procés i fins i tot va paralitzar la legalització d'algunes agrupacions que van quedar al marge de la legalitat. Els seus interessos van ser recolzats tant pels partits burgesos ERC i ARC com pel PSUC i la UGT, que

FIGURA 23 Val de 10 cèntims de peseta de l'Agrupament de la Indústria Gastronòmica de Barcelona

Font: www.oocities.org/es/arhelo/indust.htm

⁶⁷ DOGC núm. 36 del 5/2/1937, pàg. 588-591.

argumentaven que era necessària la unió de totes les forces antifeixistes per tal de guanyar la guerra. El partit i sindicat de filiació comunista i socialista, que propugnaven l'estatalització de l'economia, van defensar els interessos de la petita burgesia i es van oposar a la socialització. És per això que els agrupaments s'acabaren fent per raons tècniques i econòmiques, ja que racionalitzaven l'activitat del ram, permetien el millor aprofitament dels recursos i eliminaven la competència, i no per raons polítiques de socialització total de l'economia i eliminació de la petita burgesia, que era al que aspirava la CNT-FAI.

Un altre sector que s'oposà a les agrupacions va ser el dels treballadors de les "fàbriques riques". El fet que hi haguessin empreses millors que altres i sorgís el neocapitalisme obrer, va fer que alguns treballadors veiessin malament el fet d'agrupar-se amb empreses menys eficients, que comportaria la pèrdua dels seus privilegis. Degut a aquest fet, alguns intents de constitució d'agrupaments van fracassar, a causa de la resistència dels treballadors de les empreses més fortes del sector, com és el cas del Ram Tèxtil i el Metal·lúrgic de Barcelona. C. Bassols, de la Federació Nacional del Fabril i Tèxtil, recalcà, el 21 de juny de 1937 a l'emissora ECN 1 Ràdio CNT-FAI, la necessitat d'eliminar aquesta tendència a través de les agrupacions⁶⁸:

"Al incautarnos nosotros de las fábricas, hubo quienes creyeron y siguen creyendo aún, que era para ponerlas en manos nuestras de una manera desordenada, y para hacer de cada una de ellas un altar de quienes trabajaban en la misma. Grave error que podría tener funestas consecuencias..."

En cambio, siguiendo el camino de las colectividades por empresa, no son ya los burgueses quienes se enfrentan, sino los mismos obreros de una empresa contra los de la otra, para seguir haciéndose aquella competencia para engrandecer sus beneficios..."

No queremos ventajas ni desventajas en una misma casa. No las queremos tampoco de una casa comparada con otra; y mucho menos, por el serio problema que plantearía, de una localidad sobre otra; hay pues, que buscar esta igualdad y esta garantía, y como única solución y que es el ideal de toda clase trabajadora, se nos ofrece la socialización o colectivización integral y general de una industria determinada, con la concepción de una sola fábrica, un solo almacén y un solo despacho y banca, para producir, almacenar, distribuir y comprar, vender, cotizar y compensar todo cuanto a la misma afecte..."

Tot i que les agrupacions tenien el paper, dins la lluita contra el neocapitalisme obrer, d'eliminar l'egoisme insolidari d'alguns sectors dels treballadors, l'acompliment d'aquest objectiu no era possible sense la socialització global de

---

⁶⁸ Castells 1993, 77.

l'economia, doncs persistien diferències entre treballadors de les empreses agrupades i les que no, entre treballadors d'agrupacions de diferents localitats, etc.

7.3 Creació i legalització de les agrupacions

Les agrupacions s'iniciaren, de forma paral·lela a les col·lectivitzacions, ja des del 19 de juliol de 1936, i també seguiren un patró de total espontaneïtat i autonomia. De fet, durant els primers quatre mesos de Revolució va ser el període en que més se'n formaren. Les primeres empreses en concentrar-se van ser els petits tallers que, mitjançant els sindicats de ram, formaren indústries socialitzades. Aquestes primeres agrupacions diferien molt les unes de les altres pel que fa a funcionament, organització i composició; n'hi havia que ocupaven totes les empreses del sector i d'altres que només incloïen una part. De bon principi, només a Barcelona hi havia concentracions en el gremi de la fusta, els espectacles, les fleques (un total de 375), els perruquers, el vidre pla, els taxis, etc. També s'agruparen els tallers de calçat de Sitges i els maoners de Barcelona, Badalona i l'Hospitalet⁶⁹.

Aquest procés s'intentà regular des del Govern a partir del Decret de Col·lectivitzacions, on només s'hi feia una referència que s'havia de desenvolupar legalment més endavant. El 28 de novembre del 1936 es publicà una primera ordre que pretenia establir unes normes provisionals per a que els agrupaments fossin aprovats⁷⁰. Aquest document només permetia l'agrupament en cas que aquesta assegurés majors possibilitats a nivell econòmic, comercial i tècnic, de manera que només era el Consell d'Economia el capacitat per a legalitzar la nova organització. Per contra, els sindicats, Consells d'Empresa i CGI només tenien el poder de proposar al Consell d'Economia aquests projectes. L'ordre també establí un període d'informació de més de quinze dies en què el Consell d'Empresa parlaria amb les empreses col·lectivitzades afectades, les organitzacions sindicals i altres entitats que considerés convenient per tal d'analitzar la possibilitat de dur a terme el projecte i aprovar-lo si s'esqueia.

Dos mesos més tard, el Consell d'Economia va decretar els *Estatuts tipus per a l'establiment d'agrupaments industrials*⁷¹, que fixava les normes legals que re-

---

⁶⁹ Bonamusa 2006, 63.

⁷⁰ ANC1-1-T-5087 *Ordre referent a la legalització de Consells d'Empresa i Comitès Obrers de Control del 31 d'octubre de 1936.*

⁷¹ DOGC n°36 del 5/2/1937, 588-591.

gulaven la constitució, organització i funcionament de les agrupacions. Aquests estatut era similar al de les empreses col·lectivitzades i adaptada a la complexitat de la nova unitat empresarial. D'aquesta manera, el seu funcionament era idèntic: l'Assemblea de Treballadors de tota l'agrupació era l'òrgan de decisió de l'empresa, que escollia un Comitè d'Empresa, amb les mateixes figures del Comitè Permanent, el Director i l'Interventor de la Generalitat. En l'apartat VI, *De les unitats que formen l'Agrupament i llur Règim*, es considerava cada empresa que en formava part com una unitat de la concentració, la qual era regida per un Comitè-Delegat amb un Director-Delegat, escollits en Assemblea dels treballadors de la unitat. En l'apartat VIII, *Balanç anual*, es decretava la distribució del possible benefici en les mateixes proporcions que en les empreses col·lectivitzades, però amb la diferència que el 20% que es posava a lliure disposició dels obrers, en el cas dels agrupaments, i per raons de complexitat, s'acordava el seu aprofitament entre els obrers d'aquests i el Consell d'Economia. Pel que fa a una possible liquidació de l'agrupament, aquest només es produiria en el cas que fos aconsellable per raons econòmiques o tècniques.

L'Agrupació Col·lectiva de la Construcció de Barcelona

Aquest és un exemple d'agrupació d'àmbit local molt útil per entendre l'organització i funcionament de les concentracions, a més de tenir una característica peculiar degut al seu desenvolupament. El sector de la construcció a Barcelona ocupava, abans de començar la guerra, més de 30.000 obrers al voltant d'unes 1.500 empreses⁷²; era un sector amb molt de pes dins la ciutat i amb una capacitat productiva important. Aquesta indústria es caracteritzava per la grandària reduïda de les seves empreses (d'una mitjana de vint treballadors cadascuna) i la diversificació d'aquestes en un nombre elevat de rams de la construcció que les feia interdependents, cosa que causava la necessitat de coordinar-se. És per això que els sindicats van buscar la forma de concentrar totes aquestes petites activitats del ram de la construcció en una agrupació superior.

El 5 de gener de 1937 els sindicats barcelonins Sindicat Únic del Ram de la Construcció (CNT) i Sindicat de la Construcció (UGT) van acordar crear un Comitè d'Enllaç per tal de col·lectivitzar globalment l'esmentada indústria i dur a terme la legalització de la seva agrupació, aprovada pel Consell d'Economia el 10 de febrer de 1937⁷³. La socialització la va dur a terme la CNT arrossegant la UGT, que sense tenir tant poder, va haver d'acceptar-la per no desaparèixer com a sindicat. L'agrupació es va fer de forma lenta, degut a les dificultats tèc-

---

⁷² Bonamusa 2004, 64.

⁷³ La Vanguardia 14/1/1937, 5.

niques del procés i a la pèrdua de poder polític dels col·lectivistes, fet que comportà que moltes de les empreses que figuraven en la concentració no s'acoblessin de fet a l'organització, regint-se i actuant de forma autònoma. Treballaren per a l'agrupació un nombre estimat d'11.000 obrers⁷⁴; no és possible saber una xifra més exacta. Cal afegir a totes aquestes circumstàncies una enorme crisi al sector de la construcció a tota Espanya degut a l'existència de la guerra, i a la falta de solució al problema de la propietat urbana, tema molt discutit degut a la proposta de municipalització d'aquesta.

L'Agrupació de la Construcció estava organitzada en diverses seccions, formades pel conjunt de treballadors manuals, administratius i tècnics que formaven cada una de les especialitats del ram: paletes, guixers, rajolers, mosaïcistes, arquitectes, aparelladors, ceràmica, pedra, pintors, empaperadors, instal·ladors de calefacció, etc.

L'organització interna d'aquesta agrupació era molt complexa⁷⁵. El seu funcionament estava plasmat als estatuts aprovats en assemblea al teatre Olímpia entre els dies 17 i 19 de març de 1937. El Consell de l'Agrupació era l'òrgan encarregat de dirigir-la, i estava compost per representants de les diferents seccions, a més d'un Delegat de la Generalitat. Aquest Consell es dividia en tres departaments: Secretaria i Administració; Control i Distribució del Treball; Gestió i Organització Tècnica. Un representant de cada un d'aquests departaments formava part del Comitè Permanent. El Consell d'Agrupament, com a les empreses col·lectivitzades, havia de donar comptes a l'Assemblea General Ordinària i recollir les seves propostes.

La posada en marxa de l'activitat de l'agrupació no es va veure exempta de problemes, doncs el seu funcionament resultà afectat per una sèrie de factors, entre els quals destaquem:

- Les dificultats d'aprovisionament de primeres matèries i combustible, xacra que afectava a la totalitat de la indústria catalana.
- La crisi en el ram de la construcció causada per la desaparició de la inversió privada.
- El retard en els pagaments que havien de rebre des dels organismes oficials pels treballs realitzats. La construcció a Barcelona es dedicà principalment a l'edificació de serveis públics, com escoles o instal·lacions sanitàries; en la millora de les empreses col·lectivitzades, com dutxes i vestidors; i, en un moment més avançat de la guerra, en la construcció de refugis i fortificacions, la neteja de la runa causada pels bombardejos, etc. El deute que tenien els promotors de les obres amb l'Agrupació va

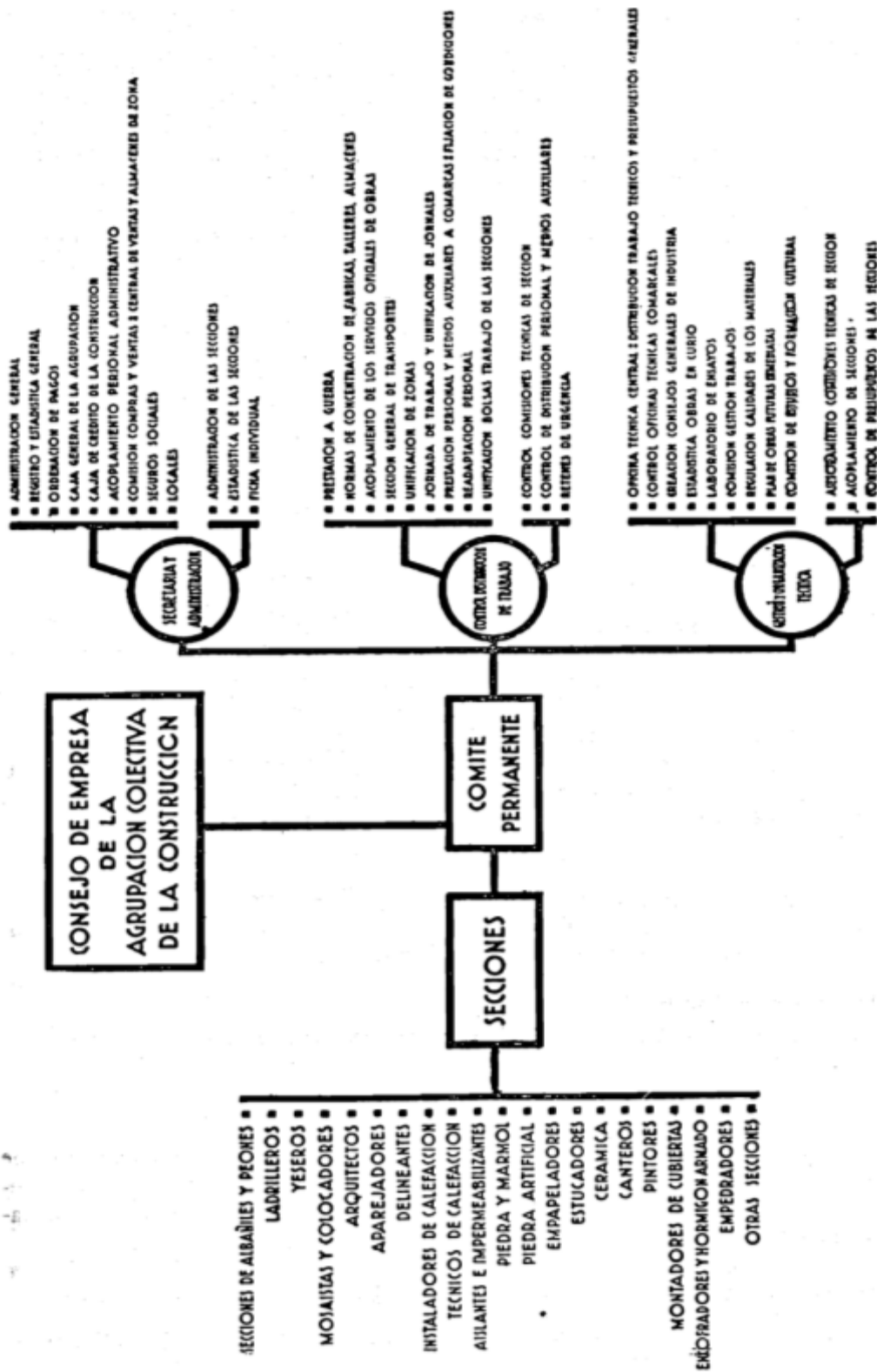
---

⁷⁴ Castells 1993, 115.

⁷⁵ Vegeu Figura 24.

- arribar a nivells tan alts que van fer insostenible la seva situació⁷⁶.

FIGURA 24 Organigrama intern de l'Agrupació Col·lectiva de la Construcció de Barcelona

Font: Castells 1993, 117

⁷⁶ Vegeu Figura 25.

En conseqüència d'aquests problemes, l'Agrupació sol·licità la intervenció de la Generalitat, establerta per Decret el 22 de gener de 1938. Així, la seva direcció i control passà a mans de la Generalitat.

7.4 Nombre i distribució de les agrupacions

El total d'agrupaments legalitzats va ser de 98, xifra que devia ser molt superior comptant aquells que no van ser legalitzats i que segur que, tot i no ésser possible establir un nombre exacta, va ser important degut als complicats requisits per a la legalització i la resistència a aquesta d'alguns sectors. Aquestes agrupacions van actuar al marge de la llei i van continuar amb la seva voluntat d'unir-se, tot i la denegació de la seva legalització i les pressions que exercí la Generalitat, com privacions de crèdit, retard en els pagaments, dificultats en l'adquisició de matèries primeres, etc.⁷⁷

FIGURA 25 Deute a cobrar dels organismes oficials per part de l'Agrupació Col·lectiva de la Construcció de Barcelona

RESUMEN de todas las relaciones de crédito que la "Agrupación Colectiva de la Construcción, de Barcelona" tiene contra diferentes organismos oficiales, y las cuales se adjuntan en el presente detalle:

	Pesetas
Importe total de nuestros créditos contra:	
Estado según resumen	960.131'20
Junta Mixta de Urbanización y acuatelamiento de Barcelona	592.569'86
Generalidad de Cataluña	681.800'99
Comisión mixta de administración y control de la propiedad urbana.	
Barcelona	2.635.659'45
Ayuntamiento de Barcelona	745.590'23
Ayuntamientos varios y dependencias oficiales	9.146.195'96
TOTAL PESETAS:	14.761.947'69

Barcelona, 23 Diciembre de 1937.

Font: Castells, 1993, 129

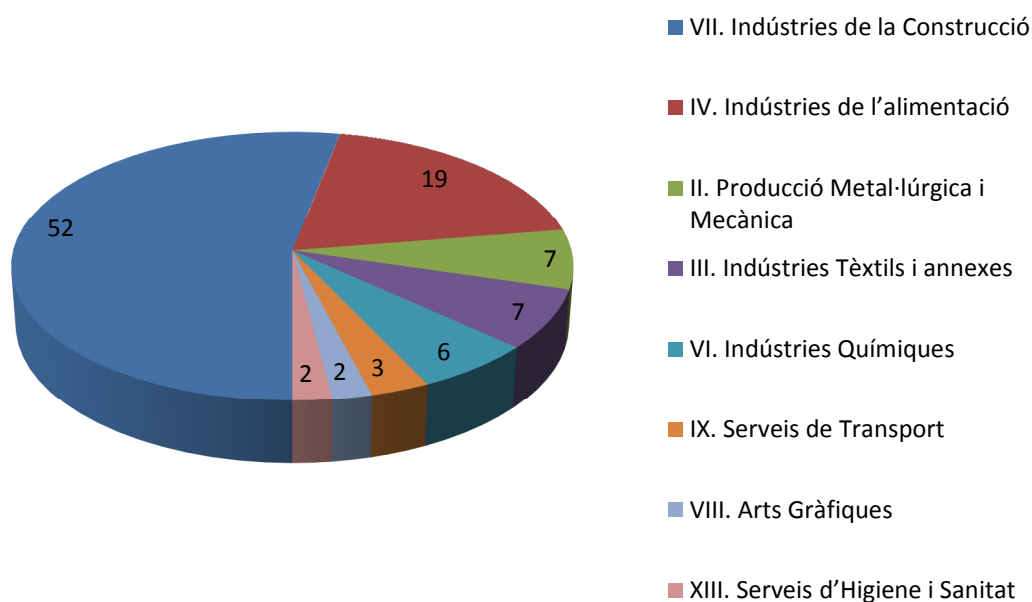
Degut a la falta de documentació que pugui aportar una informació detallada per entendre l'amplitud de les agrupacions, no es pot concloure el número d'agrupacions que es van crear ni el pes que van tenir en l'economia. Les úniques dades que es disposen són els decrets de constitució apareguts al DOGC, on van ser decretats els únics 98 ordres de legalització d'agrupaments. Seguidament analitzaré la seva distribució econòmica, territorial i temporal.

⁷⁷ Castells 1993, 88.

Distribució per sectors industrials

Prenent com a referència la classificació en 14 sectors industrials pel Decret de 26 de desembre de 1936 i la seva posterior ampliació del 5 de febrer de 1937 (vegeu taula 2.2), el sector industrial que més agrupacions englobà va ser el de la construcció, amb el 53,06% del total, seguit del sector de l'alimentació, amb el 19,39%⁷⁸. D'altra banda, cal destacar que aquestes dades no reflecteixen el grau d'importància que van tenir les agrupacions en el total de l'economia (número d'empreses i treballadors, capacitat productiva, etc.), ja que, per exemple, les 7 agrupacions en el sector de la metal·lúrgia eren totes d'una gran importància, mentre que en el sector de la construcció, tot i ocupar el percentatge més gran d'agrupacions, estava format per algunes de menor transcendència.

FIGURA 26 Nombre d'agrupaments legalitzats per branques industrials

Elaboració pròpia. Font: Castells, 1993, 89

Distribució territorial

De les 98 agrupacions industrials, només quatre van ser d'àmbit nacional (les del ram del Plom, la Foneria, les fabricants de material frigorífic i les de bàscules i altres mobles metàl·lics), mentre que les altres eren d'àmbit local. Aquestes últimes es van concentrar a la zona de Barcelona i la seva Àrea Metropolitana, ja que era on es concentrava la major part de la indústria a Catalunya. Així ho indica l'estudi per ciutats, comarques i vegueries:

⁷⁸ Vegeu Figura 26.

- Per ciutats: Barcelona era la ciutat amb més agrupaments, un total de 14, seguida de Granollers amb 10 i Terrassa amb 7.
- Per comarques: el Barcelonès i el Vallès Occidental van ser les comarques amb més agrupacions, 21 cadascuna⁷⁹.
- Per vegueries: la vegueria que en va tenir més va ser la número I (Àrea Metropolitana de Barcelona), amb un 70,21% del total d'agrupacions locals⁸⁰.

FIGURA 27 Nombre d'agrupaments per vegueries i comarques

Vegueria I (capital Barcelona)	66
- Barcelonès (Barcelona, Badalona, Sant Adrià, l'Hospitalet)	21
- Vallès Occidental (Sabadell, Terrassa, Rubí, Cerdanyola-Ripollet, Caldes de Montbui, Sant Cugat del Vallès, Castellar del Vallès)	21
- Vallès Oriental (Granollers, la Garriga, Sant Feliu de Codines)	12
- Maresme (Mataró, Argentona-Dosrius, Cabrera de Mataró, Canet de Mar, el Masnou)	8
- Baix Llobregat (Gavà, el Prat de Llobregat i Castelldefels)	4
Vegueria II (capital Girona)	6
- Baix Empordà (La Bisbal de l'Empordà, Palafrugell)	3
- La Selva (Santa Coloma de Farners, Hostalric)	2
- Gironès (Llagostera)	1
Vegueria III (capital Tarragona)	8
- Tarragonès (Tarragona, el Morell)	6
- Alt Penedès (Gelida)	1
- Alt Camp (Alcover)	1
Vegueria VI (capital Vic)	6
- Osona (Vic, Torelló)	5
- Ripollès (Sant Quirze de Besora)	1
Vegueria VII (capital Manresa)	7
- Anoia (Igualada, Capellades)	4
- Bages (Manresa)	2
- Berguedà (Berga)	1
Vegueria VIII (capital Lleida)	1
- Segrià (Lleida)	1

Font: Castells, 1993, 89-90

Com s'ha comentat abans, les agrupacions eren molt heterogènies i la majoria no va concentrar totes les indústries del ram, però en alguns casos, com són la

⁷⁹ Vegeu Figura 27 i 28.

⁸⁰ Vegeu Figura 29 i Figura 30.

Col·lectivitat del Plom i la de les Fleques de Barcelona, van agrupar totes les empreses del mateix ram. També s'ha d'apuntar que les agrupacions no eren hermètiques des del primer moment que es formaven, sinó que era possible que algunes empreses s'unissin, o contràriament, deixessin l'agrupació. Finalment, hi havia una gran diferència en la magnitud de les diverses concentracions, ja que el nombre d'empreses que englobaven era molt diferent: per exemple, mentre que l'Agrupament de la Indústria Flequera de Barcelona unia 708 empreses, l'Agrupament del Ram de la Construcció tant de Gavà com de Morrell, només eren constituïdes per dues empreses a cada localitat⁸¹.

FIGURA 28 Mapa de distribució dels agrupaments per comarques

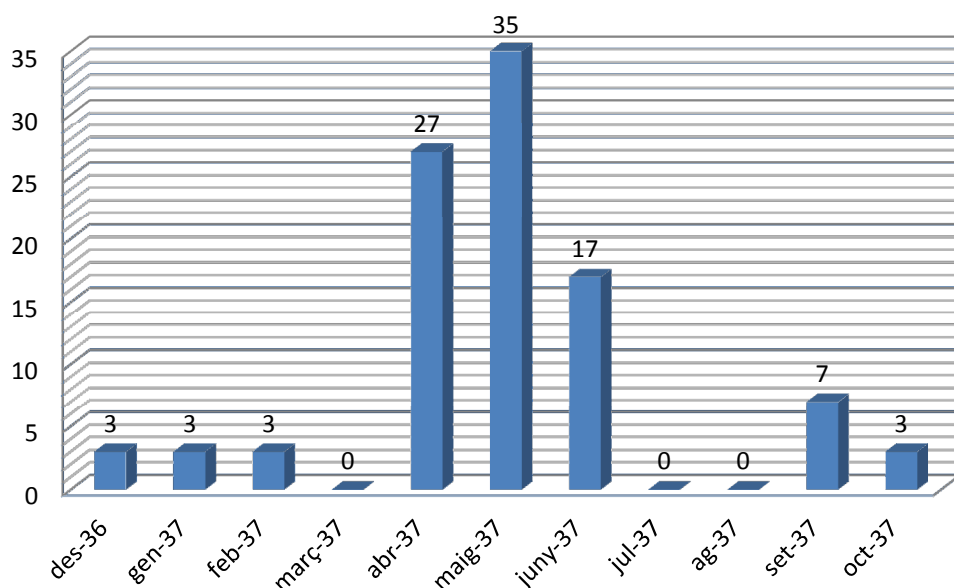
Font: Bonamusa 2006, 69

⁸¹ Segons els seus respectius Decrets de Constitució d'Agrupament publicats al DOGC.

Distribució temporal

Els decrets de constitució dels agrupaments es van promulgar entre el 23 de desembre de 1936 i el 4 d'octubre de 1937, és a dir, en un període de nou mesos. Els mesos que més se'n van legalitzar van ser entre abril i juny del 1937, amb un total de 79 legalitzacions, pel fet que la normativa ja estava definitivament desenvolupada. Aquesta es promulgà entre gener i febrer; cal tenir en compte que havia d'existir un cert temps entre la sol·licitud i l'aprovació per part del Consell d'Economia, ja que s'obria un període d'informació superior als 15 dies i després encara es tardava un temps en donar el veredictes (fet que explica la falta de legalitzacions el mes de març). Als mesos de juliol i agost de 1937 tampoc es legalitzà cap agrupament però per una causa diferent: els fets de maig havien apartat als anarquistes de la primera línia política i el 30 de juny es constituí un nou govern deixant-los al marge. Així, la Conselleria d'Economia, en mans anarquistes des del 26 de setembre de 1936, va passar a estar en mans del PSUC, amb Joan Comorera al capdavant. A partir d'aquest nou govern, les legalitzacions cessaren, però les sol·licituds no van parar, fet que va comportar que entre setembre i octubre se'n legalitzessin deu més, però a partir del 4 d'octubre es van paraitzar totes les legalitzacions tot i que es continuaven presentant nous projectes d'agrupament⁸².

FIGURA 29 Gràfica on es mostra el número de legalitzacions d'agrupaments per mesos

Elaboració pròpia. Font: Bonamusa 2004, 61

⁸² Vegeu Figura 29.

8 PROBLEMES I DIFICULTATS

La transformació del sistema productiu comportà un seguit de nous problemes a què els treballadors hagueren de plantar cara. Les circumstàncies que afectaren la indústria, com són la marxa de la guerra, la pèrdua del mercat espanyol, el tancament dels subministrament de matèries primeres, etc. van afegir moltes dificultats a un procés col·lectivista ja per sí difícil. No només va canviar l'estructura administrativa de l'empresa, sinó que se'n veié afectada tota l'activitat d'aquesta.

Una de les problemàtiques que més maldecaps generà a la Generalitat fou la de l'existència d'interessos estrangers en la indústria catalana, els quals es negaren rotundament a perdre els seus negocis. La Generalitat va fer de medidora entre els consolsats de diferents països en representació dels seus empresaris, i els Consells d'Empresa.

FIGURA 30 Nau de La Maquinista Terrestre y Marítima destruïda per un bombardeig al barri de la Barceloneta (29 de maig de 1937)

Font: ANC1-1-N-824

8.1 Dificultats i factors determinants

Entre els factors externs condicionadors del funcionament de les empreses col·lectivitzades destaquen:

- a) L'existència de la guerra.
- b) L'animadversió internacional de les classes posseïdores i dirigents, que exerciren pressions econòmiques, polítiques i militars per tal de fer fracassar la citada experiència⁸³.
- c) L'escassa influència en el moviment obrer internacional dels grups o organitzacions que compartien els plantejaments de l'alternativa col·lectivista. Això va fer que les pressions de les classes dirigents internacionals no fossin suficientment contrarestades pel moviment internacional de solidaritat de la classe obrera.
- d) El boicot del Govern de la República, que va procurar al principi frenar i després fer retrocedir i eliminar les realitzacions col·lectivistes⁸⁴.

Entre aquests factors negatius per a l'economia catalana, cal destacar l'existència de la guerra, que va desestructurar les xarxes de distribució, provocant la pèrdua de mercats i l'escassetat de molts productes. A més, els bombardejos per mar i aire van destruir moltes fàbriques, sobretot aquelles que eren considerades estratègiques per a la guerra (indústries metal·lúrgiques, químiques, de l'electricitat i el gas, etc.).

La indústria catalana al començament de la guerra es va veure molt afectada i la producció va baixar en picat degut a la manca d'avituallament i de primeres matèries i la pèrdua de mercat. De manera simultània el sector públic va créixer degut a l'establiment de les indústries de guerra controlades per la Generalitat i de les col·lectivitzacions d'empreses dels sectors agrícola, industrial i de serveis. Però, a l'agost del 1936 s'arribà a un nivell de producció molt baix. A partir del setembre la indústria s'adaptà a la nova situació, procés que va durar un any, per reconvertir l'economia catalana en una economia de guerra. Aquesta reconversió provocà davallades en la producció, amb dues crestes importants al novembre del 1936 i una altra al febrer del 1937, provocant l'increment dels preus i l'encariment de la subsistència a partir del març.

Entre octubre i el març del següent any augmentaren les dificultats a causa del curs desfavorable de la guerra i la caiguda en mans rebels de les indústries basques i asturianes. Aleshores, la balança de la Guerra Civil es començà a decantar a favor del bàndol nacional i la situació a Catalunya començà a veure's molt afectada. La pèrdua de mercat i l'escassetat de matèries primeres

---

⁸³ Vegeu l'Apartat 8.3, on es mostren els problemes relacionats amb el capital social.

⁸⁴ Vegeu Apartat 5.

provocà un declivi en l'activitat econòmica, afectant a la capacitat de producció de l'economia catalana, ja que a les fàbriques no hi havia feina a fer. Un dels sectors més afectats fou el tèxtil, ja que degut a la guerra es limità la importació de cotó, imprescindible per la producció:

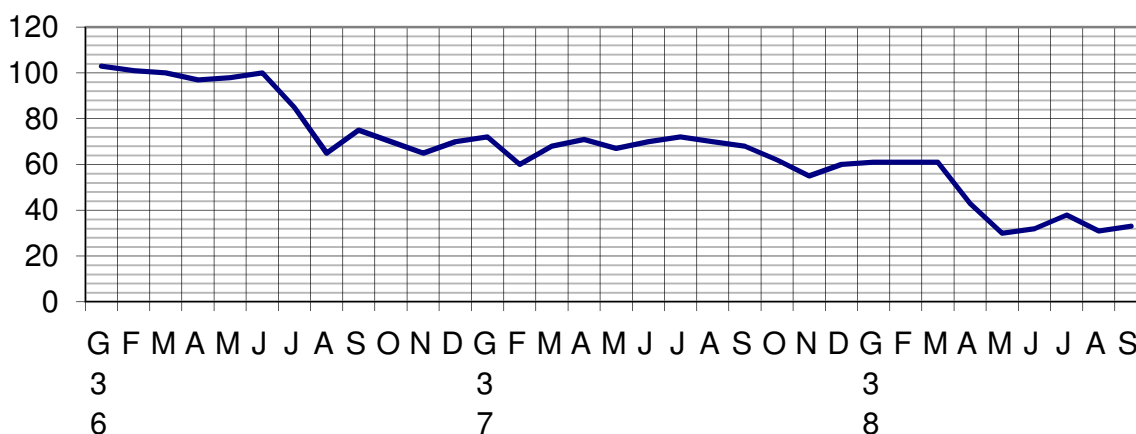
“Els esdeveniments més importants de l'empresa era la falta de matèries primeres, la falta de cotó. Es va treballar molt poc. Es va acabar treballant un dia per setmana. No hi havia manera⁸⁵”.

La mateixa situació es va viure a la fàbrica del Poblenou Rivièr, on en una reunió al cinema Catalunya els treballadors van decidir anar a buscar feina a les indústries de guerra, ja que les indústries tèxtil i del ram de l'aigua no anaven bé⁸⁶.

A partir d'abril del 1938 la caiguda de la producció va ser quasi total (es produïa un 30% del que s'havia produït abans de la guerra), degut a que el Principat ja s'havia convertit en l'escenari fonamental de la guerra⁸⁷.

FIGURA 31 Gràfica de l'evolució de la producció industrial a Catalunya

Índex 100 = producció el primer semestre del 1936

Elaboració pròpia. Font: CATALÁN, 2005

Sumats a aquests factors externs, cal afegir la determinant acció política contrària al desenvolupament i la legalització de col·lectivitats i agrupaments, factor que es va anar accentuant a mesura que avançava la guerra:

- L'existència de sectors republicans (ERC, ACR i UR) defensors de la propietat privada.
- La posició política dels grups socialistes i comunistes (PSUC i UGT) consistent en prioritzar el guanyar la guerra per damunt de tot, la qual

⁸⁵ Josep Ortínez citat a Pagès, Puyal, 2003: 163.

⁸⁶ Vilanova 1995.

⁸⁷ Vegeu Figura 31.

- cosa comportava mantenir les relacions econòmico-socials anteriors i promoure una unió interclassista antifeixista.
- c) La renúncia dels òrgans dirigents de la CNT i la FAI als seus principis, sobretot amb l'entrada al govern, i les progressives concessions que van fer en matèria de socialització de l'economia.
  - d) El fet que les organitzacions col·lectivistes, a nivell d'empresa o ram, no intentessin influir en la resolució de la problemàtica general, deixant-la en mans de les direccions de partits i sindicats, les resolucions dels quals va comportar conseqüències nefastes per a la col·lectivització.

8.2 Problemes interns

La col·lectivització de les empreses comportà un canvi de model de direcció i d'estructuració de l'empresa que no fou exempta de problemes. L'organització interna d'aquestes empreses fou constantment una font de conflictes, tot i que cal dir que la realitat de cada empresa era diferent. Però, d'una forma general, hi hagué un problema de falta d'eficiència degut a la multiplicitat de comitès i l'exercici de la democràcia directa. A més, també fou problemàtica la coordinació entre diferents seccions o fins i tot entre diferents centres de treball. En resum, aquesta transformació sobtada en la disciplina del treball i en la presa de decisions, comportà dos símptomes que van fer que costés normalitzar l'activitat de les col·lectivitzacions: la falta de productivitat dels obrers i la preparació insuficient dels membres dels nous òrgans directius.

Després de l'entusiasme dels primers mesos, i sobretot a partir dels Fets de Maig i de l'avenç negatiu de la guerra, s'estengué un sentiment pessimista entre els obrers, sobretot en veure's cada cop més controlats per les institucions. Això es traduí en l'increment de l'absentisme laboral, de la falta de motivació per part dels obrers, etc.

A més, la reminiscència d'un sistema competitiu entre empreses col·lectivitzades, el neocapitalisme obrer, també comportà un seguit de factors negatius pel desenvolupament de les col·lectivitzacions, ja que establia en els obrers una mentalitat de propietaris de la seva pròpia fàbrica, en comptes de tenir la consciència de treballar per la societat.

L'organització i funcionament d'aquesta empresa fou especialment problemàtica. A partir de les actes de les assemblees generals de treballadors, es fa palès un gran problema d'organització i coordinació, probablement degut a la gran estructura de l'empresa, que tenia diferents centres productius, treballava en diferents activitats i tenia un gran nombre d'obers (més de 200). Així, hi hagué un continuat conflicte d'interessos entre els treballadors de la fàbrica de Barcelona i la de Voltregà, entre els treballadors de la secció metal·lúrgica i els de la oficina, etc., que dificultà molt el funcionament normal de l'empresa.

El problema més greu, però, residí en l'actitud dels mateixos treballadors. Constantment hi havia dimissions dels consellers de l'empresa al·legant que els hi era impossible exercir la seva feina: alguns explicaven que la seva dimissió era deguda a que la seva actuació era criticada constantment i les seves ordres posades en qüestió⁸⁸. Altres degut al cansament, desgast i falta d'ambient moral. En una assemblea efectuada el dia 2 de maig de 1937 hi hagué una forta discussió per la possible dimissió dels cinc consellers de l'empresa de cop. Un obrer va intervenir i es lamentà de que *"cada dos per tres estiguem amb això de les dimissions de consellers, és precís que això no passi més"*, i un altre afegí que això era culpa de tots, *"perquè si quan un conseller donés una ordre se l'obeís, ell no es cansaria del càrrec i no demanaria la dimissió"*. En mig d'aquest clima, el Consell d'Empresa presentà a l'Assemblea del 7 d'agost de 1937 un esborrany de reglament intern que pretenia frenar els abusos comesos fins aleshores⁸⁹: en ell contemplava l'obligació de l'obrer a obeir les indicacions que li feia l'encarregat de secció, l'amonestació per incompliment d'horaris de treball i per faltar al respecte als caps de secció, tècnics o Consell d'Empresa, i fins i tot, intentava refredar l'ambient: *"sota cap concepte no serà permès buscar discussions acalorades ni renyides de cap mena entre companys"*. Tot i ser aprovada la reglamentació, la situació no canvià i es continuaren donant casos de dimissions de delegats, encarregats i consellers.

8.3 El capital estranger

Un dels problemes més importants de la col·lectivització va ser l'existència d'empreses estrangeres, la direcció de les quals estava en mans d'un empresa-

---

⁸⁸ ANC: Fons Farga Lacambra. Arxivador 2, carpeta 24.

⁸⁹ ANC: Fons Farga Lacambra. Arxivador 1, carpeta 20.

ri estranger o sota un consell d'administració situat en un dels països més industrialitzats del moment. En el moment en que els treballadors van fer-se amb el poder en aquest tipus de fàbriques, bé per la desaparició del director o gerent, bé per ser una fàbrica de més de 100 treballadors, no van tardar en arribar queixes dels diferents consolats, els quals van mantenir una llarga correspondència amb la Secretaria d'Afers Exteriors per defensar els interessos dels seus súbdits. Aquest afer va comportar molta controvèrsia, i, per bé que amb el Decret de Col·lectivitzacions s'intentava regular, aquesta confrontació va durar tota la guerra. La Generalitat s'encarregà de pagar una compensació social als estrangers afectats amb el valor en pessetes del resultat de l'inventari-balanç de l'empresa, sempre que aquest fos positiu.

Els consolats, en representació dels seus ciutadans, van enviar diverses instàncies a la Generalitat per fer retrocedir les col·lectivitzacions. Es queixaven de l'aplicació del Decret, al que acusaven d'afectar greument els seus interessos personals i patrimonials. A més acusaven les col·lectivitzacions d'arbitràries i il·legals, ja que violaven la Constitució de la II República Espanyola i els pactes bilaterals amb els diferents països. En resposta, el Consell d'Economia va establir un seguit de mesures en aquesta matèria i transmeté el dia 2 d'abril de 1937 una carta als consolats de França, Anglaterra, Estats Unit, Bèlgica, Suïssa, Àustria, Cuba, República Argentina i Xile on s'establien aquestes normes⁹⁰:

- Tota empresa en territori català podia ésser col·lectivitzada, fos espanyola o estrangera, però els obrers podien acordar la no col·lectivització si era aconsellable per raons econòmiques.
- Malgrat els interessos estrangers, aquests no podien ser obstacle per la legalització per part de la Junta de Control Sindical.
- En col·lectivitzar-se l'empresa, es faria un inventari-balanç, dictaminat per una Ponència de tècnics comptables.
- Es reunirien els representants dels interessos estrangers amb el Consell d'Empresa per establir llurs interessos i amortitzacions. La Generalitat demanava per tant que cada consolat delegués en un funcionari aquesta funció.
- Sols serien reconeguts els propietaris d'accions de S.A. amb les pòlisses de compra anteriors al 19 de juliol.
- La valoració seria feta en pessetes.

Els consolats no van tardar en remetre les seves queixes: reclamaven una indemnització del valor de l'empresa el dia 17 de juliol de 1936, ja que per culpa de la guerra i de la situació revolucionària, les accions havien baixat, i a més, que aquesta no es fes en pessetes (moneda molt depreciada per la guerra), si no en divises més fortes o en tot cas, en mercaderies. També demanaven que

---

⁹⁰ ANC1-1-T-6950. Consell d'Economia. *Establiment de normes per a la col·lectivització d'empreses amb capital estranger*. 2/4/1937.

la indemnització no fos gradual, per què no confiaven en la capacitat financera de la Generalitat i temien que aquesta s'allargués considerablement. Finalment demanaven que si no s'observaven les queixes exposades en relació a les normes de la Generalitat, que les col·lectivitzacions fossin suspeses immediatament⁹¹.

FIGURA 32 Opuscle de la Conselleria d'Economia on es mostren els articles del Decret de Col·lectivitzacions referents als interessos estrangers

Font: ANC1-1-T-7586. Opuscle de la Conselleria d'Economia per demostrar que Catalunya respecta els interessos estrangers després del decret de col·lectivització promulgat el 24 d'octubre de 1936.

Seguidament exposaré dos exemples d'empreses de propietat estrangera que a l'iniciar-se la col·lectivització produïren un conflicte d'interessos entre els seus respectius consolats i la Generalitat. Al primer cas la col·lectivització va aconseguir formalitzar-se mentre que en el segon, per raons econòmiques i estructurals, no va ser possible.

Colectividad Obrera Productos Juliol

Aquest petit taller de fabricació de calçat, propietat d'un ciutadà francès, ja des del 1931 patia una situació molt precària i va ser fins i tot intervinguda, havent d'afrontar quantiosos deutes que van ser pagats amb l'esforç dels obrers. Així, el 1936 i d'acord amb el Decret de Col·lectivitzacions, els obrers van voler

⁹¹ ANC1-1-T-6950. Consolat de Suïssa. *Instància en protesta per l'establiment de normes per a la col·lectivització d'empreses amb capital estranger*. 22/4/1937.

constituir un COC. El patró inicialment es va negar, però va acabar cedint. Al ser legalitzat el comitè el 21 de gener del 1937, el patró es posà d'esquena i tot li era indiferent: actuava al marge del comitè i fins i tot va arribar a retirar 4.000 pessetes de la caixa sense permís. Una setmana més tard, el patró se'n va anar amb 4 caixes, un formulari i un llibre de química. Així, els obrers es van dedicar a l'estudi, pràctica i fabricació dels productes químics, amb l'ajut d'altres companys del ram i del sindicat, i van fer una nova assemblea per aprovar la col·lectivització⁹². Però es van adonar que el consolat francès els havia bloquejat el compte corrent del banc, on tenien 63.286,59 pessetes. Aleshores els obrers demanaren a la Generalitat l'aixecament d'aquest bloqueig⁹³. D'altra banda, el patró exigia una indemnització de 480.000 pessetes. A més, al mes de juny de 1937 arribà al patró la notícia de la concentració de fàbriques del ram químic per a la pell, calçat i cuir, de la qual aquesta empresa havia de formar part. El patró va considerar aquest fet il·legal i va reclamar a la Generalitat la seva anul·lació⁹⁴. La resolució final de la Generalitat va ser legalitzar la col·lectivització i pagar el que exigia el patró "de la forma adient"⁹⁵.

Royal Trust Mecnográfico

Els obrers de la sucursal barcelonina de la multinacional americana Royal Trust Mecnográfico, dedicada a la venda de màquines d'escriure, també van voler col·lectivitzar la seva fàbrica. Tant bon punt els obrers començaren la col·lectivització, els representants de l'empresa es negaren en rotund. Segons una carta dels representants de l'empresa a Madrid, del 27 de juny del 1937, el procediment era il·legal perquè no hi havia hagut abandonament del patró: segons ells, el 29 de gener els obrers havien impedit entrar al gerent a l'oficina, per la qual cosa no va poder ocupar-se de la direcció. A més, exigia, en cas de col·lectivització, la deguda indemnització: 1.400 de les 1.500 accions de l'empresa eren en mans americanes, i per tant, s'havien de pagar el seu valor, a més de tot el material propietat de l'empresa⁹⁶. En una nova carta del 2 d'agost de 1937, el consolat americà es queixà del vistiplau donat per la Generalitat a la col·lectivització de l'esmentada empresa i demanà la seva suspen-

---

⁹² ANC1-1-T-6334. *Informe del Consell de l'Empresa Juliol a la JSCO en defensa de la col·lectivització*. 24/2/1937.

⁹³ ANC1-1-T-6334. *Instància del Consell d'Empresa a la Société Générale de Banque per a que sigui retirat el bloqueig bancari*. 1/4/1937.

⁹⁴ ANC1-1-T-6334. *Protesta del Consolat Francès pel projecte de concentració del ram*. 18/6/1937.

⁹⁵ ANC1-1-T-6334. *Resolució del Consell d'Economia referent a la legalització de la col·lectivització de l'empresa Juliol*. 3/6/1937.

⁹⁶ ANC1-1-T-5935. *Instància dels representats de l'Empresa Royal Trust Mecnográfico en protesta per la col·lectivització*. 27/6/1937.

sió, al·legant que la companyia mai havia estat abandonada per la representació de l'empresa i que per tant la col·lectivització era improcedent⁹⁷.

El Departament d'Economia dictà sentència el 9 de novembre de 1937 a través d'una carta dirigida al consolat americà. En aquesta resolució, presa després d'un seguit d'ordres de col·lectivització i de recursos de l'empresa, s'acordava que no procedia la col·lectivització, que per tant era anul·lada, i s'establia un Comitè de Control, quedant restablert l'antic gerent de la sucursal. El Departament arribà a aquesta conclusió a l'entendre que el gerent mai havia abandonat el lloc de treball i que la col·lectivització hauria resultat un desastre econòmic en cas d'haver-se fet, degut a que al ser una sucursal, s'hauria vist privada dels subministraments⁹⁸.

---

⁹⁷ ANC1-1-T-5935. *Instància del consolat americà en protesta per la col·lectivització de Royal Trust Mecnográfico*. 2/8/1937.

⁹⁸ ANC1-1-T-5935. *Ordre del Departament d'Economia on es resol que no hi ha lloc a la col·lectivització*. 17/11/1937.

9 RESULTATS

Resulta molt difícil extreure una conclusió global dels resultats de la col·lectivització perquè falta informació i perquè és molt arriscat emetre veredictes sense tenir una base científica prou segura. La marxa econòmica de les empreses col·lectivitzades es va veure molt afectada pels factors comentats a l'anterior apartat, els quals van afectar negativament i van distorsionar els resultats. Tot i això, es poden treure algunes conclusions que permeten fer una aproximació a una visió global, a partir de dades i exemples que a continuació analitzaré.

A més, cal tenir en compte, a banda dels estrictament econòmics, els resultats socials d'aquest procés. La formació d'agrupacions va comportar tot un seguit de millores per als treballadors i per al conjunt de la societat que a continuació exposaré.

9.1 Volum de les col·lectivitzacions

Tot i que resulta impossible calcular la quantitat d'empreses que foren col·lectivitzades, pel fet de que no es disposa ni d'estadístiques ni de documentació global i fiable al respecte, sí que es pot afirmar que l'impuls col·lectivitzador va ser molt important. Per bé que no existeixen xifres definitives del nombre total d'empreses afectades, estimacions recents parlen d'unes 4.500 indústries o comerços catalans amb un Comitè Obrer de Control i de gairebé 2.000 col·lectivitzades. A més, existiren uns 600 agrupaments industrials (dels quals només un centenar actuarien de forma legalitzada) que incloïen unes 5.000 o 6.000 firmes industrials i comercials més. Acabada la guerra, un informe de la franquista Comisión de Incorporación Industrial y Mercantil parlava de 6.712 empreses col·lectivitzades que el setembre de 1939 havien estat o estaven en procés de desagrupació. Aquestes xifres⁹⁹, tot i ser estimacions, evidencien que el procés col·lectivitzador va afectar a la globalitat de l'economia catalana i que no van ser cassos aïllats.

*Estas colectivizaciones tuvieron una amplísima difusión en toda Catalunya, donde más del 70% de las empresas industriales y comerciales fueron incautadas por sus trabajadores, pocos días después del levantamiento militar del 19 de julio...*¹⁰⁰

9.2 Resultats econòmics

Per analitzar els resultats econòmics que van tenir les col·lectivitzacions cal tenir present la marxa progressivament negativa que patí la producció industrial a Catalunya durant la guerra i el conjunt de factors condicionadors del desenvolupament de l'activitat productiva. A més, s'ha de pensar que degut a la guerra, alguns sectors van entrar en crisi i que en canvi, d'altres van augmentar-ne l'activitat. En el primer cas destaca el ram de la construcció¹⁰¹ i el segon, el de la metal·lúrgia¹⁰².

---

⁹⁹ Pagès, Puyal 2003, 143-144.

¹⁰⁰ Pérez 1974, 74-75.

¹⁰¹ Vegeu l'exemple de l'Agrupació Col·lectiva de la Construcció de Barcelona, a l'Apartat 7.3.

¹⁰² Vegeu els exemples de la Farga Lacambra i de la MTM, que vénen a continuació.

Són dues les característiques essencials que es poden extreure de l'evolució econòmica de les col·lectivitzacions en termes generals, un cop analitzat el seu estat després de la Guerra Civil:

- Les fàbriques estaven en millors condicions. Durant la col·lectivització, per norma general, s'invertí en el condicionament de les fàbriques, en la instal·lació de dutxes, de nova maquinària (com a Can Rivièrre), i fins i tot s'obriren noves seus. Un cas de millores realitzades amb resultats positius és el de la Sucrera E.C., que passà de 9 a 15 treballadors, obrí una nova seu de distribució i instal·là maquinària frigorífica per valor de 6.000 pessetes¹⁰³.
- Les empreses estaven arruïnades. Degut a la guerra, hi hagué una progressiva disminució de la producció que afectà la majoria de les empreses. Per tant, un cop els propietaris van tornar a les seves fàbriques, se les trobaren millorades però sense efectiu a la caixa i sense existències al magatzem. El fet que els diners de la caixa disminuïssin també es deu al fet que moltes empreses es van veure privades de l'accés als comptes corrents que tenien la societat que les administrava, sobretot en els casos en que el capital era estranger o l'empresa era d'àmbit espanyol.

La Farga Lacambra

L'expedient de col·lectivització d'aquesta empresa anava acompanyada de l'inventari inicial, que descrivia l'estat dels comptes de l'empresa a data d'1 de setembre de 1936¹⁰⁴. L'empresa gaudia d'una bona situació financera, doncs tenia un capital de més de quatre milions de pessetes i els deutes que tenia no eren superiors al milió de pessetes.

Un informe redactat l'1 de febrer de 1939, anomenat "*Memoria esquemática de la marcha de la industria (1 de octubre de 1936 a 25 de enero de 1939)*", separava l'evolució de la fàbrica en tres períodes (cal recordar que aquestes conclusions van ser fetes després de l'ocupació feixista i per tant vistes des de la seva òptica):

- Comitè Obrer (1 octubre 1936 a 1 gener 1937): aquest organisme estava dividit per la "seva incompetència i per l'egoisme personal d'alguns", sobretot pel que fa a la secció de Cables que es creien els amos del negoci i no feien cas als altres. En aquest període la de-

---

¹⁰³ ANC1-1-T-6945. *Instància del Consell d'Empresa de la Sucrera E. C. a la JCSE en protesta per la resolució de no col·lectivització per part de la Conselleria d'Economia. 1/9/1937.*

¹⁰⁴ Vegeu Figura 33.

manda era tan gran que les seves comandes superaven a la seva capacitat productiva, pel que van arribar a produir 180 tones.

- Consell d'Empresa (1 de gener a 1 de desembre 1937): en aquest moment la marxa de l'empresa va sofrir les conseqüències de les desavinences del primer període. Hi hagué una escassetat de primeres matèries, ja que s'havien gastat les "robades" als propietaris el 19 de juliol de 1936.
- Subsecretaria de Armamento (1 de desembre de 1937 a 26 de gener de 1939): aquest fou un període de decadència comercial total.

FIGURA 33 Farga Lacambra: inventari inicial (1 setembre 1936)

Actiu		Passiu i Patrimoni net	
Immobilitzat material	1.065.739,55	Capital	4.063.122,60
Existències	1.913.743	Passiu	992.910,57
Bancs i deutors	1.798.045,09		
Caixa	278.505,53		
Total actiu	5.056.033,17	Total passiu més PN	5.056.033,17

Elaboració pròpia. Font: (ANC: Fons Farga Lacambra Expedient de Col·lectivització de la Farga Lacambra: Full 2: Inventari inicial a data d'1 de setembre de 1936)

Durant els primers mesos de col·lectivització l'activitat de l'empresa va ser molt profitosa: el quart trimestre de 1936 va doblar en beneficis al primer trimestre del mateix any, tot i que al primer trimestre de l'any següent els beneficis van disminuir¹⁰⁵. A més, dels 219 treballadors que tenia l'empresa en plantilla el 30 de juny de 1936, passà a ocupar-ne 283 el 29 de gener de 1937; per tant, en 7 mesos contractà un 30% més de la plantilla que tenia abans de començar la guerra¹⁰⁶. D'altra banda, entre el setembre de 1936 i el març de l'any següent, l'empresa va fer diverses donacions, entre les que destaquen les de la figura 34.

FIGURA 34 Donacions fetes per la Farga Lacambra (en pessetes)

Socors Roig Internacional	5/1/37	500
Oficines de Ràdio BCN	12/3/37	5.000
Ajuda a Madrid	23/3/37	20.000
Hospitals	23/3/37	10.000
Refugiats	23/3/37	6.000
Armament	23/3/37	6.000

Elaboració pròpia. Font: ANC, Fons Farga Lacambra. donacions de la Indústria Lacambra

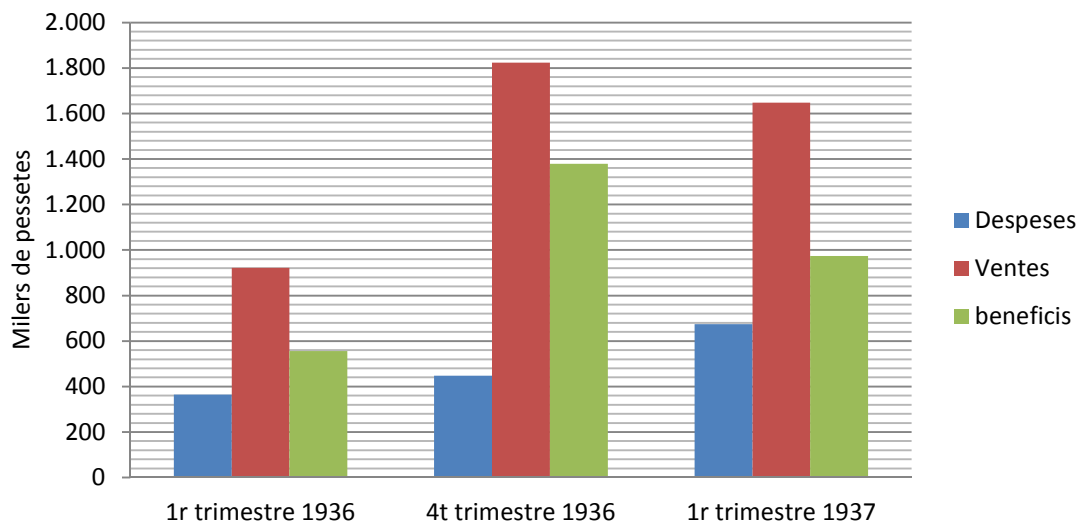
A partir del segon trimestre de 1937 començà un període de decadència productiva causada per la falta de matèries primeres. L'abril d'aquell any havia baixat l'ocupació de 286 a 257 treballadors, tot i que es mantenia per damunt de la plan-

¹⁰⁵ Font: ANC, Fons Farga Lacambra. Acta de l'Assemblea General de Treballadors celebrada el dia 25 d'abril de 1937. Dades comparatives per a l'assemblea. Vegeu Figura 35.

¹⁰⁶ ANC, Fons Farga Lacambra, Acta de modificació del Consell d'Empresa, 29 de gener de 1937.

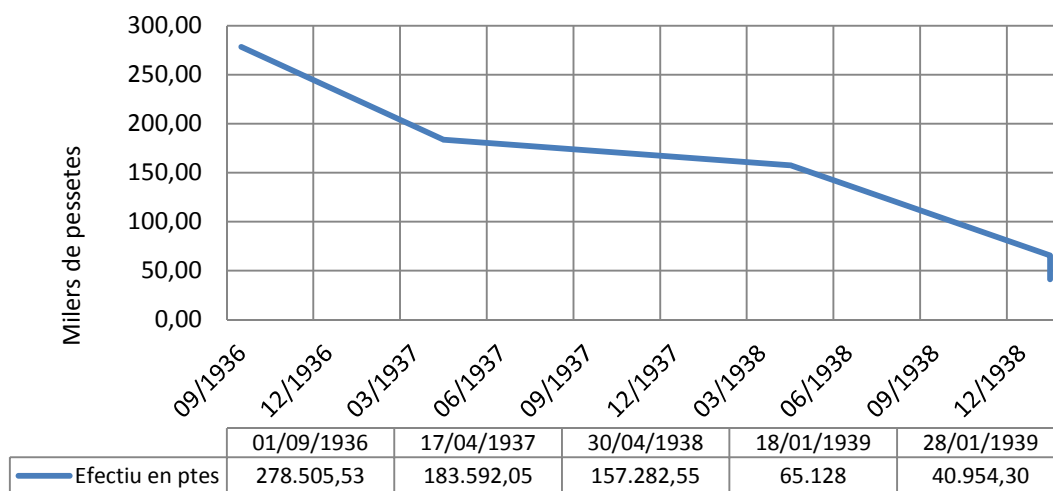
tilla del moment de la col·lectivització¹⁰⁷. Aquesta evolució negativa es veu molt clarament en l'evolució de l'efectiu que l'empresa guardava a la caixa, que disminuï de forma progressiva¹⁰⁸. Així, al final de la guerra la situació de l'empresa era de col·lapse, ja que no tenia disponibilitat ni d'efectiu ni de matèries primeres.

FIGURA 35 Farga Lacambra: Relació de despeses i ventes (1936-1937)

Elaboració pròpia. Font: ANC, Fons Farga Lacambra. Acta de l'Assemblea General de Treballadors celebrada el dia 25 d'abril de 1937. Dades comparatives per a l'assemblea

FIGURA 36 Efectiu en caixa de la Farga Lacambra

¹⁰⁷ ANC, Fons Farga Lacambra, Acta de modificació del Consell d'Empresa, 28 d'abril de 1937.

¹⁰⁸ Font: ANC, Fons Farga Lacambra Diverses actes de l'Assemblea General. Vegeu Figura 36.

Maquinista terrestre y marítima

Als balanços dels anys 1936, 1938 i 1939¹⁰⁹ presentats al Consell d'Empresa, i en el cas de l'últim, al Consell d'Administració, es van detallar els resultats de cada exercici, amb l'explicació de les seves causes, de manera que exemplifiquen molt bé l'evolució econòmica d'aquesta empresa requisada, que va ser primer intervinguda per la Generalitat i que ja a finals de la guerra, el 4 de novembre del 1938, passà en mans de la Subsecretaria de Armamento de la República.

Balanç de 1936 (presentat al Consell d'Empresa el 31-12-1936)

L'empresa tancà l'any 1936 amb pèrdues: el 1r semestre (abans de l'inici de la guerra) van ser un total de 809.450,15 pessetes i el 2n semestre, 83.475,09. Amb l'inici de la guerra els resultats de l'empresa van millorar substancialment, ja que es van reduir les pèrdues quasi a una desena part del semestre anterior. L'informe atribuïa aquestes xifres als esdeveniments que havien trencat la continuïtat del desenvolupament de l'empresa i que n'havien millorat relativament l'activitat degut a la naturalesa del treball que imposaven les circumstàncies excepcionals, on no existia limitació de producció (mentre no faltessin matèries primeres) ni competència desenfrenada de preus. L'informe també advertia que aquestes dades no havien de dur a optimismes fàcils, ja que quan s'acabés la guerra hi hauria el mateix procés de canvi que al començar però de forma inversa: seria desfavorable perquè hi hauria molt poca demanda de material bèl·lic i per tant, se'n paralitzaria la fabricació.

Balanç de 1937 (presentat al Consell d'Empresa el 4-11-1937)

El 4 de novembre va ser requisada l'empresa pel Ministeri de Defensa Nacional, fet que comportà l'avançament del tancament de l'exercici. La pèrdua d'aquest va ser de 76.675,15 pessetes, el que no arribava al 0,5% del valor total de l'empresa. Al treballar per la Comissió d'Indústries de Guerra de la Generalitat, l'Empresa havia hagut de renunciar a tota finalitat lucrativa en la majoria d'encàrrecs. Els dos factors que havien causat una crisi en l'any anterior, la falta de treball i la disminució del rendiment, havien desaparegut, i consegüentment l'activitat havia millorat. El document feia un anàlisi de les dificultats que es podia trobar l'empresa en un futur:

- La falta de treball no seria problema en els propers anys, perquè amb la guerra i la posterior reconstrucció, hi hauria molta feina a fer.

---

¹⁰⁹ ANC. Fons "Maquinista Terrestre i Marítima". Arxivador 2 Carpetes 315, 316 i 317.

- La disminució del rendiment, al contrari, sí que ho era, perquè acabada la guerra tornaria el règim de competència si no era dominada amb la voluntat i esforç de tots.

La disponibilitat d'efectiu de l'Empresa havia crescut de 379.470,08 pessetes a 1.251.203,48 degut al retorn de deutes anteriors i cancel·lacions de comptes corrents. Des de la col·lectivització s'havia aconseguit el sanejament de l'actiu i una justa administració econòmica. El problema era que per les condicions especials del treball, el resultat obtingut no reflectia el rendiment de l'empresa, que podia ser deficient tot i la impressió optimista que induïa la lectura del balanç. El document acaba amb aquesta reflexió: *“Las cualidades y defectos de ayer son aun los que hoy nos sostienen y cohíben; los que hoy creamos serán los que mañana decidirán el éxito o fracaso de nuestra actuación”*.

Resultats de 1938¹¹⁰

Després de la requisada per part de l'Estat, el personal va augmentar (de 1.147 treballadors el novembre de 1937 a 1.246 el maig del 38) i la producció, després d'un lleu període de disminució seguida a la requisada, va tornar a augmentar i fins i tot, tenia tendència a millorar.

Balanç de 1939 (presentat al Consell d'Administració el 1940):

Al entrar el “Movimiento” a Barcelona, els propietaris van veure que les instal·lacions estaven majoritàriament en bon estat, però que els “rojos” havien buidat les caixes de diners i l'empresa estava casi a la ruïna. Un cop retornada l'empresa a l'antiga Societat Anònima i represa l'activitat econòmica, aquesta es posà a treballar en la reconstrucció de les infraestructures danyades per la guerra, gràcies a les adjudicacions de les obres de reconstrucció del territori atorgades per l'Estat franquista (justament la S.A. havia recolzat amb diners el “Movimiento”). L'empresa aconseguí acabar l'exercici de 1939 amb guanys de 200.000 pessetes, les quals van servir per tapar les pèrdues dels exercicis anteriors.

9.3 Resultats de les agrupacions

---

¹¹⁰ Al no trobar el balanç de l'any 1938, per raons que no conec, afegixo aquesta altra informació d'aquell període procedent de: ANC fons “Maquinista Terrestre y Marítima”. Arxivador 1, carpeta 17.

Els resultats econòmics de les agrupacions són difícils de precisar per la falta d'informació que es disposa, i de globalitzar pel fet que hi havia moltes diferències entre elles, i en molts àmbits¹¹¹:

- Estat de legalitat
- Àmbit territorial
- Número d'empreses que les formaven
- Totalitat o parcialitat de les empreses d'un sector
- Sector al qual formaven part

Tot i això, es poden posar en comú un seguit de resultats derivats de l'agrupació de les empreses: les agrupacions van assolir l'objectiu de reestructurar i racionalitzar l'economia, ja que la producció en unitats de volum més gran va permetre la reducció de centres de treball i la concentració de treballadors i maquinària a les instal·lacions amb millors condicions. Exemples d'això es troben en cada una de les agrupacions¹¹²:

- Al ram de la fusta de Barcelona, es van reduir els tallers de somiers de 80 o 90 a només 4.
- A la Indústria Col·lectivitzada Miralls, Cristalls i Vidres Plans es passà d'un centenar de centres a només 29.
- A la Col·lectivitat Òptica de Barcelona s'eliminaren els tallers i magatzems petits i es concentrà la producció en una fàbrica i la distribució en un magatzem.
- A la Foneria Col·lectivitzada de Barcelona es passà de centenars de foneries a només 24.
- A l'Agrupació d'Establiments de Barberia i Perruqueria Col·lectivitzades de Barcelona es reduí el nombre de locals de 1.100 a uns 325.
- A la Indústria Tèxtil, Fabril, del Vestir i Annexes de Badalona i el seu radi s'eliminaren les fàbriques en pitjor estat i es traslladaren els seus treballadors i maquinària.
- Les indústries Socialitzades del Calçat de Sitges, tot i no ser legalitzada la concentració, van tancar els tallers petits i van concentrar la producció en tres locals de la població.
- La Indústria d'Adobaments de Vic va reduir les 26 fàbriques a 15.
- L'agrupació de Blanqueries Col·lectivitzades de Barcelona, ja a l'abril de 1937 havia reduït les fàbriques de 71 a 40.
- La Indústria Rajolera Col·lectivitzada de Granollers concentrà els 17 forns anteriors a l'agrupació a només dues fàbriques.
- La Indústria Làctia Socialitzada va passar de 50 fàbriques a 9.

---

¹¹¹ Vegeu Apartat 7.

¹¹² Castells 1993, 246.

Amb aquestes reduccions les empreses augmentaren la productivitat, reduïren despeses i milloraren les condicions de treball. Així s'optimitzaren les fàbriques necessàries per a la producció, desfent-se de la maquinària obsoleta i obtenint-ne de nova i més avançada tecnològicament; i també es centralitzava l'administració, la comptabilitat i el departament comercial, pel que es racionalitzava l'activitat econòmica de tot el sector.

Les agrupacions també van permetre un coneixement més exacte de l'activitat gràcies a l'elaboració d'estadístiques que permetien la planificació de la producció preveient les seves necessitats i possibilitats. A més, permetien l'especialització del treball d'alguns tallers, de manera que mitjançant una bona coordinació dins l'agrupació s'assolien nivells de rendiment més alts. Una altra consecució de les agrupacions va ser l'eliminació dels intermediaris, cosa que permeté l'augment dels ingressos de les indústries i la baixada dels preus per als consumidors.

Però, de forma contraposada a les millores anteriors, s'han d'afegir tots aquells problemes i dificultats que van alterar l'activitat econòmica, les quals ja s'han exposat a l'Apartat 8. És remarcable l'actuació que tingué la Generalitat limitant el desenvolupament de les agrupacions, ja sigui negant-ne la legalització o fent-ne boicot, com s'ha vist en l'exemple de l'Agrupació Col·lectiva de la Construcció de Barcelona, a l'apartat 7.3. Les formes més habituals van ser¹¹³:

- Discriminació en la distribució de matèries primeres i combustibles, competència que tenia la Generalitat.
- Retards i incompliments en els pagaments.
- Requeses temporals i escorcolls policials.
- Intervenció per part de la Generalitat o el Govern de la República que posava fi a l'agrupació.

En definitiva, es poden qualificar els resultats econòmics de les agrupacions com a positius, ja que, tenint en compte totes les adversitats a les que van haver de fer front i al poc temps que van funcionar, el que no va permetre demostrar els seus fruits, les indústries van poder continuar amb la producció i a més, d'una forma més eficient i racionalitzada.

Cal afegir un seguit de millores socials que van comportar les agrupacions, entre elles¹¹⁴:

- Millora de les condicions de les fàbriques (il·luminació, higiene, etc.). Es construïren lavabos, dutxes, infermeries, menjadors, etc.
- Reducció de les diferències salarials i millora de la política de salaris: en les agrupacions s'establiren salaris iguals per als treba-

---

¹¹³ Castells 1993.

¹¹⁴ Castells 1993, 254-258.

lladors de la mateixa categoria (fet que provocà un fort debat sobre si s'havia d'implantar el salari únic), i en casos com la Col·lectivitat Òptica de Barcelona, on s'hi afegia un plus familiar en funció del nombre de persones mantingudes pel treballador.

- Millora dels aspectes de la seguretat social dels seus treballadors amb l'establiment de serveis d'assistència mèdica.
- Contractació de treballadors del sector en atur.
- Elevació del nivell de formació i preparació dels treballadors mitjançant la creació de biblioteques i escoles professionals.
- Foment de l'esport entre els treballadors amb la creació d'instal·lacions esportives i piscines.
- Atenció dels interessos dels consumidors, mitjançant:
  - La fixació de preus: malgrat la posició monopolista d'algunes agrupacions i per tant, la seva possibilitat d'augmentar els preus abusivament, aquestes van ajustar al màxim el preu de venda dels seus articles. Algunes agrupacions van intentar pal·liar la inflació causada per la guerra i, fins i tot, en alguns casos es van abaixar els preus, com és el cas de l'electricitat i de les entrades de teatre i cinema.
  - La millora de la qualitat de l'article o servei.
  - L'augment de les condicions higièniques en les indústries alimentàries i en les barberies i perruqueries.
  - Augment dels establiments de venda i ampliació dels horaris d'atenció al client.

10 CONCLUSIONS

Un cop acabat aquest treball puc afirmar que he assolit gran part dels objectius que m'havia marcat: conèixer a fons el procés de col·lectivització que s'esdevingué a Catalunya durant la Guerra Civil. I és que a l'hora de començar-lo, partia d'una base de coneixement limitada. De fet, no tenia res més que una vaga noció de la seva existència. Sabia que durant la Guerra Civil, els obrers havien ocupat les fàbriques i les havien fet funcionar ells sols, però res més. En aquest treball he arribat a comprendre els aspectes que m'havia marcat com a rellevants: com començaren, com es desenvoluparen i com finalitzaren les col·lectivitzacions; quins agents polítics protagonitzaren aquest procés i com actuaren els organismes governamentals; com s'organitzaven les noves empreses i com afectà això a la producció. A més dels objectius marcats, he descobert aspectes que en un bon principi no havia ni imaginat, i és que tot allò referit a l'organització externa i a les agrupacions industrials, ha estat una sorpresa per mi.

Aquesta no ha estat l'única cosa que m'ha sorprès durant l'elaboració del treball. En un primer moment vaig pensar que la bibliografia d'aquest tema era molt escassa i que quasi bé era un tema desconegut, però de mica en mica em vaig adonar de que ja hi havia molts treballs realitzats. Aquest fet em va treure la il·lusió d'estar investigant sobre un tema inèdit, però d'altra banda, m'obrí les portes a extreure més informació de la que hagués pogut trobar a la bibliografia, i em donà l'oportunitat d'enfocar la meva cerca cap a fonts primàries que m'han permès l'estudi de casos particulars de diverses empreses. Tot i que reconec que la documentació bibliogràfica consultada ha estat insuficient, doncs he basat la majoria de les fonts secundàries del treball escrit en un número reduït de llibres, estic prou orgullós del resultat del treball i de la informació que he aconseguit trobar, especialment gràcies a les fonts primàries.

Haig de destacar que el que m'ha agradat més de fer en aquest treball, i que personalment estic més content d'haver-ne tingut l'oportunitat, és haver anat a l'Arxiu Nacional de Catalunya, a Sant Cugat del Vallès, a buscar *in situ* fonts primàries. Trobo que les dues setmanes de l'estiu que em vaig passar anant cada matí a l'Arxiu van ser molt estimulants per a mi, doncs el fet de tenir a mà

documents originals d'aquell moment em van permetre encarar el treball de recerca amb més entusiasme i interès, per la qual cosa haig de tornar a mostrar el meu agraïment al Servei Didàctic de l'ANC. De l'Arxiu he tret dos tipus d'informació: per una banda, aquella relacionada amb la Generalitat, el Departament d'Economia i altres organismes oficials, que m'han permès obtenir dades de la legislació de les col·lectivitzacions, de la normativa dels agrupaments, de la mediació que feia la Generalitat en casos de col·lectivització dubtosa o de presència d'interessos estrangers, etc.; i per l'altra, aquella informació extreta dels fons d'empresa, que m'han permès estudiar l'experiència col·lectivista en casos concrets. Haig de fer especial menció dels fons de La Farga Lacambra i de la Maquinista Terrestre y Marítima, que són els dos casos que he exposat al treball i que a més, m'han servit de gran ajuda per exemplificar cada un dels apartats del treball. Però també haig de destacar que vaig buscar en altres fons, com el de la Societat Anònima Cross i el de la Espanya Industrial, però que per falta de temps i per no allargar massa el treball, no he pogut incloure.

L'exposició del cas de la fàbrica del meu besavi, Val-Menéndez S.A., exposat a l'Annex A, també ha estat per mi una feina molt interessant, doncs m'ha permès aprendre molt sobre la història de la branca paternal de la meva família, la qual, era desconeguda per a mi. És una llàstima que pel fet de no haver disposat de més informació, no hagi pogut fer girar el treball entorn de l'exposició del cas de Val-Menéndez, cosa que havia estat la idea del principi, però estic content de la informació obtinguda, que al final ha estat més de la que m'esperava.

La hipòtesi prèviament establerta a l'hora de plantejar el treball era demostrar que econòmicament les col·lectivitzacions eren, a més de viables, beneficioses. Per mitjà de l'anàlisi dels resultats obtinguts en diversos exemples, no puc fer una valoració total del procés col·lectivista, però sí que en puc fer-ne un esbós. Per analitzar els resultats de les empreses, abans he hagut d'estudiar tota la problemàtica a la que es van haver d'enfrontar de forma general totes les col·lectivitzacions. El principal dels problemes que afectaren o condicionaren l'activitat econòmica va ser, òbviament, l'existència de la guerra. Determinar si les empreses van obtenir beneficis o pèrdues, és quelcom que afecta de formes diverses als diferents sectors i empreses, i no es pot globalitzar. A més, cal destacar la variabilitat dels resultats de les empreses segons el ram de producció a les quals pertanyien. Per exemple, la indústria del tèxtil i de la construcció, una per falta de matèries i l'altra per falta de demanda, van patir grans problemes, els quals van quedar plasmats en la seva davallada en la producció i en grans pèrdues. En canvi, en rams com el de la metal·lúrgia, es van obtenir millors resultats gràcies a la inesgotable demanda. Però sí que es pot constatar que la producció, tot i la guerra i els canvis estructurals de les empreses, va continuar activa, i les empreses van subsistir. Per tant, és normal que, avançada la guerra, totes les empreses estiguessin a punt de fallida, ja que la desaparició dels mercats, la falta de primeres matèries i de combustible, el bloqueig

dels comptes bancaris, així com els bombardejos, dugueren a les empreses a quedar-se sense activitat. Però, d'altra banda, moltes havien augmentat el seu actiu, doncs els treballadors havien invertit en maquinaria, instal·lacions, condicionament del local, etc., en empreses que abans de la guerra estaven antiquades o obsoletes. Aquestes millores s'han constatat en molts casos, alguns dels quals exposats en aquest treball. A més, cal afegir tots aquells resultats que, al marge dels estrictament econòmics, obtingueren les col·lectivitzacions, doncs aquestes comportaren unes grans millores socials de les quals se'n beneficiaren treballadors, famílies, consumidors, etc., destacant els grans avenços en matèria laboral, com són assegurances, baixes per malaltia i condicions de treball.

També és necessari fer un petit comentari sobre el funcionament i l'organització de l'empresa, doncs les col·lectivitzacions pretenien trencar amb l'esquema clàssic de direcció, de presa de decisions i de jerarquització de la unitat productiva. A les empreses, tots els treballadors prenién part en les decisions per mitjà de la democràcia directa i eren partícips de la seva direcció, per la qual cosa devien estar més motivats a l'hora de treballar. Tanmateix, aquest sistema democràtic podia esdevenir caòtic, poc eficient i fins i tot, esdevenir contraproduent o entorpidor per a l'activitat productiva. Així doncs, per tal de resoldre aquestes mancances, era necessària l'existència d'un comitè de treballadors encarregats de la gestió més directa de l'empresa, activitat que també fou complicada, ja que molts cops, els treballadors designats per fer tal funció no tenien ni la formació ni l'experiència necessària per realitzar-la. És per això que es van donar molts casos d'antics patrons i gerents que van entrar a formar part dels Comitès d'Empresa. Respecte a la seva organització externa, que és l'aspecte més complex i desconegut de les col·lectivitzacions, cal destacar que la constitució d'agrupaments esdevenia una aposta totalment necessària per dues raons: permetia obtenir (i obtingué) una millora en l'eficiència en la producció, i eliminava el creixent sentiment, per part d'alguns treballadors, de considerar-se propietaris de les empreses on treballaven, oblidant els principis del col·lectivisme i actuant en un nou capitalisme protagonitzat pels treballadors (neocapitalisme obrer).

El meu altre gran objectiu en aquest treball, enfocat d'una manera més personal, era el d'analitzar els pros i contres d'aquest procés històric que dugueren a terme els treballadors per construir un sistema alternatiu al capitalisme. Això m'ha permès reflexionar si aquest és un model a seguir, si és aplicable en l'actualitat o simplement, analitzar els errors que cometeren, per concloure si l'alternativa col·lectivista és possible.

El procés col·lectivista experimentat a Catalunya durant la Guerra Civil és, com ja s'ha dit al començament d'aquest treball, un fet històric singular, únic, doncs té unes característiques que el diferencien d'altres experiències semblants. El

principal factor que explica aquesta singularitat, caracteritzada per l'autogestió obrera, és el predomini de les idees anarcosindicalistes entre els obrers catalans.

La història contemporània ha estat marcada per la contínua lluita de la classe treballadora per aconseguir la seva emancipació. Els obrers s'han organitzat i han lluitat per tal d'assolir un món més just on les classes socials desapareguessin, donant lloc a un sistema socialista. Tots coincidien en que per enderrocar el sistema i construir un sistema socialista, calia una acció fonamental: col·lectivitzar els mitjans de producció per tal de que aquests no estiguessin en propietat d'uns pocs, origen de les desigualtats socials. Tanmateix, aquest anhel comú de la classe treballadora causava moltes discrepàncies a l'hora de posar-se d'acord en com assolir-lo. Aquests desacords provocaren diferents corrents dins el moviment obrer, en aspectes com el tipus d'acció política i d'acció sindical, la necessitat de la presa del poder, l'autogestió, etc.

Si alguna cosa és segura, és que la majoria de les grans revolucions obreres, victorioses o fracassades, s'han fet en moments de crisi o guerra, i en moments en que els defectes estructurals del sistema capitalista accentuaven les situacions d'explotació, atur i fam entre els treballadors. Aquests seria el cas de l'onada de revolucions ocasionades després de la Primera Guerra Mundial a tot Europa, començant per l'arribada al poder dels bolxevics a Rússia i les efímeres repúbliques socialistes d'Hongria i Baviera. En aquests casos, va ser durant el transcurs o al final de la guerra els moments en que les revolucions es van assolir, quan l'Estat estava tant debilitat que no podia fer front a un aixecament armat dels obrers. A Catalunya les condicions van ser diferents: l'inici de la mateixa guerra va ser el moment en que l'estructura de l'Estat es va debilitar i els obrers van iniciar el procés, degut a que l'exèrcit s'havia aixecat en cop d'estat contra la República, i havien estat els obrers els que l'havien aturat. Feta aquesta afirmació, la pregunta és obligatòria: hagués estat possible l'inici de les col·lectivitzacions sense l'esclat de la guerra? Bé, tot i que s'hauria d'aprofundir molt en l'estudi de les relacions socials que imperaven, la resposta a aquesta pregunta, segons el meu parer, és que no. I és que la guerra no era sols una oportunitat clara d'iniciar el procés col·lectivista, sinó que també era una oportunitat única de que no fos reprimida, almenys per la força, tal i com va passar a l'intent fallit de 1932. Així doncs, si al 1936 la Generalitat, governada per ERC, va ser permissiva, és perquè no tenia força per oposar-s'hi, perquè necessitava que l'activitat productiva no es parés i perquè calia la unió de totes les forces antifeixistes per fer front a l'alçament.

Però si els obrers no van aconseguir el poder polític, és perquè no estaven organitzats per fer-ho. I aquesta és la seva singularitat: les transformacions socials es van fer allunyades del poder, de forma autogestionària. Això provocava, d'altra banda, debilitat, doncs les forces contràries a la col·lectivització continu-

aven tenint el poder fàctic, sobretot en allò més important: les finances. Les col·lectivitzacions es van veure afavorides per la desaparició de l'alta burgesia, que havia recolzat el cop d'estat. Així les grans empreses van ser abandonades i els treballadors, de forma espontània, van agafar el control de les fàbriques. Però quan es parla de presa del poder per part dels treballadors, també cal matissar: van ser els treballadors o els sindicats els que van dur la iniciativa? És un fet que els sindicats no van donar al principi ordres clares de que s'havia de gestionar l'economia, fet que em fa pensar que va ser l'avantguarda sindical de cada empresa la que inicià el procés i animà als altres obrers a seguir-lo. I és que hi ha un factor clau que cal tenir en compte: la sindicació va pujar de manera accentuada els primers mesos de guerra, fet possiblement degut a l'eufòria revolucionària del moment, o potser, a la coacció exercida pels obrers sindicalment més actius.

Un cop realitzat el treball, m'he adonat d'aquesta mancança que presentava l'estratègia anarquista. Perquè aquesta es basava en la socialització de l'economia feta des de baix, sense tenir el poder i sense tenir en compte l'existència de la guerra. Un cop aconseguida la col·lectivització de la gran indústria i reactivada l'economia, el pla de la CNT no podia anar més enllà, perquè l'agrupació de totes les indústries, mitjà fonamental per aconseguir la socialització total de l'economia, obria un conflicte d'interessos amb la petita burgesia, i l'aliança amb ella era indispensable, al meu parer, per guanyar la guerra.

En definitiva, estic satisfet d'haver fet un treball que m'ha permès aprendre molt sobre un fet històric totalment desconegut per mi i a més, m'ha permès investigar la història familiar. Del procés col·lectivista n'he tret les meves conclusions des d'un punt de vista històric i polític, per tal de formar en mi una base crítica científica i àmplia.

11 BIBLIOGRAFIA

11.1 Publicacions

ARRANZ, Manuel; CAMPS, Nicasi; GUIRAL, Carles; GUTIÉRREZ, Alicia; HUERTAS, Josep M.; LUQUE, Joan Carles; MONTANER, Jordi, NEBOT, Robert; RIPOLL, Xavier (1992 -2^{ona} edició-). *El Poblenou: 150 anys d'història*. Arxiu Històric del Poble Nou. Barcelona.

BURILLO TOLEDANO, Lluís; GARCÍA DE LÁZARO, Mª Luisa; GRAUPERA GARGALLO, Isabel; MARTÍN SILVESTRE, Dolors; MARTÍNEZ PALOU, Sívila; PÉREZ RUMPLER, Patrícia; PUJOL KELLER, Santiago; ROSA PALOMERO, Antonio (2006). *Flor de Maig: del cooperativisme al servei als municipis*. Diputació de Barcelona.

CATALAN, Jordi (1936-39). *La industria entre la guerra y la revolución*. Universitat de Barcelona.

CASTELLS I DURAN, Antoni (1993). *Les col·lectivitzacions a Barcelona*. Hacer Editorial, Barcelona.

CASTELLS I DURAN, Antoni (2006). *La transformación colectivista en la industria y los servicios de Catalunya 1936-1939*. Viento Sur, publicació digital.

<http://www.vientosur.info/articulosweb/noticia/index.php?x=1203>. Consulta 26 de desembre de 2012.

MOYANO, Florentino (sense data). *La industria del gas catalana durante la guerra civil española. Los Servicios de Gas Unificados de Catalunya (1936-1939)*.

<http://www.contemporaneaugr.es/files/XI%20Congreso%20AHC/talleres/13.Transportes/MOYANO,%20Florentino.pdf>. Consulta 10-12-2012

NADAL, Jordi; TAFUNELL, Xavier (1992). *Sant Martí de Provençals, pulmó industrial de Barcelona (1847-1992)*. Ed. Columna. Barcelona.

PAGÈS I BLANCH, Pelai; PÉREZ PUYAL, Alberto (2003). *Aquella guerra tan llunyana i tan propera (1936-1939). Testimonis i records de la Guerra Civil a Catalunya*. Pagès editors. Barcelona.

Cartells de la Col·lecció Fornas. producció gràfica de la Segona República i la Guerra Civil (2006). Parlament de Catalunya.

PÉREZ BARÓ, Albert (1974). *30 meses de colectivismo en Catalunya (1936-1939)*. Editorial Ariel. Esplugues de Llobregat, pàg. 74-75.

VILANOVA, Mercedes (1995). *Les majories invisibles*. Icària Editorial. Barcelona.

Gran Enciclopèdia Catalana (1989 -2na edició.-). Volum 7 i volum 21. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

VIADER I RIERA, Jordi (2007). "De la socialització al desagrupament: cinc anys d'Indústria Làctia a Barcelona 1936-1941". *Miscel·lània, revista HMiC*, núm. V, pàg. 67-94.

11.2 Internet

<http://fabricasdelpoblenou.blogspot.com.es/2010/06/can-riviere-y-la-colectivizacion-de.html>. Consulta 9 de juliol de 2012.

<http://www.arxiuhistoricpoblenou.es/historia-poblenou.html>. Consulta 9 de juliol de 2012.

<http://www.buxaweb.com/historia/temes/escat/guerracivil-cat.htm>, Consulta 9 de juliol de 2012.

11.3 Premsa

La Vanguardia General, núm. 22.578 del 25/7/1936. *Intervención de la banca privada por la Generalidad*. Pàg. 2.

La Vanguardia General, núm. 22.631 del 25/9/1936. *La restructuración económica de Cataluña*. Pàg. 3.

- La Vanguardia General, núm. 22.632 del 26/9/1936. *El pleno regional estudia el problema de la colectivización.* Pàg. 4.
- La Vanguardia General, núm. 22.659 del 28/10/1936. *Un decreto trascendental: organización economicosocial de la gran industria.* Pàg. 2 i 3.
- La Vanguardia General, núm. 22.659 del 28/10/1936. *El consejero de Economía, en representación de la CNT, se siente satisfecho de la paternidad del anterior decreto.* Pàg. 3.
- La Vanguardia General, núm. 22.687 del 1/12/1936. *Las invitaciones para la Primera Jornada de la Nueva Economía.* Pàg. 2.
- La Vanguardia General, núm. 22.693 del 6/12/1936. *Primera Jornada de la Nueva Economía.* Pàg. 1 i 2.
- La Vanguardia General, núm. 22.694 del 8/12/1936. *En el palacio nacional de Montjuich: Primera Jornada de la Nueva Economía.* Pàg. 2.
- La Vanguardia Suplemento, núm. 22.694 del 8/12/1936. *La I Jornada de la Nueva Economía.* Pàg. 4.
- La Vanguardia General, núm. 22.706 del 22/12/1936. *Acción sindical: la colectivización textil y fabril.* Pàg. 5.
- La Vanguardia General, núm. 22.726 del 14/1/1937. *Industria de la construcción: acuerdo de las dos centrales sindicales CNT y UGT para la colectivización general de dicha industria en Barcelona.* Pàg. 2.
- La Vanguardia General, núm. 22.775 del 12/3/1937. *La nueva economía. Los Comités obreros de control y Empresas colectivizadas.* Pàg. 2 y 3.

11.4 Butlletí oficial de la Generalitat

DOGC núm. 302 del 28/10/1936, pàg. 373-376. *Decret de col·lectivitzacions i control obrer del 24 d'octubre de 1936.*

DOGC núm. 305 del 31/10/1936, pàg. 421. *Ordre disposant que la Junta del Control Sindical Econòmic de Catalunya tingui cura de complimentar el Decret de col·lectivitzacions del 24 del mes corrent i de resoldre els conflictes que es puguin presentar amb motiu de la seva posta en vigor.*

DOGC núm. 305 del 31/10/1936, pàg.421-422. *Ordre designant les persones que integraran la Junta del Control Sindical Econòmic de Catalunya.*

DOGC 28-11-1936. Ordre referent als agrupament o concentracions industrials.

DOGC núm. 364 del 29/12/1936, pàg.1234-1235. *Decret establint les classificacions necessàries per a facilitar la constitució de concentracions industrials arran del Decret de Col·lectivitzacions del 24 d'octubre d'enguany.*

DOGC núm. 36 del 5/2/1937, pàg. 588-591. *Decret en virtut del qual els agrupaments o concentracions d'empreses d'un mateix ram, establertes d'acord amb els arts. 2,29,30 i 31 del Decret del 24 d'octubre de 1936, hauran d'adaptar llur organització als Estatuts tipus que són publicats.*

DOGC núm. 59 del 28/2/1937, pàg.922-923. *Ordre dictant normes per a tramitar la formació d'agrupaments d'empreses industrials i comercials.*

DOGC núm. 88 del 27/3/1937, pàg.1278. *Junta de Control Sindical Econòmic: relació d'empreses col·lectivitzades amb expressió del llurs representants legals i dels Delegats-interventors de la Generalitat, que és publicada als efectes del que disposa l'art. 5^è de l'Ordre de 31 d'octubre del 1936.*

DOGC núm. 119 del 29/4/1937, pàg. 338. *Ordre referent a la legalització d'agrupaments industrials.*

11.5 Arxiu Nacional de Catalunya (ANC)

ANC1-1 Fons Generalitat republicana

ANC1-1-T-5087. Consell d'economia de Catalunya. Esborrany del Decret de Col·lectivitzacions i ponències sobre la interpretació de l'esborrany. Relacions de nomenaments de directors d'empreses col·lectivitzades.

- *Esborrany del Decret de Col·lectivitzacions.*
- *Col·lectivització i control obrer. Disposicions legals que regulen aquesta matèria (en format de llibret). 25 de maig de 1937.*
  - *Decret de Col·lectivitzacions del 24 d'octubre de 1936.*
  - *Ordre referent a la legalització de Consells d'Empresa i Comitès Obrers de Control del 31 d'octubre de 1936.*
  - *Ordre referent als agrupaments o concentracions industrials del 28 de novembre de 1936.*

- *Decret sobre nomenament de directors d'empreses col·lectivitzades del 22 de gener de 1937.*
- *Decret regulant la personalitat jurídica de les empreses col·lectivitzades del 25 de maig de 1937.*
- *Ponència d'Aplicació del Decret de Col·lectivitzacions.*
  - *Relació de Directors d'Empreses Col·lectivitzades.*
- *Ponència d'Interpretació del Decret de Col·lectivitzacions.*
  - *Dictàmens del número 13 al 19.*

ANC1-1-T-5928. *Secretaria de Relacions Exteriors. Reclamacions i sol·licituds d'informació del consolat de Bèlgica sobre actuacions i disposicions que afecten els drets dels seus súbdits i els interessos generals del seu país.*

- *Expedient de correspondència amb el Consolat de Bèlgica, relativa a la protesta de l'esmentat consolat per l'aplicació del Decret de Col·lectivitzacions de 24 d'octubre de 1936.*
  - *Instància del Consolat de Bèlgica al Conseller d'Economia en protesta a l'aplicació del Decret de Col·lectivitzacions. 4/12/1937.*
  - *Resposta del Departament de Presidència a la instància del Consolat belga, 23/12/1937.*
  - *Instància del representant d'Indústries Mecàniques S.A. al Conseller d'Economia per la col·lectivització de la seva empresa. 1/10/1936.*
  - *Instància del representant d'Indústries Mecàniques S.A. al Conseller d'Economia demanant que es convoquin tots els elements interessats tal i com estipula l'article 9 del Decret de Col·lectivitzacions. 29/1/1937.*

ANC1-1-T-5935. *Secretaria de Relacions Exteriors. Reclamacions i sol·licituds d'informació del consolat de EUA sobre actuacions i disposicions que afecten els drets dels seus súbdits i els interessos generals del seu país.*

- *Instància del consolat americà demanant la protecció de la propietat dels americans. 9/8/1936.*
- *Instància del consolat americà demanant la protecció de la propietat dels americans. 14/8/1936.*
- *Expedient de correspondència amb el Consolat dels Estats Units d'Amèrica, relativa a l'intent de col·lectivització de l'empresa Royal Trust Mecanográfico S. A. E. (BCN).*
  - *Ministerio de Estado al president de la Generalitat: transmissió de la instància del consolat americà en protesta per la col·lectivització de Royal Trust Mecanográfico. 2/8/1937.*
  - *Instància dels representats de l'Empresa Royal Trust Mecanográfico en protesta per la col·lectivització d'aquesta. 27/6/1937.*

- Ordre del Departament d'Economia on es resol que no hi ha lloc a la col·lectivització. 17/11/1937.

ANC1-1-T-6334. Secretaria de Relacions Exteriors. Reclamacions del consolat de França sobre actuacions i disposicions que afecten els drets dels seus súbdits i relatius a particulars.

- Expedient de correspondència amb el Consolat francès, relatiu a l'empresa col·lectivitzada el mes de juliol.
  - Resolució del Consell d'Economia referent a la legalització de la col·lectivització de l'empresa Juliol. 3/6/1937.
  - Instància del Consolat de França a la JCSE en protesta per la denegació del Comitè de Control a pagar el sou al patró de la fàbrica. 31/12/1936.
  - Informe del Consell d'Empresa a la JSCO en defensa de la col·lectivització. 24/2/1937.
  - Instància del Consell d'Empresa a la Société Générale de Banque per a que sigui retirat el bloqueig bancari. 1/4/1937.
  - Instància del Consolat de França al Conseller d'Economia en demanda d'una indemnització de 480.000 pessetes per al patró. 14/6/1937.
  - Protesta del Consolat Francès pel projecte de concentració del ram. 18/6/1937.
  - Resolució del Departament d'Economia referent a la legalització de la col·lectivització de l'empresa Juliol i al pagament d'una indemnització al patró. 22/10/1937.

ANC1-1-T-6335. Secretaria de Relacions Exteriors. Reclamacions del consolat de França sobre actuacions i disposicions que afecten els drets dels seus súbdits i relatius a particulars.

- Protesta del Cònsol General de França per la col·lectivització de la Lleteria propietat de Josep Cardona.

ANC1-1-T-6945. Junta de Control Sindical Econòmic. Abusos i irregularitats en l'aplicació del Decret de Col·lectivitzacions.

- Garatge Ribas (el Vendrell). Sol·licitud de col·lectivització del comerç en cas que no es presenti el patró. 20/1/1937.
- Garatge Ribas (el Vendrell). Acte d'incautació dels tallers, accessoris i tots quants material hi ha en existència en l'actualitat a la casa titulada "Garatge Ribas"... 7/10/1936.
- La Sucreira E. C. (BCN). Carta del Consell d'Empresa a la JCSE en justificació de la col·lectivització. 30/6/1937.

- La Sucreta E. C. (BCN). Instància del Consell d'Empresa a la JCSE en protesta per la resolució de no col·lectivització per part de la Conselleria d'Economia. 1/9/1937.

ANC1-1-T-6946. Junta de Control Sindical Econòmic. Propostes i sol·licituds de col·lectivitzacions.

- Metales y platería Ribera Societat Obrera (BCN).
  - Consell d'Empresa. Proposta de nomenament de Delegat Interventor de la Generalitat, 17/11/1936.
  - Conselleria d'Economia. Nomenament del Delegat Interventor, 8/1/1937.
  - Conselleria d'Economia. Nomenament del Director, 13/1/1937.
  - JCSE. Acta de legalització del Consell d'Empresa, 22/2/1937.
  - JCSE. Certificació de signatures del Director i dels demés representants legals d'Empresa Col·lectivitzada., 22/2/1937.
  - Negociat de Col·lectivitzacions. Certificació provisional de signatures del Director i dels demés representants legals d'Empresa Col·lectivitzada, 22/12/1937.
- Taller Confederal de Lampistes de Lleida:
  - Consell d'Empresa. Informe de la col·lectivització, 1/8/1937.
  - Consell d'Empresa. Relació de personal, 1/8/1937.
  - Negociat de Col·lectivitzacions. Acta de nomenament de Consell d'Empresa, 1/8/1937.

ANC1-1-T-6950. Secretaria de Relacions Exteriors. Correspondència amb els consolats d'Àustria, Bèlgica, Cuba, Xile, Argentina, França, Gran Bretanya i Suïssa, relativa a l'aplicació del Decret de col·lectivitzacions a les empreses amb capital estranger.

- Consell d'Economia. Establiment de normes per a la col·lectivització d'empreses amb capital estranger, 2/4/1937.
- Consolat General de França. Instància en protesta per l'establiment de normes per a la col·lectivització d'empreses amb capital estranger, 23/6/1937.
- Consolat General britànic. Instància en protesta per l'establiment de normes per a la col·lectivització d'empreses amb capital estranger, 28/6/1937.
- Consolat de Suïssa. Instància en protesta per l'establiment de normes per a la col·lectivització d'empreses amb capital estranger, 22/4/1937.

ANC1-1-T-7502. Expedient sobre conflictes de competències amb el Ministeri d'Hisenda i Economia.

- Expedient sobre empreses col·lectivitzades. Resistència a reconèixer-les per la Direcció General de Duanes.
  - Departament de Finances: protesta al Ministeri d'Hisenda i Economia. 5/4/1938.
  - Departament de proveïments. Informe sobre la situació de Catalunya en relació amb el comerç exterior. 17/2/1938.

ANC1-1-T-7508. Instància del Secretari del Comitè Regional de la CNT al president Companys, sol·licitant l'ampliació del termini per presentar sol·licituds de col·lectivitzacions industrials. 14/9/1937.

ANC1-1-T-7586. Opuscle de la Conselleria d'Economia per demostrar que Catalunya respecta els interessos estrangers després del decret de col·lectivització promulgat el 24 d'octubre de 1936.

ANC1-1-T-7868. Crònica diària de les activitats del president Companys: 18 d'agost de 1936.

ANC1-1-T-7957. Crònica diària de les activitats del president Companys: 24 de maig de 1937.

ANC1-151-N-39. 1ª Jornada de la Nova Economia.

- Cartell de la 1ª Jornada de la Nova Economia, desembre de 1936.

Fons Farga Lacambra, inventari 285

Arxivador 1. Carpeta 8.

- Comitè de Control i d'Incautació de la Farga Lacambra, *Carta d'incautació per abandonament*, 24 d'agost de 1936. Firmat pel delegat de la Generalitat, els membres del Comitè i de 160 firmes de tots els obrers i amb els Segells del Comitè Permanent d'Indústria de la Generalitat i de la CNT-AIT i la UGT.

Arxivador 1. Carpeta 9.

- *Expedient de Col·lectivització de la Farga Lacambra:*
  - *Document d): acta de constitució del Consell d'empresa i de nomenament del Director.* 8 de novembre de 1936.
    - JCSE, *diligència en que es dóna per suficientment tramitada la legalització de la col·lectivització.* 8 de desembre de 1936.
    - *Full 2: Inventari inicial a data d'1 de setembre de 1936*

- *Full 4: Annex 7, qüestionari que deurà presentar-se amb l'acta de col·lectivització.*
- *Full 5: Annex 3, proposta de nomenament de delegat interventor de la Generalitat.*
- *Document c): acta de modificació del Consell d'Empresa, 29 de gener de 1937.*
- *Document c): acta de modificació del Consell d'Empresa, 28 d'abril de 1937.*
- *Carta de dimissió. 29 de gener de 1938.*
- *Annex 13: certificació de signatures del Director i dels demés representants legals de l'empresa col·lectivitzada. 7 de juny de 1937.*

Arxivador 1. Carpeta 10.

- *Ministeri de Defensa Requisa de la fàbrica per part de la Subsecretaria d'Armament, acta provisional. 22 d'octubre de 1937.*
- *Ministeri de Defensa. Requisa de la fàbrica per part de la Subsecretaria d'Armament. 28 d'octubre de 1937.*

Arxivador 1. Carpeta 11.

- *Departament d'Economia, resolució. 16 de maig de 1938.*

Arxivador 1. Carpeta 12.

- *Ministeri de Defensa Nacional, requisa. 7 de gener de 1939.*

Arxivador 1. Carpeta 13.

- *Comisión de Incorporación Industrial y Mercantil: acta de reunión con miembros del Comité de Empresa de la casa Francisco Lacambra. 28 de gener de 1939.*

Arxivador 1. Carpeta 18.

- *Nomenament del Comitè de Control. 10 d'agost de 1936.*

Arxivador 1. Carpeta 19.

- *Acta de legalització de firmes en talons bancaris o qualsevol altre document en representació de l'empresa col·lectivitzada. 22 d'agost de 1936.*

Arxivador 1. Carpeta 20.

- *Indústries Lacambra Col·lectivitzades: reglament pel que haurà de regir-se tots els treballadors. 7 d'agost de 1937.*

Arxivador 1. Carpeta 21.

- *Subsecretaria d'Armament, regió catalana, relació de fàbriques i tallers requisats.*

Arxivador 1. Carpeta 23. *Actes de l'Assemblea General de Treballadors.*

- 5 d'agost de 1936.
- 29 de novembre de 1936.
- 5 d'agost de 1936.
- 11 d'abril de 1937.
- 25 d'abril de 1937.
- 7 d'agost de 1937.

Arxivador 2. Carpeta 24: *Actes del Consell d'Empresa.*

- 23 de juny de 1937.

Arxivador 2. Carpeta 29: *donacions de la Indústria Lacambra.*

- *A les milícies del front: arròs, vi i pastilles de sabó.* 19 de setembre de 1936.
- *Al Socors Roig Internacional, 500 pessetes.* 5 de gener de 1937.
- *A les oficines de Ràdio Barcelona, 5.000 pessetes.* 12 de març de 1937.
- Ajut mensual de 100 pessetes a JUT Infantil de rereguarda.

Arxivador 2. Carpeta 33: *donacions de la Indústria Lacambra.*

- *A les milícies antifeixistes.*
- *Per la compra d'armament per a l'exèrcit popular.*

Arxivador 2. Carpeta 34.

- *Donació de 42.000 pessetes a: Ajuda a Madrid, hospitals, refugiats i armament.* 23 de març de 1937.

Arxivador 2. Carpeta 36.

- *Arqueig de caixa.* 7 d'abril de 1937.

Arxivador 2. Carpeta 39

- *Arqueig de caixa.* 30 d'abril de 1938.

Arxivador 2. Carpeta 44.

- *Arqueig de caixa.* 18 de gener de 1939.

Arxivador 2. Carpeta 47.

- Document b) de l'expedient de col·lectivització: relació de personal.
- *Inventari efectuat el 22 de març de 1939.*

Arxivador 2. Carpeta 52.

- *Document a) de l'expedient de col·lectivitzacions.* 8 de novembre de 1936.

Arxivador 2. Carpeta 64.

- *Relació dels obrers de la fàbrica acusats pel franquisme de haver format part de la incautació de la fàbrica.* 10 abril 1939.

Arxivador 2. Carpeta 80.

- *Documento oficial de incorporación para el ejercicio de sus funciones de propietaria.* 2 de març 1939.

Arxivador 2. Carpeta 82.

- *Carta del director de la fàbrica "G" a l'alcalde de Voltregà.* 22 de gener de 1939.

Arxivador 2. Carpeta 83.

- *Carta del Comitè Antifeixista Masies de Voltregà a la fàbrica Lacambra.* 30 de juliol de 1936.

Arxivador 2. Carpeta 84.

- *Carta del comitè revolucionari de Torelló al la fàbrica Lacambra.* 4 d'agost de 1936.

Arxivador 2. Carpeta 86.

- *Carta del Sindicato de la Industria Siderometalúrgica de Barcelona a la casa Lacambra.* 21 d'abril de 1937.

Arxivador 3. Carpeta 92.

- *Carta de la propietària a la Justícia franquista,* sense data.

Arxivador 3. Carpeta 94.

- *Memòria esquemàtica de la marxa de la indústria des de l'1 d'octubre del 1936 al 25 de gener de 1939.* 1 de febrer de 1939.

Fons "Maquinista Terrestre i Marítima". Inventari 77

Arxivador 1. Carpeta 16.

- *Estatuts de la col·lectivització de la Maquinista Terrestre i Marítima.* 28 de juliol de 1937.

Arxivador 1. Carpeta 17.

- *Requisa dels tallers de la MTM per l'Estat.* 1 de maig de 1938.

Arxivador 1. Carpeta 18.

- *Acta de retorn de titularitat de l'MTM.* 23 de setembre 1939.

Arxivador 2. Carpeta 315.

- *Informe del Consell d'Empresa 31-12-1936.* 29 d'agost de 1937.

Arxivador 2. Carpeta 316.

- Informe del Consell d'Empresa 4-11-1937. 26 de setembre de 1938.

Arxivador 2. Carpeta 317.

- Informe del Consell d'Administració 1939. 1940.

11.6 Fons Familiar

Acció al portador núm. 27 de la sèrie A, de 500 pessetes, de l'empresa Val-Menéndez S. A., emesa el 29 de maig de 1918.

Acta de Col·lectivització de l'empresa Val Menéndez.

- Annex 13. *Certificació de signatures del Director i dels demás representants legals d'Empresa Col·lectivitzada*, 22 de març de 1937.
- Annex 13 bis. *Certificació de modificació de signatures compreses a la Certificació de data 22/3/1937*, 14 de maig de 1937.

Notaría de D. Tomás Caminal Casanovas, abogado y perito mercantil. *Acta de descolectivización de la compañía mercantil "Val-Menéndez, Sociedad Anónima", de esta plaza, levantada a instancia de su gerente Don José Menéndez Bosch, a treinta de agosto, 22 de setembre de 1939.*

Font oral de la meva àvia Mª Mercè Pablo Ibáñez.

11 ANNEX A

L'empresa Val-Menéndez S. A.

Com he dit a la presentació, la voluntat inicial era fer el treball entorn de la col·lectivització de la empresa Val-Menéndez S.A, que pertanyia al meu besavi patern. La poca documentació de la que disposàvem (tot i que era molt emblemàtica, incloent-hi l'acta original notarial de descol·lectivització) ens feu desistir de la idea, però la informació que vam acumular mereixia, al menys, destinar un apartat del treball, en forma d'annex, al cas d'aquesta empresa.

La societat anònima Val-Menéndez va ser constituïda a Barcelona el 29 de maig de 1918 per Marcos Menéndez Bartoloto (avi del meu avi, com a secretari) i Mariano de Val (com a president). L'empresa, que sortí a borsa amb un capital de 60.000 pessetes, es dedicava a la "*fabricación compra y venta de artículos de hojalata, hierro, zinc, cobre, latón y demás similares*", tal i com s'especifica a les primeres accions emeses per l'empresa, i disposava d'una fàbrica al

carrer Villarroel número 41 al barri de Sant Antoni, a l'Eixample de Barcelona. La fabrica, però, ja existia anteriorment, doncs sabem que una fabrica de "hojalateria" de Mariano de Val, almenys el 1915, funcionava precisament als carrer Villarreal 41 i 43. És d'imaginar que el 1918 l'empresa s'amplia amb l'entrada de Marcos Menéndez.

Molt abans de la Guerra Civil, l'empresa i la gerència de l'empresa havia passat al meu besavi, Josep Menéndez Bosch, fill de Marcos Menéndez, i la totalitat d'accions, a la família Menéndez, tot i que no sé en quin moment es produí aquest canvi. Josep Menéndez era militant d'Esquerra Republicana i molt amic

FIGURA 37 Vista actual de l'edifici on hi havia la fàbrica Val Menéndez

Vista actual del número 41 del carrer Villarroel on estava situada la fàbrica de Val-Menéndez. Als baixos hi havia el taller, i al principal, les oficines i l'habitatge del propietari.

Autor: Adrià Menéndez, 1 de gener de 2013

del dirigent d'ERC Martí Barrera, membre del Consell d'Economia i propietari d'una impremta propera a la fàbrica de Val- Menéndez. Segons explica la meua àvia Ma. Mercé Pablo Ibàñez, esposa de Marc Menéndez Llopart, fill de Josep Menéndez i que heretà l'empresa el 1948), a Villarroel 41, seu de la fàbrica, es reunia la cúpula d'ERC després dels Fets d'Octubre de 1934, moment en què Lluís Companys i la resta del govern havien estat empresonats i la Generalitat intervinguda per un militar. Amb això, l'activitat dels partits va quedar suspesa i les seves seus foren clausurades, per la qual cosa van haver de reunir-se en llocs clandestins.

L'empresa va ser col·lectivitzada el dia 2 de gener de 1937, segons explica l'Annex 5 de l'Acta de Col·lectivització¹¹⁵ per tractar-se d'una empresa que ocupava entre 50 i 100 treballadors (cas E de l'Ordre del 31 d'octubre de 1936). Segons l'acta, el nombre de treballadors era de 74 (segons la meua àvia, la majoria, dones). Aquell dia, els treballadors van reunir-se en Assemblea i, sota la Presidència d'un membre de la Junta de Control Sindical Econòmic, van sotmetre a votació la col·lectivització de l'empresa: 58 vots a favor i 15 en contra. Al ser els vots favorables superior a les tres quartes parts del número de treballadors de la fàbrica, aquesta fou col·lectivitzada (insisteixo en que la dada procedeix de l'acta de "descolectivització" esmentada). La nova denominació de l'empresa fou Val Menéndez S.A. Col·lectivitzada

FIGURA 38 Legalització de la col·lectivització per part de la Junta de Control Sindical Econòmic de Val Menéndez S.A.

1278 Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya. — Núm. 86. — Dissabte, 27 març 1937				
Empresa	Població	Delegat-Interventor	Noms i cognoms de les persones autoritzades per a signar documents bancaris i comercials i tots els altres que siguin necessaris per a la marca de l'empresa	Data de legalització
Val Menéndez, S. A., Col·lectivitzada	Barcelona	Domènec J. Blanch.	Urcelay i Ramon Tubella i Bras. Josep Menéndez i Busch, Director; Gabi Jurnet i Jané, Josep Casas i Bayod i Jacint Costa i Ribas.	22-3-37
A. Félix Nieto i Olmos, Successor de M. Colafan				22-3-37

Font: fragments de la pàgina 1278 del DOGC del 27 de març de 1937

La legalització d'aquesta es produí el 22 de març de 1937. Josep Menéndez va ser escollit com a director de l'empresa, fet paradoxal per tractar-se de l'antic gerent i propietari però alhora gens estrany, doncs van ser molts els cassos en què l'antic amo es feia càrrec de l'antiga empresa per ser la persona més indicada i experimentada per ocupar aquell càrrec. Aquest fet fa pensar que el meu besavi era un home apreciat entre els seus obrers, doncs per a que un antic propietari o gerent de l'empresa fos escollit dins el Consell d'Empresa, havia de

¹¹⁵ Transcrit de l'acta notarial de descolectivització de 22 de setembre de 1939, document original en poder de la família Menéndez. Fig. 40.

tenir el vot favorable del 80% de la plantilla¹¹⁶. El Consell d'Empresa el formen tres obrers: Gabí Jornet (que podia ser en *Gabino*, el cap d'oficina), Josep Casas i Jacint Costa¹¹⁷. Tanmateix, el meu besavi va haver-se de passar la majoria de la guerra, primer al sanatori del Brull, i després a Taradell, degut possiblement a alguna malaltia pulmonar. A Taradell es va allotjar a un local cedit per ERC. A causa de la seva malaltia no podia exercir la direcció de l'empresa. Aquesta és la interpretació que se m'acut per explicar l'existència d'un nou document de certificació de signatures del Director i dels demés representants legals de l'empresa, emès el 14 de maig de 1937, que substitueix l'esmentat anteriorment, emès el 22 de març de 1937. En aquest nou document¹¹⁸ signa com sots-director de l'empresa l'obrer Jacint Costa i Ribas, un dels membres del Consell d'Empresa¹¹⁹, però curiosament, la casella i espai de signatura del Director queden en blanc, com si es "reservés" el lloc al "patró" absent. En qualsevol cas, la col·lectivització es va fer efectiva quan es publicà al

Diari Oficial de la Generalitat del de 27 de març de 1937¹²⁰. El butlletí detallava el nou nom de l'empresa, la població, la data de col·lectivització (22.3.37), els noms del director i dels tres treballadors "autoritzats" del comitè (els que ja sabíem), així com el nom del delegat-interventor de la Generalitat. Aquesta responsabilitat va recaure en Domènech J. Blanch, i no descarto que fos en *Mingo*, cap de taller de la mateixa empresa (la Generalitat no podia cobrir totes les empreses i solia fer recaure el càrrec en treballadors de confiança).

Sobre el funcionament, producció i resultats de l'empresa durant la guerra no tinc cap informació, doncs no s'ha conservat cap altre document que els citats anteriorment, els quals no en donen cap pista. Al ser una empresa dedicada a la metal·lúrgia, hom pot pensar que la seva activitat es veié transformada o alterada pel transcurs de la guerra. L'empresa es dedicava a la fabricació d'articles de llauna d'ús domèstic com estris de cuina (coladors, embuts, ratlladors, motllos...), llaunes d'oli, fogonets, llànties i quinqués (aquests últims eren el producte estrella de l'empresa, els quals gaudien de certa popularitat¹²¹). Per tant, és possible que l'empresa produís articles per als soldats del front, com poden ser cantimplors, vaixel·la de llauna coberteria, tot i que només es tracta d'una especulació.

---

¹¹⁶ Vegeu Apartat 6.1, sobre el Consell d'Empresa.

¹¹⁷ Acta de Col·lectivització: Annex 13. Certificació de signatures del Director i dels demés representants legals d'Empresa Col·lectivitzada. 22 de març de 1937. Document original en poder de la família Menéndez. Vegeu figura 41.

¹¹⁸ Acta de Col·lectivització: Annex 13 bis. Certificació de modificació de signatures compreses a la Certificació de data 22/3/1937. 14 de maig de 1937. Document original en poder de la família Menéndez. Vegeu figura 42.

¹¹⁹ Vegeu Apartat 6.1, sobre el Director i el Subdirector.

¹²⁰ DOGC núm. 86 de 27 de març de 1937, pag. 1278. Vegeu fig. 38.

¹²¹ Vegeu figura 39.

Al finalitzar la guerra Josep Menéndez, després d'allotjar-se a Taradell, tornà caminant de Granollers a Barcelona, segons explica la meva àvia. Un cop a Barcelona sol·licità el retorn de la titularitat com a gerent de la fàbrica a la Comisión de Incorporación Industrial y Mercantil nº 2, el dia 1 de març de 1939, segons és després de l'acta notarial de descol·lectivització a la que abans he fet referència. Després d'uns tràmits que duraren uns quants mesos, el 7 de setembre de 1939 es publicà al Boletín Oficial de la Província de Barcelona l'acta d'incorporació i, al no haver-se rebut cap reclamació en el període de 15 dies establerts per llei, la titularitat tornà al meu besavi i l'empresa fou descol·lectivitzada. Així s'indicaren a l'acta de descol·lectivització les raons per les quals l'empresa havia de ser reincorporada:

FIGURA 39 Mostres de quinqués fabricats per l'empresa Val-Menéndez

Autor: Adrià Menéndez, 1 de gener de 2013.

- I. *Que cuando la dominación marxista y siguiendo el sistema de despojo entonces imperante, la sociedad referida "Val-Menéndez, Sociedad Anónima" dedicada al negocio de hojalatería, fue usurpada por la empresa denominada "Val Menéndez S.A., Colectivizada", al tenor del Decreto de Colectivizaciones dictado por el llamado Gobierno de la Generalidad a veinticuatro de Octubre de mil novecientos treinta y seis, según resulta del documento que me exhibe y debidamente traducido del catalán al castellano, dice así: [transcripció de l'Annex 5 de l'Acta de Col·lectivització]*
- II. *Que por efecto de la colectivización acreditada en el apartado que antecede, fueron traspasados a favor de la empresa usurpadora "Val Menéndez S.A., Colectivizada" los saldos activos de diversas cuentas corrientes comerciales y bancarias de la sociedad aquí representada "Val Menéndez S.A.", saldos que deben ser retraspasados a esta última, al tenor del Decreto del Gobierno Nacional del quince del próximo pasado Junio [...]*
- III. *Que la sociedad "Val Menéndez S.A." se ha provisto oportunamente de la correspondiente ficha de incorporación, según resulta de la que me exhibe, expedida a su favor por la Comisión de Incorporación Industrial y Mercantil número dos, a primero de marzo último [...]*

Després de la guerra l'empresa continuà amb la seva activitat i sembla que sense cap dificultat, i no tinc constància de que el meu besavi fos depurat o

repressaliat. Josep Menéndez va morir l'any 1948 i el meu avi, Marc Menéndez Llopart, s'encarregà de la seva gestió. A l'entorn de l'any 1968 l'empresa traslladà la fàbrica al barri de Sants (c/ Galileu), i poc després, a Sant Andreu (c/ Bartrina), però a causa de la crisi del petroli, l'empresa va ser liquidada vora l'any 1973.

FIGURA 40 Acta de Descol·lectivització

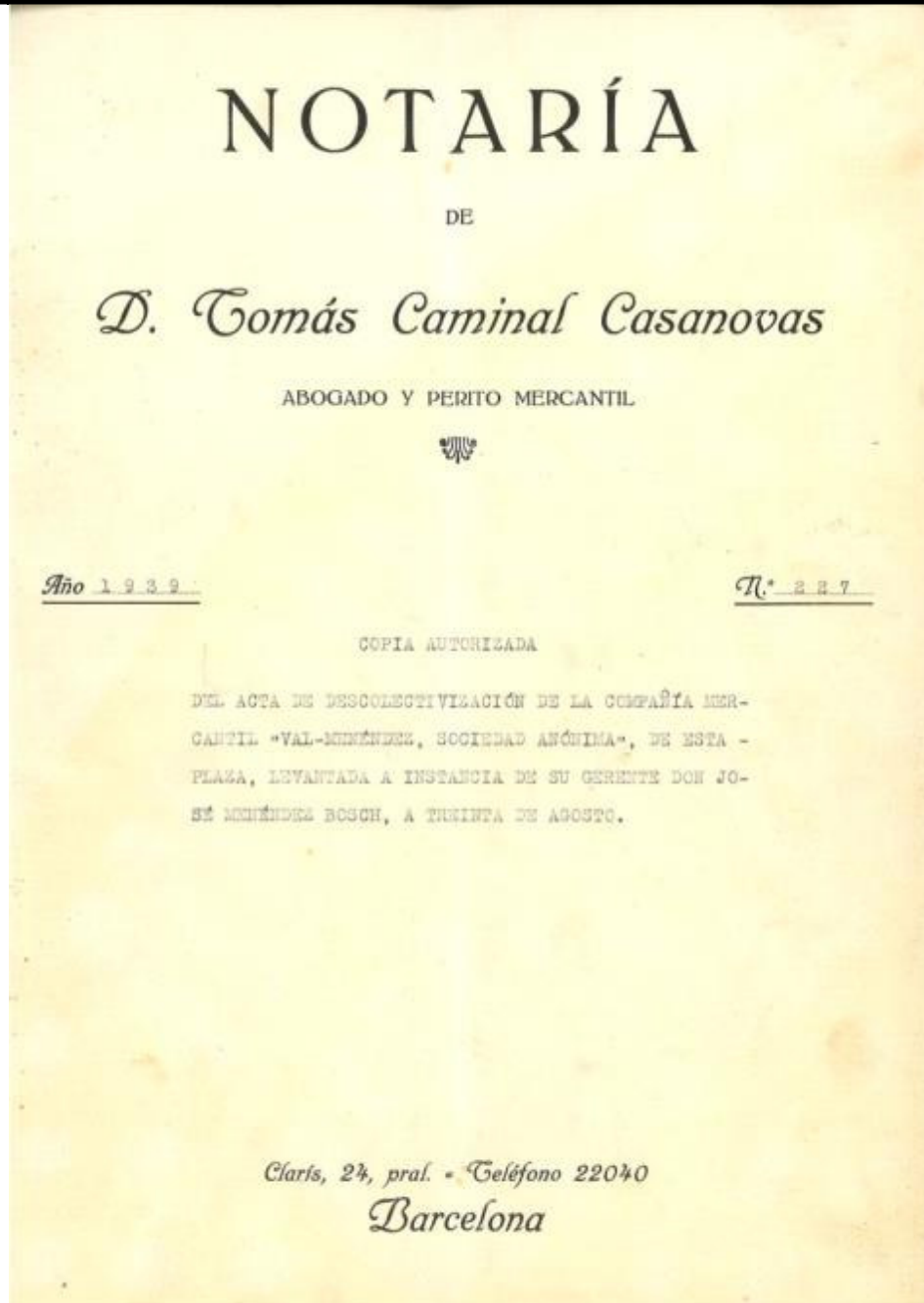

FIGURA 42 Acta de Col·lectivització. Annex 13 bis

COL·LECTIVITZACIONS
Anex 13 bis

Certificació
de modificació de les signatures compreses
a la Certificació de data 22.3.37

GENERALITAT DE CATALUNYA
CONSELLERIA D'ECONOMIA

JUNTA DEL CONTROL
SINDICAL ECONÒMIC

El sotasignat, Marti Eparbé i Gonzales
membre de la Junta del Control Sindical Econòmic, delegat
a l'efecte pel Conseller d'Economia,

CERTIFICO: Que en mèrits de l'Acta de legalització
suplementària de data 14 de Maig del 1937, que
obra a l'expedient de col·lectivització tramitat i en poder
d'aquesta Junta, corresponent a la Casa _____
Val Menendez Col·lectivitzada
dedicada a Fabricació d'articles de llauma
radiada a Barcelona
carrer Villarroel n.º 41
ha estat legitimada la personalitat del company _____
i del company _____
Jacint Costa i Ribas
Director, i Sots-Directors, respectivament, de l'esmentada
Casa i la dels companys _____

Signatures a que
hom fa referència
en el cos de la pre-
sent Certificació:
EL DIRECTOR,

ELS
SOTS-DIRECTORS,

Jacint Costa i Ribas

Els membres
Delegats del
Consell d'Empresa,

membres del Consell d'Empresa de la mateixa, la signatura
dels quals va estampada al marge de la present, sota dels
respectius noms i càrrecs, delegats a tots els efectes
que s'escaiguin per a ostentar la representació legal de
l'entitat col·lectivitzada d'acord amb el previst a l'ar-
ticle 16 del Decret de Col·lectivitzacions, de data 24
d'octubre del 1936; i que, per tant, tots els documents
bancaris i comercials o que representin moviment de cabals
de la referida Empresa i, en general, tots aquells que
exigeixin la signatura d'aquesta, deuran ésser firmats
per l'esmentat Director i dos qualsevol dels referits
membres delegats.

Barcelona 14 de Maig del 1937

PER LA JUNTA DEL CONTROL SINDICAL ECONOMIC
El membre delegat per la
Conselleria d'Economia

M. Eparbé

1937

ANNEX B

Decret de col·lectivitzacions i control obrer

Any IV. — Volum IV

Dimecres, 28 d'octubre del 1936

Núm. 302. — Pàg. 309

DIARI OFICIAL DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

DIRECCIÓ I ADMINISTRACIÓ : CASA D'ASSISTÈNCIA PRESIDENT MACIÀ : Montalegre, 5. — Telèfon 24770.
Subscripció : 40 pessetes semestre   Apatat de Correus 1163   Exemplar solt : 50 cèntims

SUMARI

Presidència

DECRET en virtut del qual és obert, a la Junta del Comerç Exterior de Catalunya, un crèdit extraordinari de 4.000.000 de pessetes or i un altre de 20.000.000 de pessetes, per a atendre les funcions que té encomanades. — Pàg. 370.

DECRET disposant que mentre duri l'absència del Conseller de Seguretat Interior s'encarregui del despatx dels assumptes d'aquell Departament, el Conseller Primer. — Pàg. 370.

Defensa

DECRET de militarització de les Milícies antifeixistes i del personal masculí, considerat com a mobilitzat, adscrit als Serveis Sanitaris, a les indústries de guerra i als serveis de resguarda. — Pàg. 370.

Finances

DECRET autoritzant l'Ajuntament de la Jonquera per continuar les obres de construcció de la nova Duana, autoritzades pel Govern de la República. — Pàgs. 370 i 371.

Cultura

DECRET autoritzant la Direcció de l'Escola Superior d'Agricultura perquè organitzi un curs preparatori d'ingrés a les Escoles Mitjanes d'Agricultura. — Pàg. 371.

DECRET autoritzant el Conseller de Cultura per prendre les mesures de precaució que calguin per a la salvaguarda de les obres custodiades als Museus d'Art de Catalunya. — Pàgina 371.

ORDRE disposant que fins el 10 de novembre pròxim sigui oberta la matrícula per a estudis de Batxillerat a tots els Instituts de Segon Ensenyament de Catalunya. — Pàg. 371.

ORDRE de mobilització de tot el personal del Departament de Cultura i dels organismes que en depenen. — Pàgines 371 i 372.

ORDRE disposant l'execució de les obres necessàries per a la instal·lació del

Museu Marítim de Catalunya a Les Drassanes de Barcelona. — Pàg. 372.

ORDRE incorporant a la Generalitat de Catalunya el personal del Museu Marítim. — Pàg. 372.

ORDRE creant l'Institut Català d'Educació Física i Esports. — Pàgs. 372 i 373.

ORDRE nomenant Delegat de la Generalitat de Catalunya a l'Escola d'Arts i Oficis Artístics i de Belles Arts, de Barcelona, el senyor Francesc Ferramon i Ducash, en substitució del senyor Francesc Gall i Febre. — Pàgina 373.

ORDRE nomenant als Professors Alfred Jaén i Jhabnez i Ramon Canals i Nadal, Director i Secretari, respectivament, de l'Escola de la Marina Mercant de la Mediterrània. — Pàg. 373.

ORDRE convocant un concurs entre Bibliotecaris de la Generalitat en exercici, per a la provisió d'una plaça de Director i altres d'Auxiliar vacants actualment. — Pàg. 373.

Economia

DECRET de col·lectivització de les empreses industrials i comercials. — Pàgines 373 a 376.

ORDRES dictant disposicions per al compliment del Decret del 31 d'agost d'enguany relatiu a l'aprofitament dels metalls preciosos que pugui contenir les cendres i altres residus. — Pàgines 376 i 377.

Serveis Públics

ORDRE creant la Delegació dels Serveis de Comunicacions, afecta a la Direcció General de Serveis Públics i nomenant Delegat el senyor Domènec Sillero i Gómez. — Pàg. 377.

Treball i Obres Públiques

ORDRE acceptant la dimissió del càrrec d'interventor que en representació del Departament de Treball exercia el senyor Josep Duran i Guàrdia a la Inspecció d'Emigració de Barcelona i nomenant el senyor Vicenç Penarroya i Trauer per a substituir-lo. — Pàg. 377.

ORDRE nomenant, amb caràcter interí, Inspector Auxiliar de Treball, amb destinació a Barcelona, el senyor Ferreró P. Espuny i Rovira. — Pàg. 377.

ORDRE nomenant, amb caràcter interí, Professora d'alemany a l'Escola d'Estudis Socials, la senyoreta Carlota Lange. — Pàg. 377.

ORDRE declarant inamovible el personal de Zeladors, Peons Cepalasses i Caminers i Auxiliars fixos o permanents, així com els operaris adscrits als serveis de Magistral i de Taller de la Direcció d'Obres Públiques de la Generalitat, que reuneixin les condicions que s'esmenten. — Pàgs. 377 i 378.

Agricultura

DECRET intervenint i posant sota el control directe d'aquest Departament, la producció i el comerç dels elements de reproducció vegetal i animal. — Pàg. 378.

Departament d'Economia

DELEGACIÓ D'INDÚSTRIA DE BARCELONA
CRIDA als patrons, gerents, apoderats o representacions patronals de les indústries que s'esmenten. — Pàgs. 378 i 379.

Departament de Treball i Obres Públiques

TREBALL

EDICTES de Jurats Mixtos de Catalunya. — Pàg. 379.

Secció d'Estadística de Lleida

MOVIMENT de la població durant el pròxim mes d'agost a les comarques lleidatanes. — Pàgs. 379 i 380.

Administració Municipal

EDICTES, EXTRACTES D'ACORDS, ETC., d'Ajuntaments de Catalunya. — Pàgines 381 i 382.

Administració de Justícia

EDICTES de Jutjats de Primera Instància i Instrucció de Catalunya. — Pàgines 383 i 384.

JUSTÍCIA MILITAR

REQUISITÓRIES de diversos Jutjats. — Pàg. 384.

Avençals de pagament previ
Pàgina 384.

fessional per a garantir les finalitats utilitàries i les directius generals que l'esport ha de seguir.

k) El Comissariat de l'Esport Català dictaminarà totes les subvencions i consignacions que per a educació física i esports puguis ésser concedides pels organismes oficials de Catalunya.

l) El Comissariat de l'Esport Català dirigirà, unificarà i controlarà l'Escoltisme de Catalunya. Així mateix controlarà tot moviment col·lectiu relacionat amb l'Educació Física.

Barcelona, 27 d'octubre del 1936.

F. D.,
El Sub-Secretari de Cultura,
JOSEP IRLA

ORDRE

Per tal com el senyor Francesc Galt i Fabra no pot exercir les funcions de Delegat de la Generalitat de Catalunya en l'Escola d'Arts i Oficis Artístics i de Belles Arts de Barcelona, pel qual càrrec fou nomenat el dia 25 d'agost d'enguany.

He resolt:

Es nomena: Delegat de la Generalitat de Catalunya en l'Escola d'Arts i Oficis Artístics i de Belles Arts de Barcelona el senyor Francesc Ferramon i Ducasà.

Barcelona, 27 d'octubre del 1936.

F. D.,
El Sub-Secretari de Cultura,
JOSEP IRLA

ORDRE

D'acord amb la proposta del Claustre de Professors de l'Escola de la Marina Mercant de la Mediterrània,

He resolt:

Són nomenats els Professors Alfred Jaén i Jiménes i Ramon Casals i Nadal, Director i Secretari, respectivament, de l'Escola de la Marina Mercant de la Mediterrània.

Barcelona, 27 d'octubre del 1936.

F. D.,
El Sub-Secretari de Cultura,
JOSEP IRLA

ORDRE

Vacants diverses places de Bibliotecària en Biblioteques Populares de la Generalitat, places que ja han estat tretes una vegada a concurs-oposició, urgeix llur provisió per tal de normalitzar el servei i assegurar llur funcionament.

Per aquests motius, doncs, a proposta de la Direcció Tècnica de Biblioteques Populares i de conformitat amb les nor-

mes de regulació aprovades per Ordre del 7 del corrent mes d'octubre,

He resolt:

Primer. — Es treu a concurs la Direcció de la Biblioteca Popular de Tortosa, amb l'haver anual de 3,700 ptes. i l'augment que per raó de nou mínim correspongui al personal que es trobi en les condicions prescrites en el Decret del 14 d'agost del 1936.

Segon. — Igualment són tretes a concurs les auxiliaries vacants a les Biblioteques Populares d'Ulldecona i Cervera i una de les dues de la Biblioteca Popular de Tarragona, amb l'haver anual de 3,250 ptes. i l'augment que per raó de nou mínim correspongui al personal que es trobi en les condicions prescrites en el Decret de 14 d'agost del 1936.

Tercer. — Únicament podran presentar-se al concurs les Bibliotecàries que actualment exerceixen en Biblioteques de la Generalitat.

Quart. — Les Bibliotecàries que, reunint les condicions exigides, vulguin prendre part en el concurs, hauran de sol·licitar-ho per instància adreçada a l'Honorable Senyor President de la Generalitat, acompanyant la relació justificada de llurs mèrits i títols professionals i una còpia simple de cada document.

Cinquè. — El termini de presentació de les instàncies acabarà el dia 5 de novembre, a les dotze del matí.

Sisè. — El concurs serà resolt, d'acord amb els mèrits de les candidates, per un Tribunal format pel Conseller de Cultura o persona en qui delegui com a President, el Cap del Servei de Biblioteques de la Generalitat, dos Professors de l'Escola de Bibliotecàries designats pel seu Director i un membre de la Ponència d'Arxius, Biblioteques i Museus de la Generalitat.

Setè. — Els havers corresponents seran entèsats amb càrrec al cap. 17, article 11, part. 736 del Pressupost vigent de la Generalitat, i

Vuitè. — Si quedessin algunes places sense adjudicar seran tretes a concurs-oposició lliure, d'acord amb el torn prescrit en l'art. 3.º de l'Ordre esmentada de 7 del corrent mes d'octubre.

Barcelona, 27 d'octubre del 1936.

F. D.,
El Sub-Secretari de Cultura,
JOSEP IRLA

ECONOMIA

DECRET

La criminal sublevació militar del 19 de juliol ha produït un trastorn extraordinari a l'economia del país. El Con-

sell de la Generalitat ha d'atendre a la reconstrucció dels estralls que ha causat a la indústria i al comerç de Catalunya la tracció dels que intentaven imposar al nostre país un règim de força. La reacció popular produïda per aquella sublevació ha estat d'una intensitat tal que ha provocat una profunda transformació econòmico-social, els fonaments de la qual s'estan posant a Catalunya. L'acumulació de riqueses en les mans d'un grup de persones cada vegada menor anava seguida de l'acumulació de misèria en la classe treballadora i pel fet que aquell grup per a salvar els seus privilegis no ha dubtat en provocar una guerra cruenta, la victòria del poble equivaldrà a la mort del capitalisme.

Cal ara, doncs, organitzar la producció, orientant-la en el sentit que l'únic beneficiari ha d'ésser la col·lectivitat, el treballador, al qual correspondrà la funció directiva del nou ordre social. S'imposa la supressió del concepte de la renda que no procedeixi del treball.

El principi de l'organització econòmico-social de la gran indústria ha d'ésser la producció col·lectivitzada.

La substitució de la propietat individual per la col·lectivitat fa concepre el Consell de la Generalitat, col·lectivitzant els béns de la gran empresa, és a dir, el capital, i deixant subsistir la propietat privada dels béns del consum i de la petita indústria.

L'esforç revolucionari de la classe treballadora aixecant-se amb les armes a la mà per a arribar al feixisme, planteja aquest canvi en l'estructura econòmica i social que fins fa poc s'ha vingut mantenint. Un dels problemes fonamentals que aquest canvi de situació planteja és el de l'organització del treball que articuli les fonts de riquesa i ordeni la seva distribució en concordància amb les necessitats socials.

Després del 19 de juliol la burgesia declaradament feixista deserta dels seus llocs. La majoria han fugit a l'estranger; una minoria ha desaparegut. Les empreses industrials afectades no podien restar sense direcció, i els treballadors es decidiren a intervenir-les i crearen Comitès Obrers de Control. El Consell de la Generalitat tingué de sancionar i procurar encarrilar el que espontàniament els obrers realitzaven a les Empreses.

Per la situació en què s'han trobat algunes d'elles, els treballadors, per a salvar llurs interessos, han hagut d'incantar-se'n, creant-se així la necessitat de la col·lectivització de les indústries. El Consell d'Economia, amantent als anhels de la classe treballadora i compilant un programa que per endavant s'havia assenyalat, ha de recollir les se-

ves palpacions i orientar el conjunt de la vida econòmica de Catalunya, d'acord amb la voluntat dels treballadors.

Però la col·lectivització de les Empreses significaria poca cosa si no s'ajudava al seu desenvolupament i creixença. A aquest efecte s'ha encarregat al Consell d'Economia l'estudi de les normes bàsiques per a anar a la constitució d'una Caixa de Crèdit Industrial i Comercial que proporcioni l'ajut financer a les empreses col·lectivitzades i per a agrupar la nostra indústria en grans concentracions, que assegurin un màxim de rendiment i que possibilitin les majors transaccions per al nostre comerç exterior. També s'estan realitzant els estudis necessaris per a la creació d'un organisme d'investigació i d'assessorament tècnic que pugui proporcionar a la indústria una major eficiència i progrés.

Ateses les consideracions precedents, i vist l'informe del Consell d'Economia, a proposta del Conseller d'Economia i d'acord amb el Consell,

Decreto :

Art. 1.º D'acord amb les normes que s'estableixen en el present Decret, les Empreses industrials i comercials de Catalunya es classifiquen en

a) *Empreses col·lectivitzades*, en les quals la responsabilitat de la direcció recau en els mateixos obrers que les integren, representats per un Consell d'Empresa, i

b) *Empreses privades*, en les quals la direcció és a càrrec del propietari o gerent, amb la col·laboració i fiscalització del Comitè Obrer de Control.

I

EMPRESES COL·LECTIVITZADES

Art. 2.º Seran obligatòriament col·lectivitzades totes les empreses industrials i comercials que el dia 30 de juny del 1936 ocupaven més de cent assalariats i també aquelles que, tot i ocupant una xifra inferior d'obrers, els patrons hagin estat declarats facciosos o hagin abandonat l'empresa. No obstant, les empreses de menys de cent obrers podran ésser col·lectivitzades si es posen d'acord la majoria dels treballadors i el propietari o propietaris. En les empreses de més de cinquanta obrers i menys de cent, es podrà fer també la col·lectivització sempre que ho acordin les tres-quarts parts dels treballadors.

El Consell d'Economia podrà accedir, també, a la col·lectivització d'aquelles altres indústries que per llur importància dintre de l'economia nacional o altres característiques convingui sostenir-se de l'acció de l'empresa privada.

Art. 3.º Als efectes de l'article precedent, la declaració d'element facciós

només podran fer-la els Tribunals Populars.

Art. 4.º Es considerarà element obrer, als efectes integrants del nombre total de treballadors que formen l'empresa, tot individu que figuri en la nòmina, qualsevol que sigui el seu concepte, tant si realitza un treball intel·lectual com manual.

Art. 5.º Passarà a l'Empresa col·lectivitzada tot l'Actiu i Passiu de l'anterior empresa.

Art. 6.º Als efectes de la col·lectivització, les empreses constituïdes per organitzacions autònomes de producció i venda, i aquelles altres que posseïxin diversos establiments i fàbriques, hauran de constituir formant una organització totalitària i només podran separar-se amb expressa autorització del Conseller d'Economia, previ informe del Consell d'Economia de Catalunya.

Art. 7.º Seran adaptats al servei de l'empresa col·lectivitzada els antics propietaris o gerents, els quals es destinaran al lloc on, per llurs aptituds de gestió o de tècnics, sigui més convenient llur col·laboració.

Art. 8.º En el moment de produir-se la col·lectivització no podrà ésser suprimit cap treballador de l'empresa, si bé podran ésser canviats de lloc, amb la mateixa categoria, si les circumstàncies ho exigeixen.

Art. 9.º En les empreses en què hi hagin interessos de sòhills estrangers, els Consells d'Empresa o els Comitès Obrers de Control, en cada cas, ho comunicaran a la Conselleria d'Economia, la qual convocarà tots els elements interessats o els seus representants per tractar de l'assumpte i resoldre el que correspongui per a la deguda salvaguarda d'aquells interessos.

II

DELS CONSELLS D'EMPRESA

Art. 10. La gestió directiva de les empreses col·lectivitzades anirà a càrrec d'un Consell d'Empresa nomenat pels treballadors en Assemblea general d'ells mateixos. L'Assemblea determinarà el nombre de treballadors que formaran el Consell d'Empresa que no podrà ésser inferior de cinc, ni superior a quinze, i en la seva constitució caldrà que figurin els diversos serveis: Producció, Administració, Serveis Tècnics i Intercomercial. Sempre que hi hagi lloc en el Consell d'Empresa estaran representades, proporcionalment, les diverses centrals sindicals a què pertanyin els treballadors.

La duració dels càrrecs serà de dos anys, renovant-se'n cada any la meitat. Els càrrecs del Consell d'Empresa són reelegibles.

Art. 11. Els Consells d'Empresa as-

sumiran les funcions i les responsabilitats dels antics Consells d'Administració en les Societats Anònimes i de les gerències.

Seràn responsables de llur gestió davant dels treballadors de la pròpia empresa i del respectiu Consell General d'Indústria.

Art. 12. Els Consells d'Empresa tindran en compte, en l'execució de llur començ, que el procés de producció s'adapti al pla general establert pel Consell General d'Indústria, coordinant els seus esforços amb els principis que regulen el desenvolupament de la branca a què pertanyin, considerada totalitàriament. Per a l'establiment del marge de benefici; fixació de les condicions generals de venda; obtenció de màtries primes, i en el que afecta les normes per a amortització de material, formació de capital circulant, fons de reserva i repartiment de beneficis, s'atendran, així mateix, a les disposicions de la Consella General d'Indústria.

En l'ordre social tindran cura de vetllar perquè es compleixin estrictament les normes establertes sobre aquesta matèria, suggerint aquelles altres que creguin adients. Prendran les mesures necessàries per a garantir la salut física i moral dels obrers; es consagrarà a una intensa tasca cultural i educativa, fomentant la creació de Círculs, Centres d'Esbarjo, d'esport i de lectura, etc.

Art. 13. Els Consells d'Empresa de les indústries apropiades abans de la publicació del present Decret i els de les que es col·lectivitzin posteriorment, trametran en el termini de quinze dies a la Secretaria General del Consell d'Economia l'acta de llur constitució, segons model que facilitarà a les oficines corresponents.

Art. 14. Per tal d'atendre d'una manera permanent la marxa de l'empresa el Consell d'aquesta nomenarà un Director, en el qual delegarà, totalment o parcialment, les funcions que incumben a l'esmentat Consell.

En les empreses que ocupin més de cinc-cents obrers, o bé que llur capital sigui superior a 1.000.000 de pessetes, o bé que elaborin o intervinguin materials relacionats amb la defensa nacional, el nomenament del Director haurà d'ésser aprovat pel Consell d'Economia.

Art. 15. A totes les empreses col·lectivitzades hi haurà obligatòriament un Interventor de la Generalitat que formarà part del Consell d'Empresa i serà nomenat pel Conseller d'Economia, d'acord amb els treballadors.

Art. 16. La representació legal de l'empresa l'exercirà el Director, acompanyant la seva signatura de la de dos membres del Consell d'Empresa elegits per aquest. Els nomenaments hauran

d'ésser comunicats a la Conselleria d'Economia, la qual els legitimarà davant dels Bancs i altres organismes.

Art. 17. Els Consells d'Empresa aixecaran acta de llurs reunions i trametran còpia certificada dels acords que adoptin als Consells generals de la Indústria respectiva. Quan aquests acords ho requereixin, intervindrà el Consell general d'Indústria en la forma que correspongui.

Art. 18. Els Consells tindran l'obligació d'escoltar les reclamacions o suggeriments que els formulin els obrers i consignaran en acta les manifestacions que els siguin fetes, per tal que aquestes arribin, si cal, a coneixement del Consell general d'Indústria.

Art. 19. Els Consells d'Empresa vindran obligats, al final de cada exercici, a donar compte de llur gestió a llurs treballadors, reunits en Assembla general.

Així mateix, els Consells d'Empresa hauran de lliurar còpia del Balanç i d'una Memòria semestral o anual al Consell general d'Indústria, Memòria que detallarà la situació del negoci o dels plans que projectin.

Art. 20. Els Consells d'Empresa podran ésser separats totalment o parcialment de llurs càrrecs pels treballadors reunits en Assembla general i pel Consell general de la Indústria respectiva, en cas de manifesta incompetència o de resistència a les normes dictades per aquest.

Quan la separació hagi estat acordada pel Consell general de la Indústria respectiva si els treballadors de l'empresa en Assembla general ho acorden, podran recórrer contra aquesta decisió al Conseller d'Economia, la resolució del qual, previ informe del Consell d'Economia, serà inapel·lable.

III

DELS COMITÈS DE CONTROL EN LES EMPRESES PRIVADES

Art. 21. En les indústries o comerços no collectivitzats, serà obligatòria la creació del Comitè Obrer de Control en el qual tindran representació tots els serveis — productors, tècnics i administratius — que formen l'Empresa. El nombre d'elements per a la composició del Comitè serà decidit lliurement pels treballadors i la representació de cada sindical haurà d'ésser proporcional al cens respectiu d'afiliats, dintre de l'empresa.

Art. 22. Serà missió dels Comitès de Control:

a) El control de les condicions de treball o sigui del compliment estricte de les condicions vigents quant a sous, horaris, assegurances socials, higiene i seguretat, etc., així com també de l'estricta disciplina en el treball. Tots els advertiments i notificacions que el ge-

rent de l'empresa hagi de fer al personal, seran adreçats per mitjà del Comitè.

b) El Control administratiu en el sentit de facilitar els ingressos i pagaments, tan en efectiu com per mitjà dels Bancs, procurant que responguin a necessitats del negoci, intervenint ensems totes les altres operacions de caire comercial.

c) Control de la producció, consistent en la col·laboració estreta amb el patró per tal de perfeccionar el procés de la producció. Els Comitès Obrers de Control procuraran mantenir les millors relacions possibles amb els elements tècnics per tal d'assegurar la bona marxa del treball.

Art. 23. Els patrons vindran obligats a presentar als Comitès Obrers de Control els Balanços i Memòries anuals que trametran, informades, al Consell General de la Indústria respectiva.

IV

DELS CONSELLS GENERALS D'INDÚSTRIA

Art. 24. Els Consells Generals d'Indústria estaran constituïts en la forma següent:

Quatre representants dels Consells d'Empresa, elegits en la forma que oportunament es dirà.

Vuit representants de les diverses centrals sindicals, en nombre proporcional als afiliats a cada una d'elles. La proporcionalitat dels representants sindicals serà fixada pel procediment que aquestes estableixin de comú acord.

Quatre tècnics nomenats pel Consell d'Economia.

Aquests Consells estaran presidits pel Vocal respectiu del Consell d'Economia de Catalunya.

Art. 25. Els Consells Generals d'Indústria formularan els plans de treball de la respectiva indústria amb caràcter general, orientant els Consells d'Empresa en llurs funcions, i, a més, tindran cura de: Regular la producció total de la indústria; unificar els preus de cost en allò que sigui possible, per tal d'evitar la competència; estudiar les necessitats generals de la indústria; estudiar les necessitats del consum dels seus productes; examinar les possibilitats dels mercats peninsulars i estrangers; observar, així mateix, la marxa global de la indústria i fixar en cada cas els límits i el ritme de la producció per a cada mena d'article; proposar la supressió de fàbriques o llur augment, segons les necessitats de la indústria i del consum, o bé la fusió de determinades fàbriques; proposar la reforma de determinats mètodes de treball, de crèdit i de circulació de productes; suggerir modificacions en els aranzels i en els tractats comercials;

organitzar Centrals de venda i d'adquisició d'Utilatge i de Matèries Primaries; gestionar determinats afers amb les indústries d'altres llocs de la península o de l'estranger; gestionar facilitats bancàries i creditícies; organitzar mancomunadament laboratoris d'assaigs tècnics; formular estadístiques de producció i consum; tendir a la substitució de les matèries de procedència estrangera per altres de nacionals. A més, els Consells Generals d'Indústria podran estudiar i adoptar les mesures que creguin necessàries i d'interès per al millor desenvolupament de la tasca que els està confiada.

Art. 26. Els acords que adoptin els Consells generals d'Indústria seran executius, tindran força d'obligar i cap Consell d'Empresa ni cap empresa privada no podran defugir llur compliment sota cap pretext que no sigui plenament justificat. Únicament es podrà recórrer contra ells davant del Conseller d'Economia, la resolució del qual, previ informe del Consell d'Economia, serà inapel·lable.

Art. 27. Els Consells generals d'Indústria mantindran contacte constant amb el Consell d'Economia de Catalunya, a les normes del qual s'ajustaran en tot moment, i entre ells quan se'ls plantejgin afers que requereixin una acció mancomunada.

Art. 28. Els Consells generals d'Indústria hauran de trametre al Consell d'Economia de Catalunya, dintre dels períodes que per a cada cas s'estableixin, un document circumstancial on s'analitzi i es mostri la marxa global de la indústria respectiva i proposant plans d'actuació.

V

DE LES AGRUPACIONS D'INDÚSTRIES

Art. 29. A fi i efecte de promoure la constitució i organització dels Consells generals d'Indústria, el Consell d'Economia formularà, dintre dels quinze dies següents a la promulgació del present Decret, una proposta que comprngui la classificació de les diferents indústries i llur agrupament, degudament estructurat, d'acord amb la respectiva especialitat i coordinació de les seccions en què cada una d'elles es divideixi.

Art. 30. Es tindrà en compte per a l'esmentada agrupació, la mètrica prima, la totalitat de les operacions industrials fins arribar a la venda o compensació comercial del producte, la unitat tècnica i en allò que sigui possible la de gestió comercial, procurant la concentració integral a fi de suprimir interferències perturbadores.

Art. 31. Al mateix temps que la classificació per a les concentracions in-

dustrial, proposarà el Consell d'Economia la reglamentació per la qual haurà de regir-se la constitució i funcionament d'aquelles.

VI

OBLIGACIONS INDUSTRIALS

Art. 32. En tota la collectivització o socialització d'una empresa, tant si es tracta d'interessos nacionals com estrangers, qualsevulla que sigui la seva importància, s'establirà un inventari-balanc de situació deduint de la comptabilitat, degudament comprovada, de l'empresa, acompanyat de la relació detallada i valorada dels béns mobles i immobles de tota mena que pertanyin a aquella.

Art. 33. Els inventaris establerts d'acord amb allò que és expressat en l'article precedent, seran revisats per una comissió constituïda per sis membres tècnics i comptables designats pel Consell d'Economia, sota la presidència del ponent a qui afecti la respectiva especialitat empresarial, la qual comissió els informarà i sotmetrà a l'aprovació del Consell.

Art. 34. El Consell d'Economia de Catalunya, estudiant l'informe esmentat, podrà disposar, en el cas de creure-ho procedent, una segona revisió, dictaminant en definitiva i sotmetent l'acord al Conseller d'Economia de la Generalitat, contra la resolució del qual no hi cabrà recurs de cap mena.

Art. 35. Establert l'actiu social inventariat i deduint el passiu, cas d'ésser positiva la resta resultant, quedarà registrada a la Conselleria d'Economia de la Generalitat als efectes de concreció dels usufructuaris i compensació social que procedeixi.

Art. 36. Als fins d'aquella compensació es desglossarà el que representi aportació o participació estrangera, la pertanyent a Institucions populars d'estalvi i préstec, així com als establiments de crèdit, i la corresponent a particulars o altres empreses nacionals, per a la qual cosa es publicaran en cada cas per la Conselleria d'Economia els corresponents anuncis, ben entès, que tota participació haurà de referir-se a la data anterior al 25 de juliol pròxim passat.

Art. 37. La compensació social que correspon al primer cas esmentat en l'article precedent serà íntegrament reconeguda per la Generalitat. El seu valor serà estimat en moneda nacional.

Art. 38. La compensació corresponent al segon cas de l'art. 36 queda supeditada a ulteriors determinacions, essent-ne reconegut el volum.

Art. 39. Per a aquelles petites indústries i comerços que hagin estat ja objecte de collectivització o la publicació d'aquest Decret, el Consell d'Eco-

nomia estudiarà i proposarà una justa compensació social.

A aquest efecte, queda obert en el Consell d'Economia un període d'informació que finirà el dia 30 de novembre pròxim per tal que els interessats puguin presentar llurs peticions.

Barcelona, 24 d'octubre del 1936.

El Conseller Primer,
JOSEP TARRADellas

El Conseller d'Economia,
JOAN P. FABREGAS

ORDRE

Atès que la Delegació d'Indústria de Barcelona, autoritzada per Ordre d'aquest Departament, del 7 del mes corrent, per a efectuar la recollida de cendres i altres objectes en els quals hom suposi l'existència de metalls preciosos, a què fa referència el Decret del 31 d'agost d'enguany, ha demanat aclariment respecte a l'extensió amb què l'esmentada recollida s'ha d'efectuar i fins on ha d'arribar el seu control en el tractament de les esmentades matèries pel concessionari Antoni Casas i Serra, als efectes de les percepcions que a favor d'aquest últim assenya la l'art. 5.º del referit Decret;

Atès que si bé el primer paràgraf de l'art. 2.º del mateix Decret diu que la recollida de les referides matèries es farà sota la direcció d'un tècnic aportat pel senyor Casas, és evident que es refereix a l'operació d'escollir les matèries a recollir, i de cap manera a les operacions de desmenrament, enfaradat i transport de les cendres, terres o residus, que l'art. 4.º del mateix Decret diu que anirà a càrrec de la Generalitat;

Atès que l'art. 6.º del susdit Decret del 31 d'agost del 1936, diu que el Conseller d'Economia dictarà les disposicions complementàries per al seu compliment,

He resolt:

Primer. — Com a aclariment a l'article 2.º del Decret del 31 d'agost del 1936, s'entendrà que totes les operacions de recollida, enfaradat i transport de les matèries que, per contenir metalls preciosos en proporció aprofitable, hauran estat escollides, previ anàlisi, per un tècnic de la casa Antoni Casas i Serra i un de la Secció de Metalls Preciosos de la Delegació d'Indústria de Barcelona, es realitzaran per aquest últim Centre, d'acord amb l'Ordre d'aquest Departament del 7 del mes corrent.

Segon. — La trisa de matèries a què fa referència el paràgraf anterior es limitarà a les cendres, terres, detritus o residus d'objectes destruïts, no podent en cap cas la Delegació d'Indústria ni el Concessionari, efectuar ni ordenar la

destrucció d'objectes dels quals es sospita que, malgrat la destrucció parcial que hagin pogut sofrir, conservin algun valor artístic o arqueològic, en el qual cas el tècnic representant de la Delegació d'Indústria impedirà la seva recollida i els deixarà, sota rebu, en dipòsit de l'autoritat local, trametent-ne nota segaldament a aquesta Conselleria que disposarà respecte d'ells el que estimi convenient.

Quart. — Quedaran també exceptuats de l'esmentada recollida, encara que hagin estat deformats, trencats o cremats, les joies o objectes de metall precios, respecte dels quals el tècnic o representant de la Delegació d'Indústria procedirà en la forma indicada a l'apartat anterior.

Cinquè. — Totes les operacions de tractament de les esmentades matèries, un cop transportades al Laboratori del Concessionari Antoni Casas, així com també la fosa i formació de riella del metall precios recuperat, seran presenciades i controlades pels tècnics, especialment autoritzats per l'Enginyer Delegat d'Indústria.

Als efectes d'aquest Control, en efectuar-se la recollida, cada sac de residus portarà, a més del proclite, una etiqueta on constaran: una línia corresponent a l'encarregat de recollida, la seva contrasenya, un número d'ordre i el pes de les matèries. En arribar els sacs al Laboratori del Concessionari i procedir-se a la reducció dels residus en cendres i a anàlisi, previst a l'art. 2.º del Decret de referència, s'iniciarà una fitxa de la porció de matèries que es comença a manipular; fitxa que s'encapçalà amb les dades que constin en les etiquetes dels sacs corresponents, i amb el percentatge de metall que haurà donat l'anàlisi de la seva mostra mitja. Aquesta fitxa acompanyarà els residus en totes les operacions successives fins a l'obtenció dels riells, i al final de cada operació serà conformada pel senyor Casas i pel funcionari que efectuarà el control. Aquest últim portarà demés un diari d'operacions per a cada partida de residus tractats, fent constar les dades de les corresponents fitxes i els resultats que es vagin obtenint; el qual diari serà també conformat pel senyor Casas.

Barcelona, 24 d'octubre del 1936.

El Conseller d'Economia,
JOAN P. FABREGAS

ORDRE

Atès que l'art. 6.º del Decret del 31 d'agost del 1936 autoritza aquesta Conselleria per dictar les disposicions necessàries al seu compliment,

ANNEX C

Estatuts tipus per a l'establiment d'agrupaments industrials

Any V. — Volum I

Divendres, 5 de febrer del 1937

Núm. 86. — Pàg. 585

DIARI OFICIAL

DE LA

GENERALITAT DE CATALUNYA

DIRECCIO I ADMINISTRACIO : CASA D'ASSISTENCIA PRESIDENT MACIÀ : Montalegre, 5. — Telèfon 24770.
Subscripció: 40 pessetes semestre   Apartat de Correus 1163   Exemplar solt: 50 cèntims

SUMARI

Finances

DECRET atorgant a l'Ajuntament de Ter-

i venda d'aparells ortopèdics i similars amb l'objecte que hagués ésser ateses les necessitats dels mutilats de

Economia

DECRET en virtut del qual els agrupaments o concentracions d'empreses d'un mateix ram, establerts d'acord amb els arts. 2.º, 29, 30 i 31 del Decret del 24 d'octubre del 1936, hauran d'adaptar llur organització als Estatuts tipus que són publicats. — Pàgines 588 a 591.

Aïçament, la relativa freqüència amb què és sol·licitat l'acord del Consell d'Economia per a procedir a la collectivització totalitària de branques determinades de la producció i el canvi, amb l'objecte de constituir nous agrupaments industrials, accentuava la conveniència d'establir amb urgència l'esmentada reglamentació.

En conseqüència, prèvia deliberació del Consell d'Economia de Catalunya, a propòsit del Conseller d'Economia, i d'acord amb el Consell Executiu,

Decreto:

Article únic. Els agrupaments o concentracions d'empreses d'un mateix ram, establerts d'acord amb els arts. 2.º, 3.º, 39.º i 41.º del Decret del 24 d'octubre del 1936, hauran d'adaptar llur organització als Estatuts tipus que són publicats amb a anex al present Decret.

Barcelona, 30 de gener del 1937.
El Conseller Primer,
JOSEF TARRADELLAS
El Conseller d'Economia,
DÍASC A. SANTELLAN

Anex a què fa referència el procedent Decret:

ESTATUTS TIPUS, PER A ESTABLIR ELS DILLS AGRUPAMENTS O CONCENTRACIONS D'EMPRESES D'UN MATEIX RAM, DE CONFORMITAT AMB EL DECRET DEL 24 D'OCTUBRE DEL 1936 I L'ORDRE D'AGUPAMENT O CONCENTRACIONS, DEL 28 DE NOVEMBRE DEL 1936

I. Objecte

Art. 1.º D'acord amb el cap. v del Decret de Collectivitzacions del 24 d'octubre del 1936 i de l'Ordre de Concentració d'Empreses del 28 de novembre del 1936, es constitueix l'empresa «Agrupament» a la qual tindrà per finalitat l'agrupament i explotació de totes les empreses del ram de.....

Art. 2.º Constitueixen la base d'aquest agrupament les empreses següents:

Art. 5.º L'Agrupament..... es fa càrrec de l'actiu i passiu de les empreses relacionades en l'art. anterior, i es farà així mateix de l'actiu i passiu de les empreses del ram que s'hi puguin agregar d'acordament.

Art. 6.º Es liquidaran els actius i els passius de les empreses i la diferència entre les diverses partides constituirà el capital social de l'Agrupament.

Art. 7.º La valorització del capital social que representa cada una de les empreses agrupades serà efectuada d'acord amb el que disposa l'apartat sisè del Decret del 24 d'octubre del 1936 sobre collectivitzacions.

Art. 8.º A més de la finalitat especial establida en l'art. 1.º, serà missió de l'A-

grupament cercar el millor desenvolupament de la indústria.....

....., procurar reduir les despeses generals, el millor aprofitament de la maquinària i utilitatge, locals, etc. A tal objecte podrà concentrar en un sol local la maquinària, oficines, magatzem i botigues de totes o de part de les empreses que s'agrupen.

En el cas d'afectar alguna de les concentracions de què parla el paràgraf anterior, s'haurà de conservar tot el personal que s'utilitzava antigament. Sols podrà prescindir-se de part d'aquest personal, amb la conformitat del Consell General de la Indústria del Ram, després d'escoltar les organitzacions sindicals a què pertanyen els treballadors.

Art. 6.º Les despeses eventuales ocasionades per la constitució, concentració de maquinària, oficines, etc., seran comptabilitzades en un compte de despeses d'instal·lació i s'amortitzaran al final del primer exercici o entre diverses exercicis, segons acordi el Consell d'empresa i aprovi l'Assemblea. «L'Agrupament.....» portarà la seva comptabilitat general, subjectant-se a les normes que fixi prèviament el Consell General de la Indústria del Ram.

Art. 7.º L'..... té personalitat i capacitat jurídica per a exercir tots aquells actes, contractes i accions que siguin necessaris o convenients per al compliment de les finalitats que li incumbeixen; en conseqüència, pot contractar, obligar-se, contracte crèdits i préstecs, realitzar tota classe d'actes mercantils i exercir les accions que tinguin per finalitat exclusiva l'estricta compliment de la seva missió, sempre dintre de les garanties i formalitats que estableixen en el present Estatut i les altres disposicions vigents.

II. Consell d'empresa

Art. 8.º «L'Agrupament.....» serà regit i administrat per un Consell d'empresa integrat per:

- ..... representants dels treballadors de la producció.
- ..... representants dels treballadors de l'administració.
- ..... representants dels treballadors tècnics.

..... representants dels treballadors de l'intercanvi i un interventor de la Generalitat nomenat pel Conseller d'Economia, d'acord amb els treballadors.

Art. 9.º Els representants obrers seran elegits en Assemblea general de tots els treballadors dels diversos establiments (fàbriques, magatzems, botigues, etc.) que constitueixen l'Agrupament, i en llur conjunt seran representades proporcionalment les organitzacions sindicals a què pertanyin.

Art. 10.º Si en l'Agrupament hi ha dependències en diverses localitats l'Assemblea general es reunirà a....., i establirà el Consell d'empresa a.....

Art. 11.º Els treballadors de les dependències establertes en cada punt fora de..... elegiran fins a deu Delegats per a assistir a l'Assemblea general, i cada Delegat hi tindrà tants vots com obrers representi.

Els Delegats a les Assemblees generals seran nomenats per a una sola Assemblea i escolllits proporcionalment en-

tre membres de les organitzacions sindicals a què pertanyin els obrers de la dependència.

Art. 12.º La durada dels càrrecs del Consell d'empresa serà de dos anys; cada any serà renovada la meitat dels elements que el formen. El primer any es determinarà per sortida els que hagin de cessar. La cessació es farà fins on sigui possible, proporcionalment dintre de cada grup de representants. Aquests càrrecs són reelegibles.

Art. 13.º El Consell d'Empresa elegirà entre els seus membres un Secretari, el qual estarà encarregat d'actuar acta de totes les reunions del Consell d'Empresa i de les Assemblees generals.

D'aquestes actes se n'enviarà còpia certificada al Consell General d'Indústria de.....

Art. 14.º El Consell d'Empresa podrà delegar algunes de les seves funcions en el Secretari.

Art. 15.º Correspon al Consell d'Empresa la direcció i administració de l'Agrupament, i en l'exercici d'aquesta comesa s'emmotllarà al que disposa l'art. 13 del Decret de Collectivitzacions.

D'una manera especial correspon al Consell d'empresa:

- a) La representació de l'Agrupament en judici i fora d'ell, per a la qual cosa podrà conferir poders.
- b) Nomenar i separar el Director i els Sots-directors. Determinar-ne les obligacions, facultats i retribucions.
- c) Nomenar i destituir els tres Consellers delegats que juntament amb el Director formaran el Comitè permanent.
- d) Nomenar i separar el personal de totes les categories i fixar-ne els deures i retribucions.
- e) Interpretar tots els dubtes que es presentin en l'aplicació d'aquest Estatut, respecte al qual, prèvia conformitat de l'Assemblea general, podrà proposar a la Conselleria d'Economia les modificacions que cregui convenientes.
- f) Establir, atenint-se a les normes que li assenyali el Consell General d'Indústria corresponent, el programa de producció i distribució.
- g) Nomenar i reparar els representants, agents i delegats, segons reclami l'interès comercial de l'empresa.
- h) Nomenar i separar els Directors delegats de cada una de les unitats de l'Agrupament. Determinar llurs atribucions, deures i retribucions.

Art. 16.º El Consell d'Empresa serà responsable de la seva gestió davant del Consell General d'Indústria..... i davant de l'Assemblea general dels treballadors.

Art. 17.º El Consell d'Empresa es reunirà, almenys, una vegada cada quinze dies i sempre que ho sol·liciti un terç dels seus components o bé ho cregui convenient el Comitè Permanent o dos dels seus membres.

Art. 18.º El Consell d'Empresa podrà ésser destituït totalment o parcialment pels treballadors reunits en Assemblea general o pel Consell General d'Indústria del Ram, en el cas de manifesta incompetència o de resistència a les normes dictades per la una o l'altre.

Quan la separació hagi estat acordada pel Consell General d'Indústria del ram, si els treballadors de l'Empresa ho acorden, es podrà recórrer contra aquesta decisió al Conseller d'Economia, la res-

lació del qual, previ informe del Consell d'Economia de Catalunya, serà inapel·lable.

Art. 19. En cas de destitució d'un o més membres del Consell d'Empresa, si la destitució s'ha fet d'acord amb els treballadors reunits en Assemblea general, aquesta mateixa Assemblea elegirà el substitut o substituïts per a les places que quedin vacants. Si la destitució ha estat decidida pel Consell General de la Indústria del ram, i els cessants representen una quarta part o més de la totalitat dels membres que formen el Consell d'Empresa, es convocarà Assemblea general per a elegir els substituïts. Si les vacants són menys de la quarta part de les places del Consell d'Empresa, podrà esperar-se a cobrir les vacants en la pròxima Assemblea general ordinària.

Els Vocals del Consell d'Empresa elegits com a substituïts cessaran en llur càrrec, en la data en què havia de cessar el Vocal Conseller substituït.

III. — Del Comitè Permanent

Art. 20. El Director i els tres Consellers-delegats a què es refereix l'apartat c de l'art. 14, formaran el Comitè Permanent. Aquest Comitè es reunirà sempre que ho cregui convenient, i com a mínim dues vegades per setmana.

Art. 21. El Comitè Permanent ostentarà i exercirà en l'amplitud amb què li siguin delegades pel Consell d'Empresa, la representació, la direcció i l'administració de l'Agrupament.

D'una manera especial, s'entén que té delegades pel Consell d'Empresa i dintre els límits i les normes que aquest li pugui assignar, les funcions següents:

a) Organitzar, reglamentar, dirigir i inspeccionar les oficines i el funcionament de tots els serveis.

b) Complir i far complir els acords de les assemblees generals, quan s'escaigui, i els del Consell d'Empresa.

c) Acordar els contractes de compra i venda de primeres matèries, productes elaborats o maquinària, i les condicions en què hagin de concretar-se dintre els límits que estableixi el Consell d'Empresa.

d) Informar el Consell d'Empresa de les operacions realitzades i en curs, i de l'estat i situació de l'Agrupament i preparar en temps oportú els comptes de l'exercici i la memòria corresponent.

e) Proposar al Consell d'Empresa les normes d'organització comercial i de comptabilitat que hagi d'adoptar l'empresa.

f) Proposar al Consell d'Empresa el nomenament del personal i la seva retribució, així com les normes de selecció que assegurin les condicions de capacitat i aptitud que hauran de reunir els treballadors.

Art. 22. Tots els documents que signifiquin disposició o mobilització de capitals hauran d'ésser necessàriament signats pel Director o un Sots-director, i dos dels altres membres del Comitè Permanent.

IV. — El Director i el Sots-Director

Art. 23. D'acord amb l'art. 15, apartat b el Consell d'Empresa nomenarà un Director. Aquest càrrec serà de duració indefinida i sols es considerarà destituït quan ho acordi expressament el Consell d'Empresa.

Art. 24. El Director realitzarà les funcions de Gerència i gestió de l'Agrupament per delegació del Consell d'Empresa, el qual les podrà ampliar, modificar o limitar en tot moment; n'exercirà l'administració normal i permanent i tindrà l'ús de la signatura social en la forma següent:

a) En les operacions que signifiquin operació o mobilització de capitals tal com precisa l'art. 22.

b) Junt amb el Conseller-delegat en els altres casos.

Art. 25. Són també atribucions i deures del Director:

a) Dirigir, organitzar i inspeccionar els serveis de l'Agrupament.

b) Donar possessió dels càrrecs al personal.

c) Proposar al Comitè Permanent la imposició de sancions a què es facin creditors els treballadors de l'Empresa.

Art. 26. El Sots-director substituirà el Director en casos d'absència i impossibilitat.

V. De l'Interventor de la Generalitat

Art. 27. Rentent l'Interventor de la Generalitat un agregat al Consell d'Empresa, aquest càrrec serà incompatible amb qualsevol altre càrrec de l'Agrupament.

Podrà ésser escollit entre el personal de l'Agrupament o fora d'aquest.

Art. 28. Les atribucions dels Interventors seran les següents:

Vetllar pel compliment estricte del Decret de Collectivitzacions i les altres disposicions complementàries, així com de les que emanin dels Consells Generals d'Indústria, servint d'enllaç entre l'empresa collectivitzada i els organismes oficials i arribant, si el cas es presenta, a exercir el dret de veto a determinats acords contraris a les esmentades disposicions que poguessin prendre els Consells d'Empresa; intervenir la comptabilitat de l'empresa, controlar l'assessorament tècnic per a resoldre els problemes de la indústria; donar compte cada mes i per escrit al Consell General d'Indústria corresponent i, mentre aquests Consells no estiguin constituïts, al Consell d'Economia de Catalunya, de la marxa de l'Empresa.

L'Interventor-delegat, per al millor compliment de la missió que té assignada, tindrà el dret d'assistir, amb veu, però sense vot, a totes les reunions que celebri el Comitè Permanent.

Art. 29. En el cas que l'Interventor exercixi el dret de veto de què es parla en l'article anterior, i per tal d'evitar abusos de poder, els Consells d'Empresa podran recórrer, en el termini de vuit dies, davant del Consell General de la Indústria respectiva, el qual, escoltades les dues parts, resoldrà en definitiva. Si passats trenta dies, el Consell General d'Indústria no ha comunicat cap resolució, l'acord del Consell d'Empresa serà lerm.

Mentre no funcionin els Consells Generals d'Indústria, els Consells d'Empresa podran exercir aquests recursos davant del Consell d'Economia, al qual, previ informe del Consell d'Economia, resoldrà en definitiva.

Art. 30. El Consell d'Empresa nomenarà, d'acord amb el Conseller d'Economia, la remuneració de l'Interventor de la Generalitat, la qual anirà sempre a càrrec de l'empresa.

VI. De les unitats que formen l'Agrupament i de llur règim

Art. 31. Es considerarà una unitat dintre l'Agrupament, cada una de les empreses que entren a formar-ne part, mentre el Consell d'Empresa no les connecti amb altres unitats.

Art. 32. Aquestes unitats es regiran per un Comitè delegat format per: Un Director-delegat nomenat pel Consell d'Empresa, d'acord amb els treballadors de la unitat.

Dos Consellers elegits en Assemblea general dels treballadors de la unitat.

Aquestes càrrecs seran reelegibles i llur durada serà de dos anys i se'n renovarà un cada any. El primer any es determinarà per sortejos el que hagi de cessar.

El Comitè delegat es reunirà sempre que ho cregui convenient i, com a mínim, dues vegades per setmana.

A més de les funcions que li pugui delegar el Consell d'Empresa, correspon al Comitè delegat:

a) Vetllar pel compliment dels acords del Consell d'Empresa.

b) Organitzar i reglamentar les oficines i el funcionament de tots els serveis de la unitat, d'acord amb la norma que els doni el Comitè Permanent.

c) Proposar al Consell d'Empresa el nomenament del personal de la unitat a què pertany i la seva retribució d'acord amb les normes de selecció que estableixi el Comitè Permanent.

d) Exposar al Consell d'Empresa les seves propostes i suggericions que esgui interessants per a la bona marxa de la unitat respectiva.

Art. 34. Els Comitès delegats són responsables de llur gestió davant del Consell d'Empresa i dels treballadors de la respectiva unitat.

Els Consellers que en formen part podran ésser separats totalment o parcialment de llurs càrrecs pels treballadors reunits en Assemblea general o pel Consell d'Empresa en cas de manifesta incompetència o de resistència a les normes dictades per aquest o pel Comitè Permanent.

Art. 35. En cas de destitució de membre del Comitè delegat pel Consell d'Empresa, el mateix Comitè delegat triarà substitut entre els obrers de la unitat, el qual exercirà les seves funcions fins a la pròxima Assemblea general ordinària.

Art. 36. Els Directors delegats realitzaran les funcions de gerència i gestió en llur unitat, per delegació del Consell d'Empresa, el qual les podrà ampliar, modificar, limitar en tot moment o exerciran l'administració normal i permanent i tindràn conjuntament amb un membre del Comitè delegat, nomenat pel Consell d'Empresa, l'ús de la signatura social pel que es refereix únicament a operacions de llur unitat.

Art. 37. Són també atribucions i deures del Director-delegat:

a) Dirigir, organitzar i inspeccionar seguint el pla traçat pel Comitè Permanent, els serveis de la seva unitat.

b) Donar possessió dels càrrecs al personal.

c) Proposar al Comitè Local la imposició de sancions a què es facin creditors els treballadors de la unitat.

d) Proporcionar al Comitè Permanent i al Consell d'Empresa dades que li siguin demanades.

VII. — Personal

Art. 38. Tot el personal que treballava en les Empreses que s'agrupen tindrà d'ésser absorbit per l'Agrupament i els treballadors que el componen considerats com empleats de planta d'aquest. Aquesta condició s'haurà de complir adreçant amb els membres que no hagin estat partidaris de l'Agrupament o de la Collectivització de la respectiva Empresa. Aquesta obligació no s'oposa al que prevé l'art. 5.º

Art. 39. El personal de l'Agrupament tindrà les consideracions degudes al de tota empresa collectivitzada, amb les següents obligacions i els drets que hi són inherents, establerts en els reglaments de personal i la llei del treball, quant a règim de treball, assistència, educació, esports, vacances, pensions, jubilacions, etc.

Art. 40. No tindrà la consideració de personal de l'Empresa als efectes esmentats, aquell que presti servei amb caràcter accidental o transitori, amb motiu de treballs urgents, extraordinaris, obres o estudis especials, així com aquell que circumstancialment sigui cridat pel Consell, Comitè Permanent o Comitè delegat a col·laborar per a resoldre problemes concrets.

Art. 41. El personal comprès en la nòmina o plantilla no podrà dedicar-se a cap altre ocupació industrial o comercial que li produeixi sou o remuneració.

Art. 42. Es tindrà en compte als efectes d'acoblament de personal, el que disposen els arts. 7.º i 8.º del Decret de Collectivitzacions del 24 d'octubre de l'any 1936.

VIII. — Balanç anual

Art. 43. L'exercici econòmic estarà comprès entre .....
En finalitzar cada exercici, el Comitè Permanent formularà el balanç general de l'Agrupament, que, després d'aprovar el Consell d'Empresa, serà sotmès a l'Assemblea general de treballadors i al Consell General de la Indústria respectiva, acompanyat, en ambdós casos, d'una memòria explicativa del Consell d'Empresa.

Art. 44. El benefici que resulti del balanç establert, segons prevé l'art. 12 del Decret de Collectivitzacions, d'acord amb les normes del Consell General d'Indústria corresponent, es distribuirà en la forma següent:

a) 50 per 100 per a la Caixa de Crèdit Industrial de Catalunya.

b) 15 per 100 per a atencions socials de caràcter col·lectiu.

c) Un 15 per 100 es posarà a disposició dels treballadors perquè aquests, reunits en Assemblea general, hi donin la destinació que eragin convenient.

d) El 20 per 100 restant serà objecte d'estudi especial del Consell d'Economia per a cada Agrupament, el qual resoldrà d'acord amb els mateixos interessats.)

IX. — Liquidació

Art. 45. L'Agrupament solament podrà ésser dissolt si consideracions d'ordre econòmic o tècnic aconsellen aquesta mesura i a proposta del corresponent Consell General d'Indústria. La proposta d'aquest Consell passarà al Conseller d'Economia per a la resolució definitiva, previ informe del Consell d'Economia.

Si es promouga la dissolució, el Decret corresponent haurà de determinar con-

cretament la manera de portar-la a terme, entenent-se sempre que tots els béns propietat de l'Empresa revertiran legalment a la Caixa de Crèdit Industrial de Catalunya tot d'una que aquella deixi de subsistir.

TREBALL I OBRES PÚBLIQUES

DECRET

El Reglament per a l'aplicació del Decret del 8 d'octubre del 1936 faculta el Departament de Treball i Obres Públiques per a curar de tot el que faci referència a les incapacitats o mutilacions que, amb motiu de la lluita antifeixista actual, hagin experimentat els ciutadans alistats a les forces armades del poble i amb l'objecte de donar la màxima efectivitat a la missió assenyalada pel precepte legal al dit Departament, cal que aquest pugui disposar en tot moment dels aparells ortopèdics que calguin per a atendre les necessitats del mutilat.

En conseqüència, a proposta del Conseller de Treball i Obres Públiques, i d'acord amb el Consell Executiu,

Decreto:

Art. 1.º Es autoritza el Conseller de Treball i Obres Públiques per a intervenir els tallers i establiments comercials que es dediquen a la fabricació i venda d'aparells ortopèdics i similars.

Art. 2.º La intervenció a què fa referència l'art. 1.º d'aquest Decret té per única i exclusiva finalitat atendre les necessitats dels mutilats a causa de la guerra, i en aquest sentit, el Conseller de Treball i Obres Públiques està facultat per adoptar totes les mesures que calguin amb l'objecte que la producció i subministrament d'aparells ortopèdics i similars per als mutilats es realitzin amb caràcter preferent a tota altra activitat, pels tallers i establiments del ram.

Barcelona, 30 de gener del 1937.

El Conseller Primer,
JOSEP TARRADILLAS

El Conseller de Treball i Obres Públiques,
MIGUEL VALDÉS

AGRICULTURA

ORDRES

Vista la instància que el President de l'Ajuntament d'Uvinyà ha presentat, amb data 15 de desembre darrer, en la qual sol·licita autorització per tal d'e-

fectuar una neteja en el bosc de la fuca anomenada Casovall, propietat de l'Estat;

Atès que la talla s'ha d'autoritzar d'acord amb la Circular de la Direcció General de Monts, Pesca i Caça, del 24 de desembre del 1936, amb caràcter d'aprofitament extraordinari i a realitzar, amb subjecció a les prescripcions legals vigents, en forma de subhasta segons especifica ben clarament l'art. 94 del Decret del 17 de maig del 1863 i, per tant, cal refusar l'aprofitament gratuït del mont Bosc de Casovall per ésser propietat de l'Estat i exempt de servitud;

Vist l'informe emès pel senyor Enginyer Cap de la primera Divisió Hidrològico-Forestal;

En ús de les facultats que em foren conferides pel Decret del 1.º de setembre del 1936,

He resolt:

Es autoritza al senyor Enginyer Cap de la 1.ª Divisió Hidrològico-Forestal per tal d'adjudicar, pels tràmits de subhasta abrenjada, un aprofitament extraordinari del mont Bosc de Casovall, del terme municipal d'Uvinyà i partit judicial de Sort, inclòs en el catàleg de monts declarats d'utilitat pública, per O. M. del 21 de juliol del 1935, amb el n.º 18 quart dels de pertinença de l'Estat a l'ex-provincia de Lleida, d'acord amb les següents condicions:

a) L'operació podrà estendre's a unes 10 hectàrees limitants amb el mont Riprius, del terme municipal d'Estac, propietat de l'Estat, el camí que travessa, aquest mont, i amb els conrens que envolten la masia de Casovall, concretant-se a les alzines majors de 10 centímetres de circumferència, matolls o mates baixes, i deixant reserves a cada soca, conformement al model que fixarà la 2.ª Divisió Hidrològico-Forestal en efectuar el llicenciamnt.

b) La quantitat de llenya que podrà ésser objecte d'aprofitament és de 700 esters que, a raó de 250 ptes. cadascun, puja 1,750 ptes.

c) La talla haurà de quedar acabada abans del 15 d'abril proper per tal de no perjudicar els rebrois.

d) Cas de voler carbonejar la llenya, l'adjudicatari ho avisarà prèviament a la Jefatura de la 1.ª Divisió Hidrològico-Forestal per tal que el personal que es designi assenyalí els llocs de les carboneres.

e) Les mates i branques petites, el valor de les quals és nul al mercat, seran cremades pels rematants amb observació de les prescripcions vigents a fi d'evitar incendis.

f) L'adjudicatari o el rematant de la subhasta, ultra la subjecció d'aquestes condicions se sotmetrà el plec de